

Lapszámunkat Jecza Bíró Klára textilalkotásaival illusztráljuk.
A művésznőről szóló anyagunk a XI. oldalon

SZŐCS GÉZA

Marcus Flaminius
Rufus Kolozsvárott

A Helénához címzett kocsmá padján
Így szóltak: „...ez már pár száz éve vót.”

A bolygó hollandus beszédét hallja
A hollandust s a bolyongó zsidót.

„Amott a sarkon túl Priamosz háza
és itt a téren állt a deszka-ló...”

Az idegen meg így felel tűnődve:
Ne játsszunk déja vu-t,
ez nem való.

Az idegen meg egyre nézelődik.
Ő Marcus úr, Homérosz Rufus úr.

Inkognitóban járkal városunkban
de halha-
halha-
halhatatlanul.

- ◆ Örkény Istvánra emlékezünk II. old.
- ◆ Zöldi László ír Olosz Lajosról
Konrad Györggyel beszélget Oberten
János III. old.
- ◆ Mészáros Sándor: Utazások száz dollárral V. old.
- ◆ Csép Sándor: A transzszilvanizmus felette
szükséges voltáról VIII-IX. old.
- ◆ Farkas Wellmann Endre triptichonja XI. old.
- ◆ A kisvárdai színházi fesztivál XIII. old.

– Míg a könyvre magára rátérnénk, néhány előkészítő rövid kérdés. Felelj rá „igen”-nel vagy „nem”-mel!

– Engedelmeddel, nem csak igennel vagy nemmel válaszolok.

– Igaz az, hogy az erdélyi magyar irodalom fenegyereke voltál?

– A gyereke is, a fenéje is, úgyhogy összevonva is: bevállalom.

– Biztos, hogy középen áll a transzközép?

– Mint a neve is mutatja: transzközépen áll!

– Tényleg vastag a Sántha farka?

– Bizony-bizony. A szakértők szerint a Helyőrség-gárda alapjában jól felszerszámozott, ahogy az illik. De vastagságban Sántha vezeti a primet, rá „panaszkodtak” ugyanis a szakértők.

– Igaz, hogy térdre borultál Bösörményi Zoltán előtt?

– Egy büszke költő legfeljebb egy-egy szebb díva előtt borul térdre, akkor is cunnilingus céljából.

– Biztos vagy abban, hogy nincs humor az orosz-szlovák szótárban?

– Van benne humor. Pont annyi, mint A kis hercegben.

– Láttad pipázni Istent?

GERGELY TAMÁS

Cenzúrázott interjú

– Orbán János Dénessel –

– Az az igazság, hogy nem. Ellenben láttam pipázni Szilágyi Istvánt és istenien csinálta.

– Rögtön azután, hogy az ember szépnek könyvel el borítója alapján a **Teakönyvet**, az az érzése támad, hogy ez egy „gazdag” könyv. Gondolom, a romániai magyar kiadók nagy részének nincs pénze hasonló luxus-kiadásra, vagy ha igen, azt Jókaira tartogatja, legfeljebb Wass Albertre. Kérdésem: nincs ellentmondásban a szegénylegény-tartalommal a díszes külső?

– Miért lenne szegénylegény-tartalma? Tudtommal nem nagyon nyafogok benne, vagy ha igen, akkor sem az éhség miatt. Ami a kiadás minőségét illeti: ez nem egy pályázatokból összehozott könyv, hanem egy magánkiadó kiadványa. Bösörményi Zoltán, a kiadó tulajdonosa nagy hangsúlyt fektet az Irodalmi Jelen Könyvek külalakjára is, egyetlen

kiadványon sem érződik a tipikus erdélyi szegénység, és én ezt nagyon jónak tartom. Sokszor hangosultam, nekünk nem szegénylegényként kell kujtorognunk az összmagyar könyvpiacra, hanem minőséget kell fölmutatnunk, nem azt kell elérnünk, hogy sajnáljanak, hanem hogy elismerjenek. Ha sajnálnak, akkor csak alamizsnát kapunk.

– Egy másik látszólagos vagy valós ellentmondás: a borító festménye, melynek szerzőjét elfelejtették feltüntetni (vagy én nem látok jól?): a pipa, az ecset, a huszonötletes jobban illene Méliuszhoz, Létay Lajoshoz, Fodor úrhoz. Egészen egyszerűen nem értem, miért nem egy modernebb képanyagot használtak...?

– A művészek (Szentes Zágon mint festő és Kopacz Attila mint designer) föl vannak tüntetve az impresszumban. Én nem gondoltam el az ellent-

mondáson, szerintem tükrözi a könyv nosztalgikus hangulatát. Bár lehet, hogy ezt a nosztalgiát csak én érzem, meg azok, akik közvetlenebbül megélték azt a tíz irodalmi évet, amelyet tükröz a könyv. Nem tudom, intuíció alapján választottam...

– Hogy az ellentmondásoknál maradjunk: ebben a könyvben mérhetetlen mennyiségű alkoholt fogyasztanak, már-már vedelnek, miért **Teakönyv** mégis a címe. Tudom: délutáni teázáshoz mellékeled a szöveget, de hát ki teázik manapság Erdélyben?

– A cím is intuíció volt. Egyszerűen bekattant, hogy Teakönyv. Aztán gondolkodtam a Vodka-könyvön is, de túl erőltetettnek éreztem. Végül is bármi mellett lehet olvasni. Én egy ilyen típusú könyvet délután olvasnék. Ez is intuíció.

– Még mindig a borítónál maradv: miért az Irodalmi Jelen adta ki a könyvet? Nem vállalkozott rá más kiadó? Te tisztelted meg a kiadót vagy a kiadó téged?

– Bizonyára vállalkozott volna rá más kiadó is, ilyen szempontból nem panaszkodhatok. De ezt a könyvet Erdélyben akartam kiadni, mert ez egy „belső könyv” és tudom, hogy nagy magyarországi érdeklődésre nem számíthatok.

Folytatása a VI-VII. oldalon

„Aki valamit nem ért, olvassa el újra a kérdéses írást.
Ha így sem érti, akkor a novellában a hiba.”

Összeállításunkkal **Örkény Istvánra** (1912–1979) emlékezünk.

Egy „ólmos novella” története

– Egy betiltott írás levéldokumentumai –

Örkény István írásai 1961-ben már több éve sehol nem jelenhettek meg, mert 1956 után szilenciumra ítélték az író. Ebben az évben írt egy novellát *Ólmos eső* címmel, s ezt az írást elküldte Nemes Dezsőnek, aki akkor a Népszabadság szerkesztőbizottságának a vezetője volt, s akit még az orosz hadifogságból ismert. Örkény István úgy gondolta, Nemes talán hajlandó lesz segíteni az elbeszélés megjelentetésében. Postafordultával a következő válasz érkezett:

„Kedves Örkény elvtárs! Ólmos eső című novelláját elolvastam. Nem mondhatom, hogy élvezetes olvasmány volt a számomra. Ugyanis a magamfajta, egyszerű halandó nehezen ismeri fel a novellájának értelmét, vagy éppen az értelmet, amit írója belemagyaráz. Ezért „használati utasítás”-ként mellékelhettem volna a magyarázatot is. Ne gondolja, hogy ezt csak tréfából, vagy bántó élelemmel írom. Miért írta ezt a novellát? Azt kívánja bemutatni, hogy milyen nyakatekert a gondolkodásmódja és a mondanivalója? Miért van szüksége Örkény Istvánnak ilyen nyakatekertségre, alakjainak értelmetlen és misztikummal körített deformálására? Miért kell az emberi indulatokat – jókat és rosszakat is – ilyen értelmetlenné torzítani? Talán azért, hogy bemutassa:

silány értelmű novellát is érdekesítően tud megírni? Vagy talán azért, mert az indulatok értelmetlenné deformálása szolgál „írói eszközül” az egyenes és értelmes mondanivaló kikerülésére?

Ezt nem azért írom, hogy szót emeljek a közlés ellen. Azért írom, mert véleményemet kérte. En csak a Népszabadságban való közlés ellen emelek szót. A Kortársban, vagy az Élet és Irodalomban való közlésről a lapok szerkesztőségének kell döntenie. Én Önnek, mint az írónak, nem tanácsolom, hogy ilyen írás közlését kérje, és közléséhez hozzájáruljon. Úgy gondolom, ebben egyetért velem – legalábbis elvileg –, hogy az írói hivatásnak a mi társadalmunkban nem az a célja, hogy az író egyéni érvényesülését, hanem hogy a népet szolgálja, még pedig nem akár-

hogyan. És aki azt akarja szolgálni elsősorban, az nem engedi meg akármilyen írásának publikálását csak éppen azért, hogy „három év után esetleg nyomdafestéket lássak” – amint ezt kísérő soraiban írja.

Egyébként nem tartom kizártnak, hogy irodalmi lapunk, illetve folyóiratunk szerkesztőségének tagjai, segítő szándékból egy ilyen „ólmos” novellát is közlésre ajánlanak. Engem is segítő szándék vezérel, és ezért nem javasolom, hogy közlésre adják. Amint kísérő soraiban közli, a novellát elküldte Dobozynak is. En is elküldöm neki e levelem másolatát. Gondolom, neki is megírta, hogy írását én is megkaptam, s feltételezem, hogy érdeklő a véleményem. „Ólmos” novellák helyett egyenes értelmű írásokat kívánva,

üdvözl: Nemes Dezső
május 16.

Ez után a válasz után természetesen egyetlen budapesti folyóirat sem közölte az írást. Néhány hó-

A novella végül – jelenlegi ismereteim szerint – folyóiratban nem jelent meg, csak az 1967-ben napvilágot látott *Nászatások a légyapíron* című kötetben.

(E három levél Örkény István *Novellák I.–II.* című gyűjteményes kötete (Palatinus Kiadó, 1999) második kiadásának jegyzetanyagában olvasható.)
Közreadja RADNÓTI ZSUZSA a Scriptán

LÁSZLÓFFY CSABA Örkény

Nagyon öregnek, szenilisnek érezte magát, de amint kezébe vette a meghívót és bepillantott, hirtelen mintha minden fáradtsága elpárolgott volna. Budapest forgalmasabbnak tűnt, mint valaha; nagyon nehezen sikerült taxit szereznie. Kiszálláskor a sofőr előbb csak valutát akart elfogadni. Az utcákon magára maradván, hasztalan kutatta át zsebeit, egyikben sem találta meg a nevére szóló meghívót. Akkor döbrent rá, hogy elfelejtette a saját nevét, legalábbis pillanatnyilag nem jutott eszébe. Csupán arra emlékezett, hogy a Magyar Írószövetség székházában van a fogadás. Hiába, a memóriája s a megfigyelőképessége már nem a régi!...

Felgyalogolt a lépcsőn – a lift nem működött, talán megint áramszünet volt?! „Bizonyára túl korán jöttem” – gondolta, látván, hogy a fogadóteremben alig egy-két személy lézeng... A második pohár után egy hang szót hozza, hátulról, diszkrétén: „Még parancsol egy pohárral?”

O bólintott, s már nyúlt is a pohár után. Nem emlékezett az ital ízére: talán pezsgő lehet.

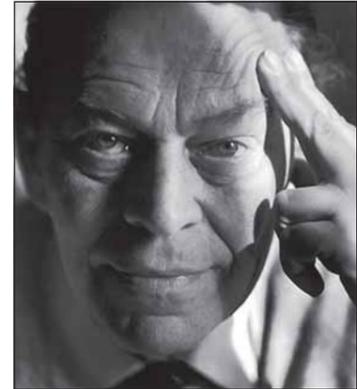
Mikor ivás közben fölpillantott, a hang gazdája, s rémlett, a többiek rámosolyogtak. Ugy hát, a hírnevének meg megvan a varázsa – konstatació jóleső érzéssel (mint aki azt is régen elfelejtette, amit valamikor ő maga írt volt le: *mindnyájan a semmiből jövünk, és visszamegyünk a nagy bűdös semmibe*).

Kis ideig még áldogált egymagában, de nem bírta ki sokáig szó nélkül; félhangos tréfával hívta föl magára egy különösen bájos mosolyú, fiatal hölgy figyelmét: „Csak tudnám, ki vagyok ebben a nagy tömegben!”

A bájos arcú nő zavarát leplezve, csillogó szemében egy kis csodálkozással pillantott a kopasz öregúrra, mint aki nem érti a kérdést.

„Minket a kiszolgálással bíztak meg – mondta negédesen. – Minden kedves vendégünkre egyformán mosolygunk.”

2004. június

A regény témáját Örkény István először filmnovella formájában dolgozta fel 1954-ben, majd Bacsó Péterrel és Makk Károllyal forgatókönyvet írt belőle. Az 1955-ben benyújtott forgatókönyvet – a rendező Makk Károly lett volna – a filmgyár vezetői nem hagyták jóvá. Kézzel utána a témából regény írásába kezdett, de a mű töredékben maradt. Ebből közöljük most az utolsó részt.

Lassan, tempósan kezdett beszélni, a lámpaláz minden jele nélkül. Olykor – ha a taps megakasztotta szavában, vagy ő maga tartott szünetet, s mélézva tekintett végig hallgatóin – nyelve hegyével megnyalozta mutatóujját, és végighúzta tömött, jól ápoltságát, mely őszbe csavarodott hajával ellentétben, fekete volt, mint a holló szárnya. Erős, mély hangja szétáradt az óriási csarnokban, és betöltötte utolsó zugáig.

– Babik János – mondta –, akinek ünneplésére összegyűltünk, az én egyetlen és legkedvesebb tanítványom. Bevallom, egy kis gyengeség fog el, ha órá gondolkodom. Pedig egy évvel ezelőtt még azt sem tudtam, hogy a világon van; most azonban úgy érzem, mintha születése óta ismerném, mintha vér a véreimből, az édes gyermekem volna. Néha szinte azt hiszem, hogy egy vagyok vele.

Megreszelte a torkát. Elhallgatott. Félrefordult. Röstelkedve – ahogy férfiak szokták – szétnyomott egy könyvcseppet a szeme sarkában. Aztán – egy mély sóhaj után – erőt vett ellágyulásán, és tovább beszélt.

– Ó most nincs itt, mert az Anya- és Csecsemővédelmi Intézet arra kérte, hogy szolgáltatson be anyatejet. Megmondtam neki, hogy ez bajosan fog sikerülni, de ő még fiatal és bizakodó. Azt mondta, hogy meg akarja próbálni, s elment, lemondván e szép ünnepekre örömeiről. Engem ez nem lep meg. Ismerem őt. Onoki a kötelesség mindig előbbreváló volt, mint a kötelesség jutalma. Nem is bánom, hogy nincs itt. Legalább elmondhatom – a szemébe sohasem mondanám –, hogy nem ismerem még egy olyan derék, jóra való fiút, mint Babik.

– Ki nem állhatom a nagyszájú, öntelt és hiú fiatalokat. Babik nem olyan. Ő mindig szerény, csendes. Megfogadja a jó tanácsot, és alig hallatja szavát. Az ifjúkor azt hiszi, hogy mindent jobban tud mindenkinél: ő azonban még sohasem beszélt vissza nekem. Óráig el tud ülni, könyvvel az ölében, de ha könyv nincs, eljátszik egy dugóhúzóval vagy az ujjával is. Nem dohányszik, ételben nem válogatós, kenyéren és vízen is megelne. Egyszerű, de tiszta fehérneműben jár, és veszekedni kell vele, hogy vasárnap nyakkendőt vegyen... nincs sok olyan ifjú az országban, mint Babik. Boldog vagyok, hogy őt, aki legjobban rászolgált, érte ez a nagyszerű elismerés.

Nagy taps tört ki. Mikor az utolsó tenyér utolsó csattanása is elhalt, a fehér hajú eszteregályos folytatta beszédét:

– Tudom, hogy nem illendő most magamról beszélni. De nem bírom elhallgatni a nagyra becsült közönség előtt, hogy milyen más volt a világ akkor, amikor még én voltam tanonc. A gyárban én voltam az utolsó ember. Egész nap lótotam-futottam, és csak gorombaság volt a köszönöm. Amikor meghoztam az uzsonnáját, mesterem mindig megszámlálta a zsírkockákat a parizerben. Ha kevesellte,

Babik

összerugdosott. Pedig lehetséges, hogy én is tehetséges fiatalember voltam, de mégis szürke, névtelen senki maradtam. A régi világban csak a gazdag embernek lehetett tehetsége. A szegénynek arra kellett fölhasználni minden ügyességét, hogy el tudja viselni a szegénységet. Ez olyan fárasztó tevékenység, hogy utána nem marad ereje másra.

– Nekem sem maradt, bár ezen ma már nem szoktam sajnálkozni. Idestova hatvan éves leszek, nagyra becsült ünneplő gyülekezést. Hajamat ellepte a tél. Fogazatom nem valódi. Este, amikor hazakerülök, lábam a papucs, derekam az ág után sűrű. Már nem éles a szemem, nem erős a karom, nincsenek lázas terveim, nem vagyok hiú, se nagy igényű, sem nagyra törő. Már nem vagyok semmi, csak bölcs. Ezzel nem akarok elhencegni, mert ez a kiemmelizettek utolsó vigasza. Akitől az élet mindent elvett, azt szokta jóvátételként a bölcsesség italával megitatni.

– A bölcsesség: az irigység hiánya. Higgye el nekem a nagyon tisztelt közönség, hogy nem irigylem Babik dicsőségét. Nem irigylem, csak sokallom egy kicsit. Tudom, hogy most más világ van, mint ifjúkoromban. Most lámpással keresik az ilyen tehetséges fiatalokat, mint Babik. Jutalom és elismerés az osztályrészüik, és ez így van rendjén. Este, ha majd hazatér az Anya- és Csecsemővédelmi Intézetből, szép sorjában mindent elmesélek neki. Szinte látom elámult arcát, boldog mosolyát! Az ő nevében köszönöm, hogy ilyen sokan összegyűltek, és ilyen csinosan feldíszítették ezt a gépet, és azt is köszönöm, hogy a vezetőség soron kívül két hétre üdülőbe küldi Babikot. Ráfér egy kis pihenés. A taps, a virág meg a dicsőség sem árt meg neki, de ennyi taps és ennyi dicsőség. Egy szemernyivel sem több.

– Jaj annak, akinek túl sokan a javát akarják! Ezelőtt huszonhét évvel összeálltunk vagy tizenöt, akik Özvegy Wirth Johanna Szerszámgépgyárában dolgoztunk. Vettünk közösen egy versenylovat. Ugy hívták: Jaguár. Csodálatos lo volt. Megbízható. Szívós. Erzékeny, de nem ideges. Es gyors és fényes és karcsú, mint a szél... Másfél versenyévodon keresztül ő volt a favorit, és másfél versenyévodon keresztül mindig lemaradt. Hogy miért, tisztelt ünneplő közönség? Mert szerettük. Mert túl sokan szerettük, és túl sokan dédelgettük. En kockacukrot dugdostam a szájába. Egyik kollégám dinnyebefőtött vitt neki. Egy lakatos pedig – a nevét nem mondom meg, mert ma is él az illető – húsz deka karlsbadi sonkát etetett meg vele a Király-díj előtt! A végén eladtuk egy pénzéhes huszárezredesnek, aki még a zabot is sajnálta tőle. Jaguár meg abban az évben der-

binyertes lett, a következőben pedig a párizsi Köztársasági Díjat hozta haza a gazdájának... elhallgatott, és merengve nézett az emberek feje fölé, a messzeségbe.

– Rég volt – folytatta egy sóhaj után –, elmúlt, talán igaz se volt; de azért okulni lehet belőle. Ha igazán a javát nézik Babiknak, akkor ne nagyon dédelgessék. Hagyják őt meghúzódnai a gépe mellett, szürkén, névtelenül, csendesen. Felejtsek el a nevét. Vegyék úgy, mintha nem is élne a világon egy Babik János nevű ember. Ugyis csak nyomasztaná a hírnev, és terhére lenne a dicsőség; ő a munkájának él, és munkával fogja meghálálni ezt az ünnepeket. Igérem, hogy nem fognak soha szegényen vallani Babikkal, sőt, csak csömörük lesz benne a tisztelt kollégáknak, továbbá gyárunk igazgatójának és az összes fölötteseknek, akik szívükbe fogadták Babikot.

Kitört a tapsvihár. A férfiak éljenek, az asszonyok kendőket lobogtattak, Mausz Rezső pedig titkárnője vállára borult, és könnyezni kezdett... Pedig őt még senki sem látta sírni. Ez a keménykötésű forradalmár, aki sziklaként állt az élet viharában, az ősz eszteregályos szavaitól ellágyult, mint egy gyermek. Ilonka pedig – maga is megrendülve – zsebkendőjével felszárította főnöke könnyeit.

Mausz oldalvást rápillantott a lányra, s gondolt egy nagyot.

– Mondja csak, Ilonka... Nincs kedve férjhez menni ehhez a Babikhoz?

Ilonka fölrebent és piros lett, a szeme héjától a lábujja hegyéig.

– Miért éppen Babikhoz? – kérdezte rajtakapva.

– Mert úgy összeillenek – mondta Mausz. – Azt hiszem, szép pár lenne magukból.

Ilonka már levetkezte előbbi ellágyulását. Fejét fölsegte, sötét szeme szikrákat vetett.

– Nekem mindegy – mondta minden áldozatra készen. – Ha az Esmének szolgáljak vele, hozzámegek egy kilométerkőhöz, egy fogfúró géphez vagy egy túzóltó fecskendőhöz.

– Jaj, ne beszéljen már ilyen borzasztó dolgokat – mondta az igazgató. Mindig végiglúdborított rajta valami, amikor a titkárnőjén kitört a lelkesedés. – Nem egy fecskendőhöz akarom hozzáadni magát, hanem egy egészséges fiatalemberhez.

– Az se baj – mondta Ilonka. – Az Esméért mindent vállalom.

A kézirat itt félbeszakadt. Örkény István sokkal később újra elővette a töredéket, és foglalkozott a befejezés gondolatával, de végül is ez csak terv maradt.

A részlet Örkény István *Babik* című kisregényéből van. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1982

A konyha mögötti cselédszobában kávéházi sarkot rendeztem be. A falra akasztottam például egy nádból készült újságkeretet. Belefűztem az Élet és Irodalom húsz évvel ezelőtti példányát, első oldalán, persze, e sorok hiú írójának publicisztikájával. Mellé pedig kiszögeztem öreg író-barátaim kinagyított fényképeit. Közöttük van néhány erdélyi: Balogh Edgár, Méliusz József, Kacsó Sándor, Nagy István, Olosz Lajos. Történetem a legutóbbiról szól.

Ő volt az első költő, akivel találkoztam. Tízéves korom óta járok haza, Erdőhegyre. A családi házban már nem rokonok laknak, ezért a Kőrös másik oldalán, Kisenőn szálltunk meg, Zsuzsa néneméknél. Ennek témánk szempontjából dramaturgiai jelentősége van, nagyanyám húga ugyanis a Hádának nevezett ártéri park közelében lakott, vagy kétszáz méterre az „ügyvéd úr” kúriájától. Így neveztek a környéken Olosz Lajost, akinek Buncsi becenevű fia az apám osztálytársa volt. Ahányszor csak átkerültünk a határ túlsó oldalára, apám az ügyvédeskedő ifjabbik Olosszal megháytavetette a világ állását. Erdeklődve hallgattam a felnőttek beszélgetését, szemem azonban a szomszédos szobát pásztázta. Ott ült az öregúr, és rövidlátóan az íróasztal fölé hajolva körmöt. Buncsi bácsi észrevette az érdeklődésemet, a szájára tette a kezét – pszt –, és azt suttogta: „Verset ír.”

Később, debreceni egyetemistaként magával Olosz Lajossal is szót válthattam, sőt több évtizedes hallgatás után megjelent kötetéből, az 1968-as Versekből kaptam egy dedikált példányt. Bár a

ZÖLDI LÁSZLÓ Nemes bosszú

köteményekről alig beszélgettünk, annál inkább a jogfilozófiai tanulmányairól. Ez valószínűleg azzal magyarázható, hogy Max Weber történetfilozófiájából írtam a diplomamunkámat, és az öreg költő boldogan beszélt axiológiai elképzeléseiről, amelyeket rendszerbe akart foglalni. Még később már mint az Élet és Irodalom szerkesztője látogattam meg. Interjú készítettem vele, halála után nekrológot is írtam róla. Talán sikerült valamelyest tudatosítani a magyarországi literátusokban, hogy Nagyszalontától, Arany János szülővárosától tíz kilométernyire él egy csöndes szavú költő.

Közben, a hetvenes évek közepén napvilágot látott egy Kriterion-kötet, *Közelképek* címmel. Húsz író-költőt szólaltatott meg Marosi Ildikó, a fotóportrékat pedig Erdélyi Lajos készítette. Temesvári szociológus barátom hozott belőle egy példányt. Eppen lapozgattuk a szerkesztősegi szobámban, amikor az ajtóban felbukkant Nagy László ezüstös feje. Az irodalmi hetilap főmunkatársát csak azért nem tekintettük klasszikusnak, mert botjára támaszkodva köztünk bicegett. Elkérte a könyvet, végigpörgette az oldalakat, a végén található fényképeket figyelmesen nézte. Kós Károlynál megállt, Franyó Zoltánt és Molter Károlyt kíváncsian szemlélte, aztán legyökerezett a negyediknél, Olosz Lajosnál. Kifagatott bennünket róla. Különösen az a fotó ragadta

meg, amely az én kávéházi falamon is díszleg. A nyolcvan fölötti költő ráhajol az asztalra, vaksin dedikál egy kötetet. Arcán ezer ránc, keze fején kidudorodó erek, a kép előterében pedig egy szemüveg, amelynek lencséje felnagyítja az alatta heverő papírlapon olvashatóvá tett betűket.

Nagy Lászlót annyira megfogta Erdélyi Laló jól elkapott pillanatképe, hogy kölcsönkérte az interjúgyűjteményt. Szeretett és tudott rajzolni, Olosz Lajos kifejező arcáról portrét tervezett. Néhány héttel később meghalt. Özvegység, Szécsi Margittól nem mertem visszakérni a kölcsönkönyvet.

Idáig a történet, amelyet tavaly elmeséltem Hevesi Mónár Józsefnek, a Kőrösköz mindenésének. Egyebek között megpendítettem, hogy nem lepődnek meg, ha Nagy László hagyatékában föllelhető volna egy grafika, amelyet a nagy költő partiumi költőtársáról rajzolt. Jóska a beszélgetést megjelenítette egyik lokálpatrióta kiadványában, így jutott el Marosvásárhelyre, Marosi Ildikóhoz. S mert akadt egy szerencsétlen mondatom, amely úgy hangzott, hogy Nagy László átlapozta a Közelképek szöveges részét, akaratlanul is megbántottam az interjú készítőjét. Ildikó lelkiületére vall, hogy a bosszú nemesebbik formáját választotta. Postafordultával elküldte és kedves szavakkal dedikálta könyve több mint negyedszázadig hiányzó példányát.

OLOSZ LAJOS

Barlanghomály

Maholnap már semmit sem mondok.
A barlang homálya egyre mélyebb.
Reakönyöklök kópodomra,
nem lázadok és nem remélek.
Jaj, amikor még tavaszi álom
kicsalt a völgybe és egyre űzött,
milyen gyönyörű, furcsa hajsza volt:
a szívembe vérvörös virágot tűzött.
Barlangomba akkor, ha megtértem,
paraszat szívtottam karcsú lángra,
és vídáman ámultam, trachitszobámat
virágokkal hogy bedobálta.
Éjszaka a szájához ültem:
besziporkázott minden csillag,
a réteken nyújtózott a május,
és nem hagyott aludni a tavaszillat.
Most már sötétkék itt benn a mennyezet
és lassankint a falak egész feketék,
és hasztalan vonszolnám magam a szabadba,
mert benn a szívemben fekete az ég.

1928

Milói Vénusz

Húszesztendőös görög lány volt,
az ion part tökéletes csodája.
Már nem látogatta a palesztrát.
Elbűvölten bámulta a virágba borulást
és a sötétkék tengert.
A bús szobrásznak házában
minden éjjel égett a méceses.
A lány elsétált
a fényt szűrő mirtuszok előtt.
Szíve kalapált.
Megleste az égő szemű, bús férfit,
aki rámeredt az Álomra
és mint a gyönyörű végzet,
belépett hálószobájába.
Reggel elment és boldogságában
beleölte magát a ragyogó, kék vízbe.

Európa főutcája

– Beszélgetés KONRÁD GYÖRGY íróval –

– Milyen a középkelet-európai ember?

– Beszélhetünk közép-európaiságról és kelet-európaiságról. Mindezt az határozza meg, mennyire önmagát alakító a polgárság, mennyire érvényesül a jogállamiság, vagy hatalmasodik el a rendőrállam. Létezik nyugat-európai és létezik közép-európai ember, történelmi és gazdasági különbözőségekből adódóan. Nyugaton a polgárosodás nem úgy zajlott, mint nálunk, mondjuk Magyarországon, a vasfüggöny leomlása után, amikor civilizációs különbségek jelentek meg. Igaz, a kultúra nálunk is áruvá vált, és nyugaton is jelennek meg kilengések: az osztrák Szabadságpárt előretörése a nyugat tiltakozását vonta maga után, sőt, büntette. A különbség azonban nem olyan nagy a kettő között. Az Osztrák-Magyar Monarchia korában a cseh részeken iparosodása magasabb volt, mint az osztrákoké. Manapság is a német-cseh határon a tőke keletre, a munkaerő nyugatra áramlik.

– Mi szabja meg az unióban egy-egy nemzet identitását?

– Más népek megismerésére legjobban az irodalom szolgál. Akárcsak a gyermekek, az emberek tudni akarják: a másik jó, vagy rossz? Barát vagy ellenség? Az európai regényvilág megtanít a sokféleségre. Amerika a globalizáció során gazdasági mintákat kényszerít ránk, de ne feledjük, hogy Amerikában jelen van Európa. A hollywoodi kultúra pesti zsidó eredetű.

– Miért van szükség egyesülésre?

– Hogy elkerüljük egymás kiirtását. Egyébként az oroszok is „közép-mániában” szenvednek. Amíg mi, magyarok Kelet és Nyugat között vergődünk, ők azt állítják, hogy Kína és Európa között képeznek hidat. Churchill mondotta a demokráciáról: „Ez a legrosszabb, kivéve az összes többi.” Egy Nobel-díjas szociológust megkérdeztek, hogy valóban olyan jó az Európai Unióban lenni? A válasz: „Nem jó, de kívül lenni még rosszabb.” A megosztottság egyébként nem feltétlenül kelet-nyugat irányú. Szórták mondani, hogy a Duna Európa főutcája, mivel Németországtól a Fekete-tengerig terjed. Európa folyvást egyesülni vágy, a Szovjetunióban és Jugoszláviában mégis a szétválást pártolták. Ahol „változás történt”, ott, ahogyan a háború után a nép a kastélyokat szedte szét, most újra szemesnek áll a világ, szét lehet szedni az állami vagyont. A szocializmus köztulajdonát olcsón, politikusan saját magántulajdonukká konvertálva, néhányan meggazdagodtak, akinek pedig az állami vagyomból nem jutott, az szegényebb, mint azelőtt.

– Hol van vége Európának? Hol húzzunk kerítést? Hol zárjuk be a kaput?

– Európa keleten és a Balkánon nyitva van. Onnan beáramolhatnak mindenféle veszedelmes alakok, olyanok, akik inkább vinni akarnak, mint hozni. Kelet-Európa a tegnapi szovjet birodalom és a mai Oroszország révén a Cendes-óceánig ér. Ez a nagy kinyílás a Balkánon át a Közel-Kelet felé, és Oroszországon át Ázsia felé, ez Európa kihívása.

– Nem állnak-e az egyesülés útjában a bel- és külpolitikai zavarok?

– A meghatározatlanságtól féltő emberek a zászlórúdba kapaszkodnak. A kollektív ego a vallás rangjára kíván emelkedni. Nem akartok élni Jugoszláviában, nem akartok élni Csehszlovákiában? Eljertek akkor Közép-Európában, amit szintenként lehet megépíteni. Nagyobb társaságban a kiállhatatlan szomszédok is megférnek egymással. A nyolcvanas évek még a kétpólusú világrend kora volt, a kilencvenes évek az egypólusú világrend kora lett, a pax americana. Most a huszonegyedik század elején, alighanem fel kell készülni a többpólusú világ kihívásaira. Európát elsősorban nem a katonai, hanem a gazdasági-kulturális teljesítőképessége teszi figyelemre méltó hatalommá. Szellemi hatalma komplex látásképességében rejlik. Európa ki fogja használni, amije van, plurális kapacitását, kénytelen lesz szeretni sokféleségét, mert ez az erőssége, a sokemeletes ember előnye a földszintes emberrel szemben. Amerika egyetlen nagy nemzetállamnak tekinthető, de egy elnök jeleníti meg az akaratát. A sokfejű Európának össze kell dugnia a sok fejét, ami időigényes, de a később, nem jelenti azt, hogy soha...

– Miként látja az Európában hallható Amerika-ellenességet?

– A két világháború abból származott, hogy Európát két szövetség hasította ketté és a Budapesttől nyugatra elterülő európai térség ellentétes nézetek és politikák mellett kötelezte el magát, és kívánt bennünket is elkötelezni. Most Nyugat-Európában az Amerika-ellenesség baloldalinak látszik, Kelet-Európában inkább jobboldali, sőt, szélső jobboldali. Nagy-Európa gazdasági valóság, Kis-Európa geopolitikai nosztalgia. Reális szövetségeseink a világ demokráciái mind, beleértve az olyan nagyobbacs-

kákat, mint Japán és India. A közelmúltban az amerikaiak – nem alaptalanul – úgy gondolhatták, hogy a két előző totalitarizmus, a faszizmus és a kommunizmus után az iszlám radikalizmus a harmadik. Demokrácia vagy theokrácia? Aki tehát Európát szembe akarja fordítani Amerikával, nem tesz jót az Európai Uniónak

– Mit tehetnek az írók, művészek?

– Lehet, hogy a művészek mentek el a legmesszebb abban a vakmerőségben, hogy azt írják, fessék, zenéljék, játsszák, amit nekik a pillanat és tartós koncentráció sugall. A művészet a valóságban sohasem hasadt úgy szét nemzeti ágakra, mint a politika. A művészet egész történetére a nemzeti határok átívelő hatások, irányzatok, iskolák és barátságok jellemzőek. Az irodalmak nem háborúztak egy-

más ellen. Az új berendezkedéseknek, a posztkommunista államoknak, de a nyugatnak is fenn kell tartania a kultúra szereplőit. Az oktatás az értelmiség zömét úgy, ahogy el-tartja, a művészvilágot nem. Aki a verset tanítja, biztosan megéli, aki írja, nem. Már húsz évvel ezelőtt háromszáz egyetemi tanár élt James Joyce-ból, ő maga nem tudott megélni a műveiből. Minden más szakma művelői, köztisztviselői állásokkal biztosítva vannak, csak az írók és a művészek vannak kitéve a piaci bizonytalanságnak. Önmagát ajándékozni meg Európa, ha némi létbiztonságot kapnának.

– Mennyire az írók dolga a politizálás?

– Féltre lehet állni, de ez nem okos tett. Amibe az írók nem szólnak bele, abba mások fognak beleszólni. A plurális demokrácia sérülékeny, viszont ha a tisztánlátók behunyják a szemüket, akkor a demokrácia mind kevésbé lesz plurális, és természetesen mind kevésbé demokratikus. Az európai pluralizmus kohéziós ereje, lelke az európai humanizmus, amely az emberi létet szabadságkísértetnek fogja fel. A könyvtárból ki nem mozdulva, még a vasfüggöny korában is lehetett valaki művelt európai. Az európai irodalomnak nem létfeltétele az unió. De ha már van, hasznát is akarja látni. Akarnunk kell a könyveken át időnként belebújni más európaiak bőrébe. Ahogyan a tizenkilencedik században a nemzetállamok politikai érdeke volt a nemzetállam történelmének tanítása, úgy válik iskoláinkban magától értetődő tananyagga az európai történelem és irodalom. A kíváncsiság erősebbnek szokott bizonyulni a fenyegetésnél. Ennek a nemes palántának, a kíváncsiságnak az elültetésében, ápolásában és táplálásában látom az európai kultúrpolitika feladatát.

OBERTEN JÁNOS

Június elején Pécssett, a Könyvhéten jelent meg a Noran Kiadó gondozásában Konrad Györgynek, a Nemzetközi PEN Club volt elnökének, a Berliini Művészeti Akadémia igazgatójának a Közép társulása című kötete, amely a Gondolkodás Európáról alcímet viseli. Néhány tanulmány címe: Az autonómia kísértése, Magyar-nak lenni Európában? Mire jó Európa, Nagy-Európa, vagy Kis-Európa, Világ demokráciái, ne vesszettek össze!, A kultúrpolitika szerepe az európai integráció korában stb.

Az íróval a június 13-i európai parlamenti választások előtt beszélgettünk.

Hét könyv Erdélyben

„Nem a művek száma dönti el egy-egy életmű maradványát, nem a megírt versek mennyisége határozza meg egy költő értékét” – írja Gömöri György *Erdélyi merítések* című könyvének egyik Dsidával foglalkozó fejezetében. Ez a kijelentés nem csupán Dsidára érvényes, hanem általában érvényes az irodalomra, és ezen belül az Erdélyben írt, Erdélyről írt irodalomra is. Hiszen erdélyi tájaink gyakran előfordul, hogy vékony kötetek, hiányzó öregkori líra ellenére bizonyos szerzők igenis megmaradnak az irodalmi köztudatban. Sőt, talán másutt is. Előfordulhat, hogy egy székelyföldi vagy egy partiumi ház könyvespolcán még mindig ott vannak Boér Géza, vagy Szócs Kálmán verseskötetei, olyan emberek kötetei, akik nem szerepelnek az irodalom-tankönyvekben, de annak idején mégis fontos mondatokat írtak le, olyan mondatokat, amelyeket nem feledhetünk el – hacsak nem akarjuk mi is, de egészen másként, és korántsem boérgézásan megrajzolni a hiányok térképét.

Ezt – a hiányok térképének megajzolását – elkerülendő, és a nagyon is valóságos tények, művek feltérképezését tűzve ki célul, a kolozsvári Kalota Könyvkiadó igen igényes kivitelezésben jelentette meg Vass László Levente *Üvegmezők* című kötetét, egy szerzőt, aki már az emberélet útjának negyedénél távozott a földi világból. Vass László Leventéről, ahogy ez Balázs Imre József előszavából is kiderül, a hetvenes évek közepe táján Szócs Géza írt elismerő kritikát, s a szűkre szabott életidő ellenére is – gyorsan vált az akkori irodalmi élet egy markáns és jellegzetes figurájává.

Legendák – különösen Erdélyben – szinte játszi könnyedséggel születnek, de maradjunk most inkább szövegközelben. A szövegek ugyanis ránk maradtak, kötet formában meg is jelentek (nem úgy, mint a hetvenes évek elején az Utunk szerkesztőségében néha felbukkanó Kari Pál versei). Vass László Levente verseiben az erdélyi költészet hetvenesévekbeli irányainak, neoavantgarde törekvések épp úgy jelen vannak, mint a klasszikusabb irányvonalak, ráadásul a szerző nem csupán stílusok, hanem idődimenziók, korok között is könnyedén sétál (a küszöbön áll, ahogy ezt Dsida kapcsán szokták megjegyezni), jó példa erre *XIV. századi zárókó* című versének utolsó három sora: „Ithatom e valaha/ nézéseim seregét/ szemednek könnyűben”. A vers címzettje természetesen az örök és pillanatnyi: Eva. Fontos ez, hiszen

a szövegek éppen az örök és a pillanatnyi kérdéseit feszegetik, fölültemelve a nagyon is konkrét üvegek mezőin.

Erdélyről szól tehát ez a könyv, miként Tompa Gábor *Lidércbánya* című kötet is, csak hogy utóbbi esetében már napjaink erdélyi életei és érzelmi szálalnak meg, természetesen azért, hogy egyfajta ráolvasásként, mágikus mondóaként tartsák távol a versek a még kellőképpen kártékony lidérceket, akik honnan is jönnének elő, ha nem a Történelemnek is nevezett barlang nyomat hangulatú zugából: „Falmedúzák és tükörboszorkányok / úsznak elő a laza, kocsonyás / emlékezetből”.

Túl a várvédői és végvári szerepen, ezek a versek egyébként is távolságot tartanak, távolságot, ha kell magától a verstől, vagy a versírástól: „A műzsám becsapta az ajtót, / s beküldte kulcslyukán az ihletet”. Es szó ez a könyv arról is, hogy kellő távolságtartással, akár a mai Erdélyben is lehet közéleti lírát művelni. A Köz közepén feltűnő feltűnési viselkedéséről így ír a *Lidércbánya a kertben* című szövegében: „E feltűnési viselkedés / öngyilkosok kezébe bomba – / túlzott önérzetük temessék / Mohácsba, Bécsbe, Trianonba!” – a kötet mintha azt sugallná: Erdély nem csupán Tündérkert, hanem Abel kertje is, ahol Abelt (az író, az olvasó?) „szomszédunk kakasa hangján / szólítja Lucifer”.

A szerző olykor szilágyidomokosian nyilatkozik (*Nyilatkozat*) máskor beckettien idéz (*Idézet*), vagy olyan könnyedén görgeti a mondatokat, mint Weöres Sándor a rongyszöveget.

A *Lidércbánya* idéző könyv, meg-, és felidéző is. A formai és a tartalmi idézet között helyezkedik el (az első vers *Invocatio* az utolsó *Idézet*), s a kettő közé elfér számtalan formai alakzat: szonett, haiku, szabadvers, és számtalan téma: szerelemtől, politikán át a halálig. És tovább.

Mert ezek a dolgok összefüggnek, mint a Báthori-legendák a tényekkel. Aki nem hiszi, olvassa el Gömöri György tanulmánykötetének első szövegét, amelyben a Báthori családdal kapcsolatos tévhitek oszlatja el. A tévhitekre jellemző egyébként, hogy még a lexikonokban is szerepelnek. Olyan lexikoni mondatok jelzik ezt, mint az, amelyből kiderül, hogy Somlyói Báthori István Pádovában tanult (a szerző ezt több oldalról is megvizsgálja, és megcáfolja végül).

Az *Erdélyi merítések* olyan könyv, amelyből nem csupán Erdélyről tudunk meg számtalan érdekes és fontos adatot. Arról is beszámol a szerző, hogy az

erdélyi szellemi potenciálnak milyen híre volt a mindenkori külvilágban.

A kötet legnagyobb erénye – ha szabad tanulmánykötetről ilyeneket mondani –, hogy lektúrien olvasmányos, no meg az – tükröt mutat nekünk, leírva azt, hogy milyenek voltunk, és milyenek vagyunk. A könyv utolsó sorai mindenképpen pozitív végkicsengésűek, sőt hízelgőek a számunkra: „az erdélyi magyar szellemiség, úgy érzem, olyan különös értéket tud még teremteni, amire nemcsak a magyarságnak – az egyesült Európának is nagy szüksége lesz ebben az évszázadban”.

Mivel minden erdélyiben van valami nem erdélyi, a külső világból beáramló rész is, ezért jelen írásba is becsempészek egy úgymond nem-erdélyi könyvet, Barabás T. János *Bukaresti villamos levelek* című kötetét, amely egyébként a sepsiszentgyörgyi Medium Könyvkiadónál jelent meg. Egy városról szól, amint ez a címből rögtön kiderül, arról a városról, amely sokáig magyar város (is) volt. Ágoston Hugó írt legutóbb erről a helyről, de ő elsősorban a publicista, a közíró szemszögéből. Barabás T. János könyvének az ad különös belső feszültséget, hogy a költő, a magánember és a diplomata egyaránt jelen van a kötetben. Szerzőnk verset ír egy színikritikus hölgyhöz, a romániai színházról alkot véleményét. A *Szonett Színikritikus Hölgynek* című szövegben ilyen sorok olvashatók: „Bár lennék béka Kolozsváron / Hogy csókkal illesd homlokom / S herceggént kapjál vissza / Oh, te színikritikus nimfa”. A tanulmányban ez olvasható: „A színházi intézmények válságának közvetlen oka az áttekinthetetlen román kultúrátámogatási rendszer, de a jelenség az egész társadalmat tükrözi”.

De a romániai társadalomról mégsem a vers vagy a tanulmány mondja el a legtöbbet, hanem azok a levelek, melyek a kötet anyagának legnagyobb részét képezik, s amelyekből kiderül: Bukarest még mindig a maga abszurd és vidám caragialés világát éli. Jó példa erre a Burebista vendéglő kapcsán leírt történet: „Amin mégis megütözttem, az a dák bécsi szelet volt (schnittel dacic). Kérdeztem tehát a pincért, mondja már, mitől ősi dák a bécsi szeletük? Mert van rajta pikáns ketchup – volt a válasz.”

S ha valakinek éppenséggé nem fűlik foga a Buki humorhoz, vegye elő Fekete Vince *Lesz maga juszt isa* című paródiakötetét, ahol igencsak szórakoztató dolgok találhatók arról, hogy a fiatalabb költőnemenzedék miként is szokott írni (kifordítva meg befordítva). „Sántha Attila” például így: verscím – Khemál, a

szittya székely; szöveg – „Székely Khemál, / vagyishogy szarik”. Csak hogy tudjuk. „László Noémi” pedig így csál a poéziához: verscím – Mono; szöveg: „Mondta Pali bászi, / sza Horeáról Szándor, / te vaty a naty kőtő, / kisz Noijémi, Jászi”.

Végezetül két olyan könyvről is essék szó, melyekről tudni tudunk ugyan, de beszélni keveset beszélünk róluk jelesül Márkus-Barbarossa János *Éjféli a repülőtéren* című, válogatott verseket tartalmazó kötetéről, és Bréda (Ferenc/François) *Antracitjáról*. Tudomásom szerint egyiknek sem volt kellő kritikai visszhangja.

Márkus-Barbarossa 1974 és 1999 között írt verseiből válogat, huszonöt év terméséből. És a kötetben található mintegy negyven versből (ahol ilyen sorok vannak: „hinnélek még parázsban / árnyéként is – de lássam – / és szórónálak ezüsttel / míg egy lennél a füsttel”) számtalan dolog derül ki. Nem csupán az, hogy a szerző valami hasonló úton jár mint Sziveri János vagy Szócs Géza, ami a nyelvi lelemény, valamint a szavak csiklandását és szándékos megbicsaklítását illeti, de az is: egy jól felépített, egyéni hanghordozású költészet állunk szemben, amely talán a szerző bécserdélyisége és transzszilván wienizmusa miatt – de ezidáig még nem foglalta el az őt megillető helyet az erdélyi irodalomban.

Márpedig erdélyi könyv ez is, akárcsak Bréda *Antracitja*, amely orthoexistenciális esszé, trubadúr leleményekkel, filozofikus fantazmákkal és izmos idiomákkal tűzdelve kíván arról beszélni, hogy Erdély egy fontos hely, nincs rajta semmi szégyelnivaló, hiszen ápol s eltakar, pont úgy, ahogy Bréda ápolja és takarja azt az igazibb, titkos Erdélyt, amely az egész erdélyiség alapköve. Az *Antracit* pedig, hogy a szerzőt idézzem: „Köd és Kód-Függöny”, Tükör mi takar, de csak azért, hogy megtaláljuk azt, amiről Bréda már írt egy '91-es Helikonban, s amit, ha „fölemelkedünk az elemmentes elemes elemei fölé” egyszer talán meg is nevezhetünk.

KARÁCSONYI ZSOLT

(**Barabás T. János:** Bukaresti villamos levelek. Medium Könyvkiadó, Sepsiszentgyörgy, 2003)

(**Bréda:** Antracit. Erdélyi Híradó – Előretolt Helyőrség, Kolozsvár, 2002)

(**Fekete Vince:** Lesz maga juszt isa. Erdélyi Híradó Kiadó, Kolozsvár, 2004)

(**Gömöri György:** Erdélyi merítések. KOMP-PRESS – Korunk Baráti Társaság, Kolozsvár, 2004)

(**Márkus-Barbarossa János:** Éjféli a repülőtéren. Medium Könyvkiadó, Sepsiszentgyörgy, 1999)

(**Tompa Gábor:** Lidércbánya. Pallas Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2004)

(**Vass László Levente:** Üvegmezők. Kalota Könyvkiadó, Kolozsvár, 2004)

FRANÇOIS BRÉDA

Szaturusz számai

A Szaturusz számai: 12, 30, 360, 6, 3, 2, 10, 5, 4, 20

Ennius Quintus (239–169 i.e.) szerint a **Tizenkét** latin **Főisten**, az „Egyetértő”, az Egy-húron-pendülő, cinkos és transzcendens Istenek, a **Dii Consentes**-ek, a következők:

- I. IUNO
- II. VESTA
- III. MINERVA
- IV. CERES
- V. DIANA
- VI. VENUS
- VII. MARS
- VIII. MERCURIUS
- IX. IOVI (= JUPITER)
- X. NEPTUNUS
- XI. VULCANUS
- XII. APOLLO

(In: **Mythologia, seu Fabulosa Deorum gentium**. Vindobonae, 1778, **De diis consentibus**, p. 6)

Íme a Római Pantheon. Az isteni Tucat, a Szent **Tizenkettő** mágikusnak tűnő természete lényegében asztronómiai és aritmetikai (számantani) jellegű: a **Tizenkettő** nem egyéb, mint a megközelítéssel 360 fokos Körnek vehető Nap- és Föld-pálya egyik törzstényező szorzata (3X2X2), s mint Osztó egy nemkülönböző „mágikus” asztronómiai-naptári számot eredményez: a **30**-at, a „**3 X 10**”-et, a mágikus 3 tizeszeresét, az évi tizenkét naphónap hozzávetőleges mértékegységét.

A **12** és a **30** között különben is kölcsönösségi viszony áll fenn a Kör viszonylatában, mert:

360 : 12 = 30
és fordítva
360 : 30 = 12

minthogy:

12 X 30 = 360

Persze ezzel még nem merülnek ki az isteni **Tizenkettő** rejtelmek.

Az Ennius által felsorolt Tizenkét latin „Főhatalom” közül az Első Fél, az első **Hat**: *nő* (I. Iuno; II. Vesta; III. Minerva; IV. Ceres; V. Diana; VI. Venus); a második Fél, a második **Hat** „hatalom”: *férfi* (VII. Mars; VIII. Mercurius; IX. Iovi (Jupiter); X. Neptunus; XI. Vulcanus; XII. Apollo).

A **Tizenkettő** (a Háromszor-Négy avagy a Négyyszer-Három, a Hatszót-Kettő avagy a Kétszer-Hat), a **Hat** (a Három-meg-Három, a Kétszer-Három, illetve a Háromszor-Kettő) mellett a pithagorászi **Öt**, az isteni **Tíz** Fele 10:2 = 5, az Ember Leonardo da Vinci által is megajzolt száma nemkülönböző foglal helyet az Isteni Számok között.

A mitográfia, a mítosz-leírás egyik nagy *dominus*-a, ura, Augustus császár szabadosa, *libertinus*-a és Ovidius barátja, Caius Julius Hyginus (i.e. 64 – i.u. 17) szerint Kronosz-Saturusz Fiai és Leányai közül **öt** az említett Tizenkét Főisten között szerepel:

„**Ex Saturno & Ops, Vesta, Ceres, Juno, Jupiter, Pluto Neptunus**”, állítja Hyginus (C. Julii Hygini, Augusti Libri, Fabularum Liber. In: Mytographi Latini. Thomas Munckerus omnes ex libris MSS. partim, partim conjecturis versimilibus emandavit (...) Amstelodami, Ex Officina viduae Joannis a Someren A.C. MDCLXXXI (1681), p. 8.), azaz magyarul:

Saturusz + Ops =
I. Vesta
II. Ceres
III. Juno
IV. Jupiter
V. Pluto
VI. Neptunus

Kronosz-Saturusz, az Idő, az Alap-Osztás a **Tempus**-Tempó, a Növekedési és Csökkenési Ritmus száma tehát a Hatalom Szaturuszi Sémája-Száma, a **Hat**, a Kör, az Evét, **Harminc** részre-Hónapra osztó alexandroszi, Nagy Sándor-i **Tizenkettő Fele**, annál is inkább, mivel a Hat önmagát a négyzetre emelve nem más mint: **Hat** önmagát a négyzetre emelve

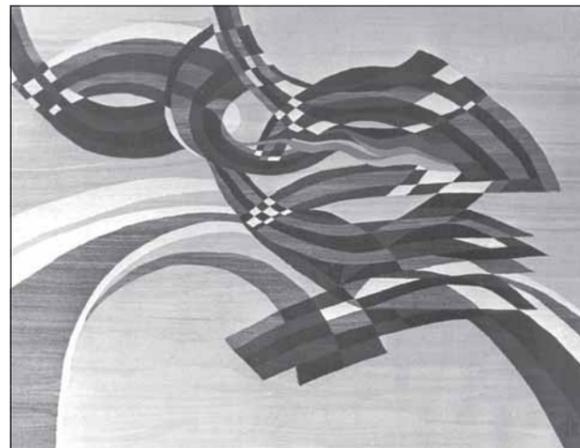
6 X 6 = 36
s minthogy eme utóbbi szorzat **Tízszeres** 360 X 10 megismétlődése **360**.

A dolgok és a „szaturuszi számok” iróniája az, hogy a szenvedő és a „számár Szaturusz-Kronoszt már a latin, tizenkét istenes „Pantheon” rögzítése előtt megbuktatták – és talán nem véletlenül! – a teológiai-kultusz-ezoterikus „számantán-vizsgán”: „*Saturne de bonne heure fut exclus de la liste des dieux olympiques (...) en Grèce*”: Szaturuszt már korán kizárták az olimposzi istenek listájáról (...) Görögországban – értesít bennünket a *Biographie Universelle, ancienne et moderne* 55., mitológiai felölölő kötet (L.–G. Michaud, Paris, 1832, pp.426.427.)

Saturusz „hatos” hatalmát kisebbíti Pluto, az Alvilág Ura, aki *nem szerepel* a Tizenkét római Egi és Földi Főhatalom között.

Utóvégre Pluto-Hádész nem „égi” és nem „földi”, hanem „földalatti” isten. A **Ha**-lál is **Hatalom**: Ga, a Föld **Hasa** felé történő Haladás **Hatalma**. A szaturuszi **Hat** „hatalma” Pluto szalonképtelensége folytán kénytelen csupán az emberi **Ötre**, a négyyszer-öt = *húsz* ujira és a (*kétszer? ... négyyszer?*) öt érzékszervre szűkölni, korlátozódni.

Saturusz római számantánáról és a valószínűleg **húsz** lehetséges érzékszervről „engedjünk” meg egyelőre ennyit.

IJK Irodalmi Jelen Könyvek

Életteremtők

A Nyugati Jelen napilap és a Magyar Újságírók Romániai Egyesülete által meghirdetett Simándi Böszörményi Zoltán 2003-as, immáron harmadik országos riportversenyére beérkezett pályamunkákból válogatott íráskor sorskérdéseket feszegetnek. A legfőbb téma a hazai magyarság élete a magyarság változatosságában, az anyanyelvben, kultúrában.

Életteremtők
Díjazott riportok

IJK Irodalmi Jelen Könyvek

Tájkép sárgával. „Sokat sírtam. Ahogy fogyni kezdett belőlem a semmi, mert megláttam egy szál füvet, egy falevelet, egyszer még egy tuskót is; nem segített, de már nem is vártam. Kezdték már elfelejteni, hogy miért vagyok ott. Kezdték elfelejteni hazugságaimat, talán még a leírás igazságát is, de egyre fáradtabb lettem a fűszáltól, a falevelettől.”

Hol élünk? Fiatalurak, hol élünk? Erdőben? Hol a fák?! – Apám kérdezte, ha úgy érezte, hogy már nagyon elkanászodtunk. Pontosabban, ha már nagyon el vannak kanászodva a fiatal urak. És sokszor érezhette, mert mindig így mondta, akár egy verset, hibátlan hangsúlyokkal. Véletlenül és teljesen oda nem illő módon idéztem az öcsémnek, amikor felhívott mobilon, amitől ő rögtön sírni kezdett. Nem kellett volna, azonnal megbántam. Zavartan hallgattam a szipogását, majd valamiféle vizsgálatba fogtam volna. Nincs semmi baj, mondta egy idő után, de ez neki jobban fáj, mint nekem, mert úgy érzi, hogy ő sokkal közelebb volt egymáshoz. Vagy nem, de neki akkor is jobban fáj... Ennyi idő után is fáj, még mindig fáj, és ezt nem lesz képes feldolgozni soha. Vagy feldolgozta, persze hogy feldolgozta már, csak éppen nem törődött bele, ez a különbség közöttünk. Es ez lényeges különbség, de szerencsére nincs jelentősége. Tudja, hogy hülyeség, amit mond, de néha arra gondol, hogy az a baj, hogy ebbe akkor beletörődünk. Ezt nem kellett volna. Nem lett volna szabad.

Hol van Sztipán háza? Elfelejtettem megkérdezni, merre van. Hogy pontosan melyik az. Ha legközelebb arra járunk, akkor feltétlenül megkérem, hogy mutassa meg. Rendre így jutott az eszembe, de amikor abba az utcába értünk, elgyávultam, és mégsem kérdeztem meg. Majd legközelebb. Halasztgatom, mint cigány az akasztást. Kissé fárasztanak az efféle népies hasonlataim, a legrosszabbkor ugranak be: talán nem kellene akasztott ember házában kötélről beszélni. Tapintat, mindenek előtt. Vagy inkább hallgassak, még ez a legjobb megoldás. Lám, a hallgatásról fecsegek, miközben a nyelv félrevisz. Hiszen nincs szó semmiféle kötélről meg akasztott emberről: Sztipán szerencsésen túlélte az egészet. Sőt, ha úgy nézzük, ő a lehető legszerencsésebb túlélő, mert azóta már a házat is újraépítették. Még a CNN-en is bemutatták, hogy milyen szerencséje volt. Igen, abból a távlatból, feltétlenül az.

Tegnap este a tévében véletlenül megnéztem egy amerikai háborús-film izgalmas csatajelenetét. Hullottak az emberek, mint a legyek, én pedig nevettem. Nem, máris hamisítok, korántsem véletlenül láttam, mivel mellette muszáj filmeket néztem, mindig arra kér, hogy ne mozduljak el, legfeljebb olvassak vagy beszélgessek vele közben. Napi egy-kettő a rendes adag, jelentős önmérséklés után, így napközben lehet meccset nézni, és ez ügyben maximálisan bízhat az ember a délszlávokban, mindig nyomnak valahol valami sportot, ha mást nem, legalább egy izgi női kézilabda-meccset Podgoricából. Ilyenkor hősiesen tűri, akár Mucius Scaevola, a rettenthetetlen atléta. [„Mert hogy én igazi római jellem vagyok, azért! Egy spárta.”] Vagy inkább elalszik, és még álmában is felügyeli a dolgokat: mivel ébredéskor rögtön megállapítja, hogy a montenegrói nők nem annyira szépek, de nagyon fel tudják hozni magukat. A nézőtérén meg vadul dohányoznak, és ezen csak nevetgélek, e mélybalkáni tahóságon! Estére viszont nincs pardon, véget ér a kalandozások kora, vagy azért, mert minden toleranciának, így ennek is van határa: könyörtelenül ráállunk az amcsi filmekre. Azokból, ha fogalmazhatok – átmenetileg! – többes számban, a szívdobogatókat kedveljük, amelyeknek így vagy úgy, de házasság lesz a vége. Vagy minimum egy csók, de az lehetőleg öt másodpercnél tovább tartson, hogy az érzéseknek is legyen elég tere. Talán az arcok miatt van, hogy a csókok ritkán komikusak, míg a csatajelenetek szinte mindig azok. Nemcsak azért, mert csupa unalmas és primkó klisé mozog bennük, ahogy mondjuk a statiszták viccesen megmerednek és feldobják magukat a géppuskatűzben, és mindezt nehéz már másképpen nézni, csak így; hanem főként azért, mert időközben a háború vált ábrázolhatatlanná. Hiszen mi mutatható meg abból, hogy felrobban egy ház? Nem is ház, csupán egy objektum. Ez a ház is csak egy objektum, mi más lenne? Es az, ahogyan a számítógép vezérelte lézerbomba halálpontosan betalál. A romok? A becsapódás pillanata? Vagy más, hősies részletek.

Már nem emlékszem, hogyan néztem akkor a híradókat. Ott, a másik városban, a Heves megyei örök tavaszban, miként azt időnként kedvesen megjegyzi. Nyilván úgy, mint bárki más, az elején rémülődve és felháborodva, mint aki nem hisz a szemének és mindenféle magyarázat után kutat. Okok, összefü-

MÉSZÁROS SÁNDOR

Utazások száz dollárral (II.)

— vignetták —

gések, lehetőleg széleskörű történelmi panorámába helyezve, mert úgy logikusabb. Az európai nagypolitika balf...szkodásainak kárhovatátása és a geopolitikai erőter finom analízisei, mint desszert? Aztán már jobbra csak beletörödvé, néha átkapcsolva a CNN-re, hátha ott többet vagy mást mutatnak, de csak a szöveg volt jobb, ha egyáltalán, mindenesetre kevésbé idegesítő, mivel a felét sem értettem. [Pályaudvar, kurvák: „Mi van, szerbek? Most b...szunk, vagy híradót néztek?”] Ilyenkor kimentem a konyhába sörért, majd visszahuppantam a fotelba. Vagy olvastam, közben kapcsolgattam ide-oda, hogy azért mégis képből legyek. Netán még ennél is közönyösebben, csak előtte szeretnék jobb színben föltűnni? Teszeskedem – a gyerekeknek mondják erre: ne teszeskedj! Nem tudom, utólag annyi minden mondható. Az biztos, hogy egyre jobban fárasztottak a saját, remekbe szabott magyarázataim. [„Mert, amikor háború van, az ember azt mondja, hogy a békében jobb lesz, és ezt a reményt úgy szopogatja, mint egy darab savanyúcukrot, pedig csak szart eszik. Csak ezt eleinte nem merjük bevalani, nehogy undort keltsünk a többiekben. Szóval kedveskedünk.”]

Egy szemtanú. „Hiába vártad, nem volt idő felkészülni semmire. Nem, mert nem lehet. Egy halál...szdübbenés, ennyi volt az egész... De utána napokig rőszkettem, belül. És hánytam is, de ezt később letagadtam.”

A szégyen nulla-pillanata. Egy olyan embertől hallottam ezt, akitől lényegében nem vártam semmit, s akit magamban eddig vadbaromnak tartottam, mivel jobbra csak közhelyekkel és iszonyú patient-mondatokkal gurguláztam. Erre ma reggel beállított a szobába ezzel a mondattal. [„It a szó a nyelv királynője, a szó, nem pedig a mondat, a nyelv pedig elsősorban a szavak nyelve, melynek gazdagságát és szép hangzását e szellem váltig csodálja és bámulja.”] Változtassam meg róla a véleményem csak úgy, ukmukfukk? Vagy továbbra is vessem meg és gyanakodjak rá, hogy ezt is csak felszedte valakitől, hiszen a megvetés és a gyűlölet olyan kényelmes, mint az igazi borjúbőr cipő.

Törökkávét nem kér, abból elég volt. Egy életre, teszi hozzá dühösen. A nescafénak viszont teljes szívóval megörült, mintha ez valami nagy ajándék lenne. Ilyeneket mond, teljes szív meg teljes szívóval. És hogy tegyek oda még egy kávét, ha igazán. Igazán, de igazán. A nescafé pedig, úgy látszik, valamiféle kiváltság, amit nem lehet eléggé kiérdemelni. Ilyenkor úgy ragyog az arca, mint egy filmszínésznőnek. [„Örömmel láttam, hogy legalább egy doboz nescaféjuk van. Mindig arra gondolok, hogy amíg egy doboz nescaféja van valakinek, még nem lehet a nyomor legmélyén; még bírja egy darabig.”]

Egyszerre négy-öt történetet mesél, szinte mindig megemelt hangon és dramatikus szenvedéllyel. Törések, szakadások, elvarratlan szálak. Libegő történetek. Ugrál az időben, az oksági összefüggéseket logikusan kihagyja. Majdnem minden egyformán fontos, aztán a végén kiderül, hogy mégsem. Tizenöt-húsz nevet azonban képtelen vagyok megjegyezni, ezért már az elején többnyire esélyem sincs arra,

hogy megértem, valójában ki kicsoda. [„A vidéki történetek mellérendelők, hosszúak és genealogikusan szerteágazóak, ráadásul valamiféle kedélyesen lapos vagy kellemetlen tanulságokkal ajándékoznak meg bennünket, amelyeket már kezdetben is tudtunk. Vagy legalábbis sejtettük, mint macska az esőt.”] Ha viszont közbekérdezek, akkor újabb történetbe kezd, további szereplőket iktat be és a köztük lévő viszonyokat a lehető legrészletesebben ecseteli. Am legfőképp azt részletezi, hogy milyen idő volt, sütött-e a nap és hogyan lett reggel, milyenek voltak

rosban olvasva az utolsó mondatot túl soknak tartottam, itt viszont már nem gondolom annak. Onnan ide és innen oda – hát ennyit ér az én híres objektivitásom?! Vagy ez is csupán elfogultságaim térképe. Pontosabban, egyetlen pont ezen a térképen. A kis, lüktető pontocská. A gyenge pontom, miként azt Gy, „életünk szigorú tanúja” elégszer megállapította. [„A rajongás teljes mértékben legitim, csak hamar megtekinél könnyel a szemünk tőle. Úgy viszont rosszabbul látjuk a papírt...”] Lehet, hogy így telek meg, visszafelé, gyengességgel?

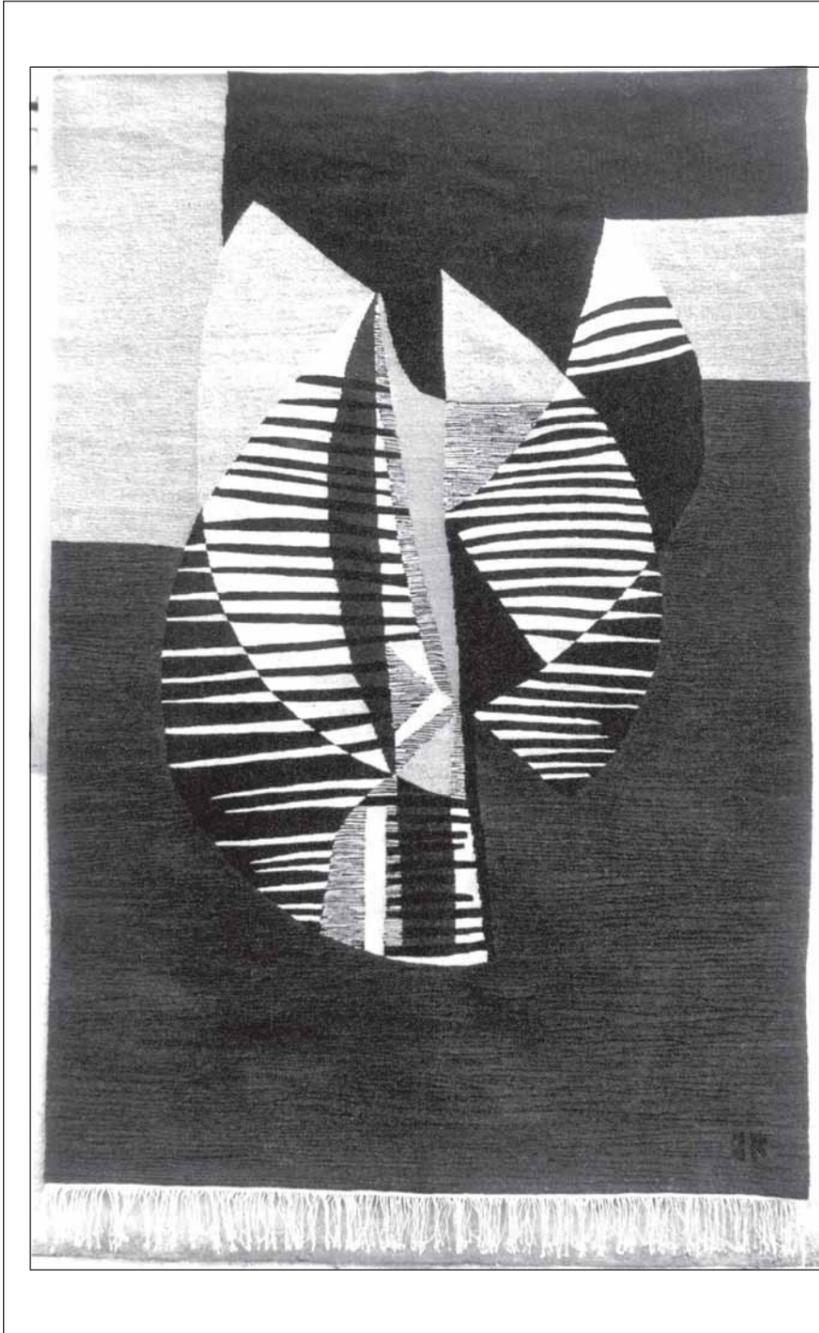
Szövegkritika, lektorálás. „Kivettem belőle tíz százalék nyálát.”

„Mi ez a kripta-hangulat?”, ugrott fel a sankra a trieszti ingyen limonádé szakértője a Régi Pizzériában, vagy ahogy ő nevezi: a Tora-borában. Persze, ekkor aligha limonádét ivott, de ez nem is illett volna az alkalomhoz. Mint ahogy az sem, hogy megkérjem, mesélje el újra Sztipán-történetét. Mi izgat azon még mindig? A közelség? Az a háromszáz méter? Nincs azon mit elmesélni, elvitte a bomba a házat, és kész, ő pedig kanalizálta tovább a bablevesét, ott a bombatölcsérben, mintha mi sem történt volna. Csak nézett az öreg bunyevác, je, volt ház, nincs ház. De most azt mondom meg őszintén, hogy tetszik-e az esküvői meghívója. Tudom jól, bírja a kritikát, ezért mondom meg bátran, mi nem tetszik rajta, mert még van idő javítani rajta. Mindent ő csinált, a rajtot is, ami így egészen pic-pic lett, ugye? Láttam a szemén, hogy örül, az alkalomnak, az esküvőnek is meg ezeknek a pic-pic dolgoknak is, és nem forszíroztam tovább a Sztipán-ügyet.

A háborús történeteket el-elunom. Főleg ha a hideg éjszakai vonaton mesélik, mint legutóbb a München mellett dolgozó lakatosmester. Az öreg már huszonhét éve ingázik a két város között, belekalkulálva az effektív bigamiát is. Postaládákat gyárt és csöndesen kúrogatja a házinénit. Persze erről viszonylag keveset mesél, annál többet arról, hogyan rázná gatyába nemzetét. Ellenben gátlástalanul dicséri a német viszonyokat, állatosan részletezve és állandóan össze-összehasonlítgatva, nagyjából abban a hangfekvésben, mint ami-

re csak a berlini ösztöndíjából frissen visszatért magyar író képes. [„Igazán elküldhetnék őket Kuala Lumpurba, annyi már a Berlin-könyv”, sügta oda nekem egyik fiatal kritikus barátom egy könyvbemutatón. „Még mindig jobb, ha erről írnak, mintha azt támogatnák úgymond a toll fegyverével, egyébként kitérő logikával, amit a NATO-tábornokok már úgyis eldöntöttek” – gondoltam, de aztán szótlanul visszatartottam ezt a kis epeömlést. Egyébként is a részvét hiánya nem számonkérhető, csupán ellenszenves.) Az öreg lakatosmestert nem lehetett ilyen könnyen kizökkenteni, sőt sehogyan sem, amikor kifejtette nagyszabású civilizációs elképzeléseit. Bár húsz kilométerenként arról is biztosított, hogy úgysem megyünk semmire, ezekkel a népekkel egyszerűen nem lehet, de végre van egy kis nyugalom, most tíz-húsz év nyugi lesz, mert megcsapolták a vérüket, és ettől kifáradtak. Az csak Dunaharaszti táján derült ki, egy véletlenül elejtett megjegyzéséből, hogy a fia vagy sógorának a fia halt meg még kilencvenkétben, de ekkor már – őszintén szólva – nem figyeltem rá, erre a vén f...szra.

Dániel úr. „A szenvedésben, tudja, van valami visszatetsző.”

egyáltalán a fényviszonyok – nos, szerinte mindez lényeges. Azt viszont ne mondjam, hogy a lényegét mondja, mert, ha jól emlékszik, eddig is ezt tette. Különben is, mi a lényeg? Ilyen nincs, semmi lényeg nincs egy történetnek, legalábbis az ő történeteinek nincs, ha csak az nem, hogy végigmondja. Feltéve, ha hagynám, de nem hagyom, mert látja a szememből, hogy kicsit unom a háborús és szerelmi történeteket, ezért nem fog a végére érni soha. Megismétli, mintha ez volna a lényeg, hogy soha, de soha.

Bók, avagy mire jó a távolság. „Ha távol vagyok, akkor is róla gondolkodom. Ez nekem szakadatlan munka.”

„Vasárnap éjjel, a két robbanást alig öt perccel előzte meg a sziréna. A gyerek először a pisztolyát akarta megkeresni, hogy megvédjen bennünket, félni csak később kezdett: én szívesen meghalok, ha úgy rendel az Isten, csak gyorsan történjen, mondta, és ezzel a mondattal nem bírtam el, nem elég kicsi, hogy elhiggye, csak az ég zörög, nem elég nagy, hogy elküldjem; nem elég, nem elég. Valami nem elég, valami túl sok. Az én erőm, a híres anyai védelmező ölelés nem elég, a felelősség túl sok.” A másik vá-

Cenzúrázott interjú

Folytatás az I. oldalról

Az erdélyi kiadók közül viszont csak az Erdélyi Híradó vagy az Irodalmi Jelen jöhet szóba, mert ragaszkodom ahhoz, hogy a könyvet én „tartsam kézbe”, én tervezem meg és ez csak ennél a két kiadónál lehetséges. Az Erdélyi Híradó szűkös költségvetéséhez nem akartam folyamodni, mert az a Helyőrség-könyvek, az első-második kötetek rovására ment volna. Az IJ azonban nagyobb anyagi bázissal rendelkezik, így a könyv olyan lehetett, amilyennek elképzeltem. Ami a tiszteletet illeti, szerintem mindketten megtiszteltük egymást.

– A kötet egyes transzközép-dokumentumokat is tartalmaz – múzeumba vonul a Teakönyv megjelenésével a mozgalom?

– Ideje volna... Nagyon lovagolnak rajta még mindig, mi pedig már nagyon meguntuk...

– A könyv szerkesztője az egész kötetet dokumentumnak tartja, kérdésem: „kilett” ezzel az OJD-összes?

– Még egy Teakönyvnyi maradt, de azok nem annyira jók, hogy megérjenek egy kötetet. De az első periódus lényege most már mind megjelent könyv formájában.

– Úgy gondolom, nem került volna sor a Teakönyv kiadására, amennyiben léteztek volna új verseid... valóban „elhallgattál”?

– Mindenképpen sor került volna. Ugyanis lezártak tekintem az első alkotói periódust, és ehhez kellett a Teakönyv, hogy teljes legyen a kép. Nem hallgattam el, csak egy ideig nem írtam.

– Ideiglenesen vagy végleg – hogyan „apadt” el a hangod? Megfáradtál? Kiégtél? Mindent elmondál, ami benned volt? „Komolyabb” dolgokkal kezdtél el foglalkozni: házépítés... irodalomszervezés...? Fesztent kezdtél? Innen a távolból nem találok mást hírteljesében. Tiltakozás a hanglatosság?

– Nem apadt el a hangom, szó sincs kiegészről, csak egyszerűen nem volt időm írni. Irodalomszervezéssel foglalkoztam, könyvkiadót igazgattam, emellett pedig üzleteltem is. Létre kellett hoznom egy anyagi bázist, hogy aztán nekifoghassak a nagyobb lélegzetű munkáknak. Most már nagyjából összejött és így több időm van írásra. Ősszel regényem, karácsonyra meseregényem jelenik meg.

– Na de kezdjük az elején – a könyvnek meg pályádnak. Ajánlásodban három nevet említesz, közülük kettőt mint a mentoraid. Részleteznéd, mit köszönsz Szócs Gézáknak? És mit Bréda Ferencnek? Ne farkodj a szóval, az internet-interjú* terjedelme nem behatárolt...

– Szócs Géza volt az, aki a '90-es évek közepének kulturális és anyagi zűrzavarában fölkarolta a fiatal erdélyi irodalmat. Erre akkor senki más nem gondolt; voltak ugyan lehetőségek, de ez volt az egyetlen, ahol mi intézhettük a saját ügyeinket, ahol szabad kezét kaptunk. Bár rendszeres anyagi támogatást nem tudott folyósítani, mégis elég volt ahhoz, hogy elinduljunk. Azon kívül rendelkezésünkre bocsátotta hatalmas ismeretségi körét és ez a relációrendszer is nagy hasznunkra volt. Szócs Géza nélkül nem jött volna létre ez a kompakt Helyőrség-műhely.

Ami pedig Brédát illeti, ő volt a tehetségkutató, aki mindenkire lecsapott, akiben tüzet szimatolt és úton-útfélen reklámozta felfedezettjeit. Ez egy komoly dolog, tekintve hogy Bréda egy olyan figura, akit mindenki ismer Kolozsváron. Így már a kezdetektől volt közönségünk, volt visszhang és ez lendületet adott. A „menedzselés” mellett Bréda Mester rengeteget beszélt nekünk az irodalomról, senki nem tud nálánál több világirodalmi csemegét. Brédának egy nagyon

excentrikus rálátása van az irodalomra, ez nagyon tömören összefoglalva abból áll, hogy az irodalomnak izgalmasnak kell lennie. Az izgalmasság a legfontosabb irodalmi kritérium. A Helyőrségesek nem voltak egyenletesek, nem mindig voltak jók, de unalmasnak soha nem voltak unalmasak és ez járult hozzá leginkább a befutáshoz.

– Jól olvasom: kezdetben használtál ilyen szavakat, mint: „nép”, „szabadság”, „szerelem”, „világ”, „század”, „zűrzavar”, csak a pátosz eltemetése után jötték az „igaziak”: „szar”, „hányok”, „fasz”, „farok”, „dug”. Komolyan kérdem: ez lenne költőként érési folyamatod eleje meg vége? Az út az őszinteséghez?

– Nem csak kezdetben, most is használok bármiféle szót és fogalmat, amit a kontextus megkíván. Számomra nincsenek kompromittált szavak, és a pátosz vagy a vulgaritás is kontextus kérdése, mind a magasztos, mind a triviális szavakat lehet ellensúlyozni, ha arról van szó. Hanem figyelmeztetélek, hogy a Teakönyv nem a kezdeti írásokat tartalmazza, hanem az egész alkotói periódust végigköveti. Kronológiai sorrendben be kell illeszteni a többi kötetemet is, és akkor kiderül, hogy mind a magasztos, mind a triviális dolgok kezdetől végig megvoltak. Az érési folyamat nem a témák, hanem a mesterség szintjén történt meg.

– Az „Élet Tanár Úr”, ugye, az Bereményi? Tűnődött el már azon, hogy mennyi verseidben az átvett? „Szárnyas kutyái a zürzavarnak”, Kányádi, Szócs Géza, Villon, Faludy... ki még?

– Nem Bereményi találta ki az Élet Tanár Urat (egyébként nála csak Tanár Úr van), ez egy régi toposz, nem tudnám megmondani, ki használta először. A műveimben valóban sok az átvett elem, de hát az intertextuális játszadozás az egyik fő jellemvonásom.

– Azt írod, hogy utálsz mindent, aminek „nyilvánvaló, könnyen észrevehető mondanivalója, morálja van”. Mégis ilyeneket írsz: „hazánk csak pesti resti”... Utáld ezek szerint egyes verseid, verssoraid is? Vagy én értem volna félre a „pestirestiség” üzenetét?

– Ne feledjük, a szóbanforgó idézet egy paródiaszerűségből származik. Amúgy vannak sorok, szakaszok, versek, mondatok, amelyek lehetnek volna jobbakk. De ez már ilyen. Hiába csiszolod, érleled a szöveget, előbb-utóbb csak ki kell adni. Megjelenés után, idővel, észbejuthatnak jobb megoldások, de akkor már késő.

– Ez az utálat magyarázná, hogy bizonyos témák hiányoznak a verseidből? A '89 előtti rendszer, bár-hogy is nevezzük: kommunizmusnak, szocializmusnak, mindősze „karlmarxutca” meg Natasa-regény formájában, tehát humoros fricska szintjén létezik szövegeidben, miért? Nem kevés-e ez? Végül is még a te életed is meghatározta, hiszen ez a posztkommunista káosz, amiben jelenleg Kelet-Európában éltek, annak a függvénye...

– Az életemet valóban meghatározta mind a kommunista, mind a posztkommunista rendszer. A kommunizmust alaposan megéltem és ocsmány mivoltát éreztem a bőrömről. Mégsem tartozik a témáim közé, mert a döglött sakált eleget rugdosták, a téma agyon van csépelve. De egyáltalán, én inkább l'art pour l'art vagyok és igyekszem olyasmivel foglalkozni, ami a politikum és az ideológiai hullámzásaitól függetlenül is megállja a helyét.

– Hiányolom a románokat is a Teakönyvből: jó, a Cacamachia róluik szól, viszont többiben úgy verselsz, mintha Patagóniában élnél, nem Erdélyben. Álnevedben ugye Brassó szász neve (Kronstadt) benne van,

de valószínűleg az is azért, mert jól hangzik. Nem legyintett meg téged, hogy születésed idején Brassó egy százötvenezres háromnyelvű város volt, mire a Teakönyv megjelenik, egy több mint a duplájára mesterségesen duzzasztott román, sőt, mondhatjuk így is: moldvai román város?

– Ugyanaz a mese: ideológia. Én erdélyi magyar író vagyok és erre büszke vagyok, de nem lovagolom meg az erdélyiséggel kapcsolatos ideológiákat, a megmaradást, a nacionalizmust. Szerintem egy nem ideologikus, de minőségi irodalom nagyobb szolgálatot tesz az erdélyi kultúrának, mint az ideologikus. A megmaradás, a nacionalizmus belső probléma, ez csak minket, erdélyieket érint és érdekel, senki más a világon. És egy provinciális irodalommal, amelyet mások nem tudnak átérzeni, nem érünk el sokat. A világirodalom számára akkor leszünk fontosak, ha univerzális műveket írunk.

– Ami a belső, a helyi érdekeltségű irodalmat illeti, hát annak van elég művelője.

– De ez az irodalmi szegmens. Amúgy nagyon is meglegyintett szülővárosom megváltozása, melyet az utcámon is nagyon jól le tudok mérni, amikor hazalátogatok és végigmegyek rajta és alig ismerek valakit. De nem nacionalista szempontból közelíteném meg a problémát. Mert például Brassóba nagyon sok székelői melós is érkezett a Kárpáton túliakkal együtt. És meg kell mondanom, nem tartom különbségnek őket a többi jövevénynél. Ugyanolyan igénytelen proletárok váltak belőlük és a nemzeti érzésüket sem lehetne dicsérni. Brassóban 30 ezer magyar él, mégis a város egy magyar középiskolát „lát el” diákokkal, míg pl. a 22 ezres Kézdivásárhely hármát vagy négyet. Pedig elméletileg, ugye, Brassóban több magyar van. A fő probléma Brassóban az, hogy a polgári réteg pusztult ki. A prolik pedig semmivel nem járulnak hozzá a magyar kultúrához, nem termelnek és nem fogyasztanak. És állítom, hogy igazam van. Temesváron, egy ugyanakkora városban, mint Brassóban, ahol ráadásul kevesebb magyar él, kemény magyar kultúra virágzik. Még színházuk is van, és egymást érik a nivós rendezvények. Kevesebb a magyar, de több a polgár. És éppen ezért nem fenyegeti őket a beolvadás veszélye, a másfélszer annyi braszói magyar sokkal hamarabb fog elrománosodni.

– Annyira büszkéek vagytok arra, hogy az Előretolt Helyőrséggel meg a transzközép mozgalommal ti „megkötöttétek” az erdélyi magyar költőket, hogy nektek köszönhetően senki nem települt át Magyarországra, viszont ti mégis elhagytok a legtöbben egy szülővárost, te Brassót. Gondoltál arra, hogy neked ott lenne a helyed?

– Ezt már sokan megkérdezték tőlem, gyakran szemrehányásként is hangzott. Én szeretem Brassót, mert a gyermekkorom köt hozzá és hát szeretem fizikailag, az óvárosát és a festői környékét. De az a Brassó, amit én 18 évesen elhagytam, már nem az a város, amelyben felnőttem. Tizenkét év alatt a polgári réteg szinte megszűnt, rengetegen meghaltak, rengetegen elmentek. Ilyen rohamos degradálódás egyetlen városban sem történt. Ha visszamennék, mit csinálhatnék ott? Nemzetmentés? Kétkem, hogy látványosan sikerülne.

Azonkívül nem tudnék írni, nem maradna semmi időm. És a szervezést más is meg tudja csinálni, az írást nem biztos. Egyébként azt is meg kell jegyezni, hogy pont a szülővárosomban arattam a legkisebb sikert. Míg Szentgyörgyön, Szeredában, Udvarhelyen annak idején az első kötetemből városunként többszáz példány fogyott el, Brassóban 5 darab Hümeriádat vásároltak meg. Míg bárhová megyek Er-

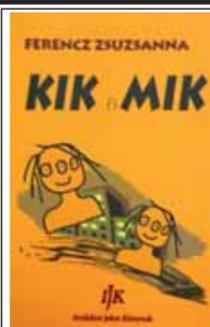
délybe, találkozára, 50-150 ember tisztel meg a jelenlétével, Brassóban eddig 30-nál többen soha nem voltak kíváncsiak a város egyetlen (Áprilyt leszámítva) karriert befutott poétájára, és abból a harmincből is fele rokon meg barát volt. Nem tagadom, hogy rosszul esett. Az Áprily Lajos középiskolának annak idején számos díjat vittem, a tantárgy- és kreativitási versenyeken kívül még, haha, sportban is. Tudtommal eddig én vagyok az egyetlen Áprily, aki nemzeti és nemzetközi karriert futottam be. Mégsem hívtott oda senki, hogy nézzék meg a nebulók, ki kopattatta az iskola padjait. Tévedés ne essék, nem vágyom én ünneplésre, de elvártam volna, hogy időnként meghívjanak, hogy a brassói magyar intézmények ápolják, fölkarolják ezt a kapcsolatot. De nem hívtak. Valahányszor voltam, nekem kellett bejelentkezniem, holott már hosszú évek óta szinte minden napra volna meghívásom. Hát akkor miért menjek oda, ha nem kíváncsiak rám, ha nincs szükség rám? Ha azt éreztem volna, hogy igen, ha úgy viszonyultak volna hozzám, mint Kolozsváron vagy a Székelyföldön vagy Temesváron, akkor minden bizonnyal hazaköltöztem volna, hiszen van, hova. Így azonban a szép nagy kertes brassói házam sem nyom a latba, inkább ülök Kolozsváron, a kétszobásban, de legalább zajlik körülöttem az irodalmi élet és bőven van érdeklődés is, megbecsülés is.

– Biztos különben, hogy nektek köszönhető a kivándorlás megállítása? Vajon nem az vette el a poéták kedvét az áttelepüléstől, hogy az anyanemzetnek megtelt velünk a „hócipője”, s ezt éreztették azokkal, akik már ott élnek?

– Persze, kissé nagyképpün hangzik ez a kijelentés, ami különben Sánthától származik. De van benne némi igazság. A helyzet az, hogy az íróemigráció '89 előtt zajlott le inkább, mikor a művek számára sem voltak átjárható a határok. Most azonban mind az írók, mind a művek jöhetnek-mehetnek. A politikai nyomás megszűnt, úgyhogy már csak két kritériumnak kell teljesülnie: az anyagiaknak és az irodalmi élet zajlásának (mert az író menekül onnan, ahol nincs irodalmi élet). Nos, a Magyarországon keresett forintokból Erdélyben jobban meg lehet élni. Az irodalmi élet pedig Kolozsváron meglehetősen zajlik, ha vannak is időnként hullámvölgyek, mégis jobb, mint Budapesten. Budapesten szakmai körökben folyik, nálunk populárisabb. Egy budapesti irodalmi körön, felolvasóesten az átlag közönségszám 20-30, Kolozsváron egy pályakezdő Bretter Körön tartott bemutatkozására is minimum 40-en kíváncsiak. Persze, könnyebb egy kisebb város irodalmi életét pörgetni, de a lényeg a zajlás. És ezt a fontos faktort a Helyőrség teremtette meg Kolozsváron. Úgyhogy kolozsvári írónak lenni jelenleg az egyik legjobb státusz.

– Visszatérve a hiányokra: verseid középpontjában az individuum áll, sose a közösség. Felszabadultan gúnyolódasz Fazakas László „kőkövönhazafiságán”, viszont átengeded neki teljesen a terepet. Olyan ez, mint Svédországban a nemzeti lobogó „viselete”. A nemzeti érzés kifejezésétől az átlag svéd annyira irtózik, hogy svéd zászlót csak az újnácik viszik felvonulásaikon, átengedték nekik, úgy tűnik, mintha ők lenne a nemzet. Te, aki József Attilától és Radnótiól és Faludytól és Szócs Gézától mindent megtanultál, behúzódtál a genitáliák világába, miért?

– A közösségi eszmék eléggé megbuktak, a 20. század második felétől nagyjából erről szól az élet. A 22-es csapdájának Yossarianját kurvára nem mellette az az érzés, hogy ő egy nemes eszméért halhat meg. Az egyéni érdekek az egyén számára egyre inkább fontosabbak. Egyáltalán, saját magad számára te vagy a legfontosabb. Az ember közösségi lény ugyan, de egyéni önzése erősebb. Valóban, én a közösségi témákat átengedem másoknak. Illetve nem teljesen. Míg mások írnak a templomról és az iskoláról, én írok a kocsmáról, és hát azt nagyon be-

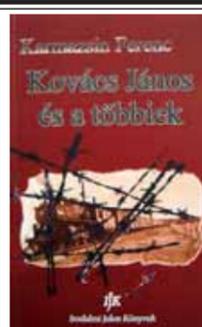

Ferenc Zsuzsanna:

Kik és Mik

Magyarul nem mondhatjuk: „történetezni” – és ebben a könyvben mégis ilyesmiről van szó. Történetezésről, kissé örkényi alkalomról a sajátos, aforisztikus, lírai, s egyben keserűen szellemes, finom gúnnyal megfogalmazott, szinte mindent megkérdőjelező, kételkedő és viszonylagosító világkép és önkép felrajzolása.

A 181 rövidprózát magába foglaló könyv előszavában Bodor Pál így jellemzi a kötetet: „Igen, kicsit sértegeti sémáinkat. Igen, még a szerelem is karikatúrában jelenik meg e könyvben”.

Karmazsin Ferenc:

Kovács János és a többiek

A szerelem amolyan keret, amelyben a történelemnek egy szomorú mozzanata játszódik: a II. világháború utáni oroszországi deportálás. Teljesen ártatlan áldozatai ezúttal fiatal emberek, akik átéltek az elhurcoltatás, a munkatábor szörnyűségeit.

tudom bizonyítani, hogy a kocsmai kulturális élet milyen rendkívüli faktor (és most nem a részeg duhajkodásokra gondolok). Most csak annyit, hogy a templomban és az iskolában beszélnek nekem, nem biztos, hogy pont azok, akiket te szeretnél, de a kocsmában beszélgetsz, vitázol, és azokkal, akikkel te kívánsz. Az én világomban a szabad akarat érvényesül, nem gátolják szabályok az eszmék repülését.

Amúgy meg nem húzódtam vissza a genitáliák világába. Hogy a nemiség a legfeltűnőbb a műveimben, az lehet, de nem hiszem, hogy redukálható lenne a nemi szervek lóbálgatására. Aki ezt állítja, nem látja a fasztlót az erdőben. Úgy vélem, többször sikerült nagyon kemény lélekrajzot, mögöttséget bevennem az obszcenitásokkal tarkított „verskülső” mögé, elgondolkoztató intertextuális és irodalmi játékokat fölmutatnom és azt hiszem, nyelv- és formaművelőként sem vagyok egy utolsó. Egyébként magáról az irodalomról sokkal többet írtam, mint a nemiségről. Hanem politikai, nemzeti irodalmat soha nem fogok művelni.

– Mi számodra a nemzet?

– A kultúrája. A gazdasága, a tudománya, a politikája nem érdekel.

– Mi a költészet?

– Csak a közhelyes választ tudom rá adni: amit annak érzel. Nem csak versben. „Szép a rút és rút a szép”, mondja György Attila inkvizitora. [No meg Shakespeare, a Macbethben]

– Magad is ezt vallod?

– Egy jó toll bármiből tud bármit csinálni.

– Valóban rossz az ember?

– Én ilyet tudtommal nem állítottam, esetleg helyenként a lírai alanyaim. De nem is érdekel, mind a jónak, mind a rossznak megvan a maga szépsége.

– Milyen tapasztalataid segítettek hozzá ehhez a felismeréshez – örövendék, ha részleteznéd!

– Részletezni hosszú lenne, tömören összefoglalni pedig lehetetlen. Csak annyit: a tragédia, metafizikai szempontból: rossz. Esztétikai szempontból viszont lehet szép. Engem, mint író, legalábbis az irodalomban az esztétikum érdekel.

– Mindenképpen találkoznia kellett a kis hercegnek a Pedofillal? Ennyire elkurvult a világ?

– A világ mindig is kurva volt, csak az ábrázolása volt hamis igen gyakran. Node, ebben az esetben nem a világ elkurválásáról van szó, hanem arról inkább, hogy én egy geci vagyok és utálok a kis herceget, ezért szodomizáltam meg a Pedofillal, hadd érezze a kis nyálás köcsög, hogy nemcsak szirupos érzélgősség van a világban.

– Nem világos számomra, éppen ezért világosíts fel, kérlek, hol áll a szerző Az aligkrapek karcolatodban? Tárgyilagosan leírod, hogyan változik meg a megérőszakolt kis herceg, vagy túlságosan is élvezed, mennyire hitvánnyá válik a kezdetben naiv lélek?

– Az van, hogy nem válogattam az eszközökben, hogy kicsináljam a kis herceget, melyet az egyik legnagyobb irodalmi műnek tartok. Ez megint hosszú mese, de elképesztő, hogy milyen szarságok képezik a gyermekirodalom magvát. A kis herceg egy veszélyes mű, gondoljunk csak bele: nyilvánvaló, hogy öngyilkos lesz. Azonkívül mélységesen depresszív és mindezek mellett undorítóan nyálás. Ilyet olvastatni a gyerekekkel... Meg Grimm-meséket... A világ talán legismertebb meséje, a Piroska és a farkas egy állatfaj gyűlöletére és azonkívül szadizmusra neveli a gyermeket. És így tovább. Az én kis hercegpárodiam egy vaskos vicc, amúgy csak egy hevenyészett ujjgyakorlat, de az tény, hogy nagyon ideje volna egy kicsit megbogarászni a klasszikus gyermekirodalmat, modern antropológiai és lélektani szemszögből, mert elképesztő dolgokra bukkanunk.

– Ha pénz van, minden van – szabadon idézem, amit írószövetségetek tisztújító gyűlésén mondogtál, mégis még a pénz témája is hiányzik verseidből. Ady, akit te a kötetekben Bandiként emlegetsz, nagy verset írt annak a hatalmáról...

– No, hát miért kellene nekem mindenről írnom? Amúgy van politikai véleményem is, mégsem írom meg. Az Adyénál szebb pénzverseket nem tudok elképzelni, akkor miért írok annál gyengébbeket?

– Milyen érzés magánemberként meg irodalom-szervezőként az új kor mecénásaitól függeni? Nem félted a magad, az erdélyi irodalom függetlenségét tőlük? Saját tapasztalatból tudod, hogy ragyogó elméd addig kell nekik, amíg őket kiszolgálod...

– Nézd, én soha senkit nem szolgáltam ki és soha senkinek nem nyaltam ki a seggét. Az tény, hogy nem

voltam egy rossz diplomata, de nyálni nem nyaltam és koldulni nem koldultam. És nem is függtem senkitől. A munkát nem utáltam, és kellett, mezőn is dolgoztam, diákkoromban, meg gépiróként, tipográfusként, irodavezetőként, tanárként. Ösztöndíjaim voltak, aztán egyre több pénz jött be publikálásból, fellépésekből. Volt néhány mecénásom, akik segítettek abban, hogy több időt tudjak fordítani írásra meg irodalom-szervezésre. De ezek olyan emberek voltak, akik ezt az irodalomért tették, és nem vártak érte el-lenzolgáltatást. Nem tudom, honnan ez a kiszolgálásos mese egyesek fejében. Például amióta Böszörményi Zoltán megjelent mint mecénás az erdélyi kultúréletben, sokan ellenségesen viszonyulnak hozzá, és minduntalan azt próbálják bebizonyítani, hogy „valamit akar”. De mit, kérem én? Böszörményi ezen nem keresett pénzt, hanem csak költött. Politikai pályán nem indult. Nem ügyködött abban sem, hogy kis vagy nagy érdemkereseteket kapjon. Számtalan emberen és intézményen segített és aki azt állítja, hogy ezért cserébe kért valamit, az szemérmetlenül hazudik.

Egyáltalán nem féltam a mecénásoktól az erdélyi magyar irodalmat. De nem is nagyon vannak. És ha jönnek, meg lehet válogatni őket. De nem kell félni, csak olyanok jelentkeznek, akiknek szívügyük. Mert az opportunisták nem az irodalom felé szaglászni, mert abban nincs pénz és politikai szempontból sem mérvadó. És azért sem kell félni, mert nem úgy ismerem az erdélyi írók javát, hogy anyagiak fejében elferdítené az írásművészetét

– Létezik még erdélyi magyar irodalom egyáltalán?

– Naná, hogy létezik. Én úgy fogom föl, hogy létezik magyarországi, erdélyi, felvidéki, vajdasági és kárpátaljai magyar irodalom, mint különálló intézmény. A nyugati magyar irodalmat nem tekintem intézménynek. Az összmagyar irodalomban pedig ezekből az irodalmakból a legjobb és/vagy a szerencsésebbek vannak benne. De mindaddig, amíg számos rangos magyarországi vagy felvidéki szerzőről nem hallottak Erdélyben és vice versa, amíg a publikációk nincsenek egységesen jelen mindenhol, nem lehet egységes magyar irodalomról beszélni.

– Adyra visszatérve, mi bajod veled?

– Az égvilágán semmi. Imádom, hódolok előtte, zseninek tartom és Vörösmarty mellett a legnagyobb magyar költőnek.

– Az igazi Nyugat című versedben fordul elő a „Bandi izgága faszta” – kérem én: szabad-e ilyeneket leírni? Tudom, olvastam, hogy célod a profanizálás, a tabuk elvetése, de hát valahol mégis létezik még számodra is egy határ. Vagy mégsem?

– Miért ne szabadna leírni? A művésznek mindent szabad. Egyébként, félreértés ne essék, az igazi Nyugat nem a Nyugatról, nem Adyról és nem Hatványról szól: a Nyugat, a Bandi (a faszával együtt) meg Hatvány szimbólumok. Ez egy programvers, amely a magyar költészet recepciójának problémáiról szól, és amely az előszava létszen az ugyanazon címet viselő következő verseskötetnek, amely a költészet státuszáról és a kánonok szeszélyéről fog szólni.

– Nem tudom, ránk tartozik-e, hogy naponta hány-szor onanizálsz, de ha igen, és hogyha a tudat határait állandóan kitolod, s ha még azt is tudatod velünk, hogy mekkora a hímveszője Sántha Attilának, akkor miért nem tudunk meg semmit például a feleségedről? Sikongó kíváncsiságunk, ugye, határtalan...

– Hát elsősorban azért, mert a feleségemet későbbben ismertem meg. Amúgy a hálószerzés meg egyéb szexuális színtereken lezajlott dolgaim föl-lehetők itt-ott a műveimben; az igaz, hogy a hölgyek álneveket viselnek, meg sok a fikció is, meg a keverés. Ilyen szempontból azért tapintatos vagyok, mert Sántha nem sértődik meg, ha közhírré teszem, hogy nagy a lócsa, ellenben a feleségemnek bizonyára nem esne jól, ha a házasetünkről úgy egy az egyben írogatnék. A nők nem mint az én nőim, hanem mint a Lírai Alany női szerepelnek. A diszkréció szabályait azért betartottam.

– Christina Aguilera is azért büszke magára, Madonna-ról nem is beszélve, hogy szexuális forradalmat robbantott ki, egy újat, a hatvannyolcas nemzedék forradalma után. Miért lennétek ti különben nála, vagy: miért nem neki írtok verseket, te például miért nem dalszövegeket komponálsz? Népszerűek szeretnétek úgyis lenni...

– Én szívesen írnék a fent említett diváknak dalszövegeket, de még nem kerestek meg... Komolyra fordítva a szót: írni, ha lenne akinek. De én a kortárs

magyar rock- és könnyűzenét lesújtóan gyengének tartom. Akiket nagyra tartok – Cseh Tamás vagy Sebő Ferenc – nem ismernek és ha ismernének is, korántsem biztos, hogy csipnék a költészetemet. Itt, Erdélyben még gyerekcipőben totyog a zenei élet. De bizonyára nem fog kimaradni ez sem az életemből.

– Harmincezer példányt nyomott az Ulpius Sántha Attila könyvéből, óriási szám. Vajon attól a harmincezertől lenne populáris a transzközép? Nemere István többeknek ír... mégsem transzközép.

– Tízezer nyomott, nem harmincat. De nem a példányszámtól populáris a transzközép, hanem attól, hogy az írások megközelíthetők, érthetők, fogaszthatók és ezek mellett mégis magas irodalmiak. A transzközép-elméletet taglaló írásokban szó sem volt arról, hogy valami attól lenne transzközép, hogy sokan olvassák. Le vagy az ott írva, aki érti, érti, aki nem, úgy is jó. Egyáltalán, rémesen unom már a transzközépezést, ez egy jó kis reklámfogás volt, egy elméleti játszadozás, hogy ne csak szépirodalomból álljon a dolog, de már agyon van csépelve.

– Melyik a „három nagy hatalom, amelyikről egyik előadásodban beszélsz?”

– Politika, vallás, gazdaság.

– Mik az ugyanott említett Nagy Problémák?

– Például a lét értelme, a szabadság, a halál, a nemzet ideológiái.

– „Megváltani jöttél vagy hetyegni?”

– Na ez az! Valahol a kettő között.

– Úgy tűnik, az egész Serény mómia-Előretolt helyőrség-Transzközép ellenszegülés volt az éppen uralgó irodalmi normák, vonulatok ellen. Nevezhetjük irodalmon belüli viharnak avantgardotokat?

– Ahogy tetszik. Elfogadom a vihart. Szerintem egy jó kis vihar volt, egy kicsit megtisztította a terepet és megváltoztatta sokak mentalitását.

– Meddig voltak „előretoltak”? Létezik még a csoport 2004-ben?

– Igen. És egyre gyarapodik. Szerintem kevesen vannak, akik a gárdához tartoztak és most elhatárolják magukat. Legtöbben büszkék a „címe” és még sokan kívánnak csatlakozni.

– Kis híján átvettétek az uralmat az Irodalom zászlaja alatt, írod ajánló soraidban, konkrétan ez mit jelent?

– Ez egy olyan megfogalmazás-félesége annak, hogy olyannyira lelkesek és harciasak voltunk annak idején, hogy azt hittük, az élet egyenlő az irodalommal. Hogy mégsem vettük át a hatalmat, az azt jelenti, hogy rájöttünk aztán, hogy az élet nem csak az irodalomból áll.

– A transzközép életérzés, írod, ezek szerint transzközép író válhat nemtranszközéppé, korábban éltek lehettek transzközépek, lehet bizonyos versekben transzközép egy különben nem transzközép író... Más szóval létezhetnek elődeitek. Villont név szerint említet... Transzközép költő volt Villon? Faludy? Szócs Géza? Bréda? Szilágyi Domokos? Hervay Gizella?

– Az elmélet értelmében Villon az egyik legrepresentatívabb transzközép. Faludy is. Szócs Géza nem, ő egy más világ. Bréda igen. Szilágyi Domokosnál vannak jegyei (pl. a láz enciklopédiája), mikor nem kor és filozofikus, akkor transzközép. Hervay Gizella teljesen érdektelen számomra... Sok nevet lehetne felsorolni, de akkor megint visszatérünk a macska farkához, és én nem akarok többet elméletkedni.

– Megírtad Kosztolányi nyomán az Orsolya című hangjátékot. Miben különbözik akkor tőle?

– Hja, sokmindenben. Szárazabb költő és nedvesebb prózáíró vagyok. De sajna, egyik műfajban sem vihetek vizet neki...

– Léteznek az Előretolt Helyőrségben nem közölt kortárs transzközép szerzők?

– Persze. Ez nem egy irányzat, ez egy életérzés. Nem mi találtuk ki, csak mi fogalmaztuk meg. De most már nagyon bánjuk...

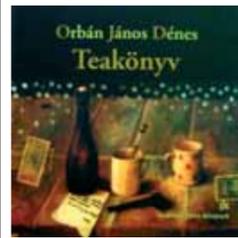
– Neveznéd ezt az interjú transzközépek?

– Jaj, igen, ez borzasztóan transzközép volt. Annyiszor előfordult benne a transzközép, hogy csak. De remélem, ez a végkicsengése. A Teakönyv tartalmazza az elméleti dokumentumait, akit érdekel, olvassa el és próbálja megérteni. De nem szükséges, mert csak egy elmélet áll a lábán: vannak jó művek és vannak rossz művek. Teóriából ennyi bőven elég, azonkívül írni kell, jó dolgokat, meg olvasni, ugyancsak jó dolgokat és akkor minden rendben.

* Az interjú internetes újság számára készült

Orbán János Dénes: Teakönyv

A tiltakozók és pártolók közül ez utóbbiak „győztek”, és a harásny, kompromisszumokat nem

igazán elfogadó, botrányt botrányra halmozó *poeta perpetuum mobile* igen hamar a kritika dédelgetett kedvencévé vált, és elborította az irodalmi díjak, ösztöndíjak özöne. OJD-t lehet szeretni vagy utálni, de megkerülni, figyelmen kívül hagyni lehetetlen. A József Attila-díjas szerző legújabb könyve 1992 és 2003 között született, kötetben meg nem jelent verseket, esszéket, paródiákat tartalmaz.

Anavi Ádám:

Válogatott versek

A n a v i senkit sem utánoz, de nagyon sokaktól tanult. Nem versenyzett, de a maga teremtetten, szelíd pályán: győzött. Mint a gyermekektől ellesett fuffanggal, naivnak tűnő ámulattal, gyöngéden gonoszkodó szellemi tú-szerkezettel, olykor meghatottságában rejtőzködő lírával.

Faludy György és Fejtő Ferenc mellett az idén 95 éves Anavi Ádám is a magyar irodalom nagy öregjei közé tartozik, a könyv utószavában Bodor Pál így ír a szerzőről: „a költő úgy tesz, mintha szinte soha nem venné komolyan magát, holott épp ellenkezőleg”. Jól példázta ezt az a kétsoros, melyet kritikusaikhoz írt: „Ha dorongját kapom csupán, / kecskerimmel csapom kupán!”.

Karácsonyi Zsolt:

Sárgapart

M i n d e n f é l e „szövegek” éktelenkednek hályogként a szemünk előtt, s ha valamilyen úton-módon sikerült eltávolítani őket, megelégedtünk

a szerencsés kimenetelű operáció fölötti örvendezéssel. Karácsonyi Zsolt úgy suhanhat végig a „lélektől lélekig” sztrádán, ahogy csak a *volt* és *újabb* „régiek” tudnak.

FRANCESCO PETRARCA

(1304–1374)

Az olasz nyelvnek és költészetnek ez a klasszikusa azért volt ünnepe, és azért koronázták Rómában, a Capitoliumon költőkirállyá, mert őt tartották a latinul legszebben író költőnek. Petrarca halhatatlanságát mindenekelőtt olasz nyelvű szonettjeinek gyűjteménye, a *Daloskönyv (Canzoniere) biztosítja. Ebből idézünk két szonettet.*

Ama nap volt, mikor elkönnyesedtek

Ama nap volt, mikor elkönnyesedtek a napsugarak Alkotójuk szánva, én foglyul estem, nem eszmélve rája, hogy szép szemeid, Hölgyem, megkötöztek.

Nem gondoltam még, hogy pajzsot emeljek, ha lesújt rám a Szerelem csapása, gyanútlan jártam, s néztem a világba, s közös gyász napján kínjaim születtek.

Mert Ámor támadt rám, fegyvertelenre, szemem át szivembe hatolt az ösvény, hol könnyem aijtája és rése tárult.

Úgy vélem, becsületét nem növelte, hogy védtelenen nyíllal sebet ütven a sebtől ment maradt, ki Vértbe Zárult.

WEÖRES SÁNDOR fordítása

Ha irgalmatlan kínjaim hevében

Ha irgalmatlan kínjaim hevében meg tud maradni életem, s a késő években látom, hamvad már a végső tűz is, Hölgyem, szemed csodás egében;

s aranyhajad ezüstté vált egészen, s nem hordsz fűzért és zöld ruhát, s igéző arcod, mely most megfélélnék émszító bűm elzokognom, elfakul színében;

akkor tán ad majd Ámor annyi merszet, hogy elmondjam, mint múltak győtrelemben az évek, napok, órák és a percek:

s ha már korom rosszallja is szeretnem, adassék úgy, hogy némiképp kövess meg elkéssett sóhajtásaidal engem.

CSORBA GYÖZŐ fordítása

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN

Francesco Petrarca

Az arquai dombok nem a hazám, Én itt és mindenütt idegen vagyok. Bár jogot tanulni küldött jó apám, Lásd Cicerót és Vergiliust olvasok.

Míg a táj szivemben, elmémben szépült, Kísértettek ördögök és angyalok Átvészelttem Firenzét és Avignont, A szonettnek apja mégsem én vagyok.

Míg dús véremben gyorsan felolvadtak A nyelvem alatt a latin szótágok. Laura tekintete kísért végig,

Hol nincsenek vének sem fiatalok. Ulisszeszi sors sorsomat kísérti, Pádua felhőtlen egén ragyogok.

CSÉP SÁNDOR

A transzszilvanizmus

Már a címben „kiadtam magam”! Nem elemezni próbálok, nem egy hipotézis körüli érveket próbálok felsorakoztatni, hanem vallomást kívánok tenni saját meggyőződésemről. Három és fél évtizede közösségi szolgálattelvéként dolgozom, mint újságíró, szerkesztő, szervező politikus (olykor átmenetileg forma szerint is), intézmények létrehozásának részese, évekig a nemzetfenomenológia doktorandusa. A felsorolt minőségeimben szerzett tapasztalataim indítanak arra, hogy Apáczai híres székfoglalójának a címét parafrazáljam és hirdessem, hogy a transzszilván gondolat és gyakorlat vállalása, legalább olyan fontos, mint az iskolák alapítása, fenntartása, terjesztése, fejlesztése volt és maradt máig.

A transzszilvanizmus, mint eszmerendszer, mint tudat, érzésvilág, magatartás, mint kultúra, mint politika ragadható meg. Az, hogy mint rendszerbe foglalt, tételesen kifejtett elmélet nem jelent meg ez idáig, a számunkra különösen zaklatott XX. századdal és azzal magyarázható, hogy még nem született meg Erdély Bibó Istvánja.

A jobb megértés érdekében egy nagyobb történelmi távlat nyújt segítséget. Menjünk vissza a történelemben 500 évet. A XVI. század elején több mint tíz év alatt népünk megéli a Dózsa-féle lázadást, annak drákói következményeit és Mohácsot. A török elfoglalja az ország nagy részét, a nyugati és északi vármegyék egy része a Habsburgok hatalma alá kerül, illetve marad. Buda fölött török zászló leng. Martinuzzi Fráter György felismeri egy, a töröktől félg-meddig független keleti országzász lehetőségét, és kihasználva a török színellet és kétes jóindulatát János Zsigmond iránt, installálja őt Gyulafehérváron: Szapolyai királyi gyermekéből lesz Erdély első fejedelme.

A Martinuzzi nevével fémjelzett politikai rögtönzés részben Báthory István, de főleg félvészázaddal később Bethlen Gábor országglásában válik tudatos és következetesen politikai doktrínává a nemzeti gondolatokat továbbvivő, a török árnyékában, diplomáciai mimikrivel álcázott maximálisra szándékoltt szellemi, gazdasági, sőt katonai függetlenség. (Bethlen elképzelése és az általa követett stratégia annyira tiszta volt a turkofil látszat mögött, hogy – a mondhatni csupán taktikai ellenfele, a Habsburg-párti katolikus Pázmány Péter is értékelte az erdélyi fejedelem törekvéseit és üdvösnek tartotta, hogy a Tiszától keletre nemzeti uralkodó regnálnon, mert, ha érdeke úgy hozza, „gallérunk alá pökik a német” – eme szavakkal fejezte ki őszinte meggyőződését reverendissime Pázmány, esztergomi érsek.)

Bethlen hagyatékát tovább viszik a Rákócziak, Kemény János, Apafi, Thököly, II. Rákóczi Ferenc.

Ezután szinte másfél századig, a Habsburg irányítású nagyfejedelemség, a gubernium idején hibernációra van ítélve a transzszilván gondolat, mert Bécsnek természetesen nem érdeke a centripetális törekvések érvényesülése. Erdély valamelyes különválása viszont továbbra is megmarad – maga az elnevezés is erre utal: Erdélyi Nagyfejedelemség.

Kultúrtörténeteszek bizonyítják, hogy a művelődés hajszálerein keresztül miként él tovább a másfél évszázados önálló fejedelemség szellemi öröksége. 1848-ban az unió kimondása, vagyis Erdély újraegyesítése az anyaországgal nem az önálló transzszilván szellemnek mond *nem*-et, hanem a Bécs által korábban érvényesített *oszd meg és uralkodj* elvnek. Az unió kimondását örömmel fogadó erdélyi magyar társadalom semmi fenyegetőt nem lát a közgazgatási integrációban, mint ahogy annak idején a fejedelmek is nyíltan vállalták volna az egész Kárpát-medence egyetlen jogalvó vonását – ha erre léteztek volna lehetőségek. De hát csak a „részekre”, a *Partium Regni Hungariae*-ra, csak a „részek” erdélyesítésére futotta, amint az szerepel is valamennyi fejedelem címében: *Principis Transilvaniae Partium Regni Hungariae etc.*

Még egy pillantás az ennél régebbi, a fejedelmi és guberniumi időszakot megelőző korra. Erdély a gyulák földje, majd Erdély vajdaság Hunyadi János (Mátyás hadvezére), Báthory István, Szapolyai idején. Az erdélyiség, Erdély mássága, különbözősége és bizonyos fokú különállása minden korban valamilyen formában és bizonyos fokon kifejezésre jutott. Trianon után csak újra fel kellett fedezni és támasztani. Az 1848-as, illetve az 1867-es kiegyezést követően Bécs által is elfogadott unió nem jelenti az erdélyi szellem újbóli hibernációját.

Gondoljuk csak meg: a forradalmat követő bő fél évszázadban születnek meg az olyan jelentős és hangsúlyosan erdélyi intézmények, mint amilyen gróf Mikó Imre kezdeményezésére az Erdélyi Múzeum

Egyesület, Kun Kocsárd kezdeményezésére az Erdélyi Közművelődési Egyesület, Czárán Gyula kezdeményezésére az Erdélyi Kárpát Egyesület, de még számos más, fontos célokat megfogalmazó egyesület, intézmény, szövetség, sőt, párt is alakult, amely nevében is hordozza az erdélyiséget. És nem véletlenül, mert az egységes nemzet és országon belül valamennyi továbbhordozni kívánja a partikuláris érdekeket és sajátos jelleget.

Az erdélyi eszme 1541-es – vagyis Buda elfoglalását követő – és 1920-as, vagyis Trianont követő fel erősödése és feltörése között elsősorú hasonlóság abban mutatkozik, hogy mind a kettő politikai kényszerfordulat következménye. Hangsúlyozom: NEM az eszme megszületése, hanem felerősödése, feltörése.

Közös nevezőre hozva különböző korok transzszilvanizmusának a funkcionalitását: az nem más, mint a sajátos megmaradás. Külön hangsúly a jelzőn is: sajátos! – Ez pedig természetes, hiszen minden létezőnek genetikai meghatározottsága az önmegtartás, mégpedig az addig kialakult lényegének, jellegének, arculatának megfelelően, vagyis azonosságban – nemzet esetén azt mondjuk: identitásában.

1920-ban pecsét kerül az egész magyar társadalom által lehetetlennek, képtelenségnek tűnő tényre: Magyarországot feldarabolják. A tényt szentesítő okmányon rajta a győztes nagyhatalmi mezőny képviselőinek kézjegyé – sőt, a politikai kényszer okán a szenvedő alanyé is.

Dermedtség, rémület, bánáság lesz úrrá az egész társadalmon. A magyarság egyharmada, a terület és nyersanyag-források több mint kétharmada kerül a csonkaország határain túlra.

„Ezt nem lehet túlélni, sem a megmaradt, sem a leszakított magyarságnak” – sírdogáltak az akkoriak, és így emlékeznek a ma még élő, hajlott korú öregeink. Apokaliptikus rémületben, de mégis csodát remélve vár a népl! – De csoda azért nem történik, azazhogy mégis. Mert ami történik nemsokára a békeszerződés aláírása után és azóta is, az maga a csoda. Közben reánk szakadt az előzőnél is még szörnyűbb második világháború, megismételve és súlyosbítva az első következményeit, hogy kitanortogott Hunniába, vagy még tovább több mint félmillió erdélyi emberünk (szinte százezres veszteség évtizedenként), hogy kevesebben vagyunk, mint száz évvel ezelőtt, hogy „egykezünk”, hogy most is sokan fontolgatják a kivándorlást.

Tudom, szinte valamennyinek lehetősége adódott az elmúlt években, évtizedekben elmenni, de maradt, s a legtöbb – már szállóigévé vált megnevezéssel: „derék erdélyi kalandor”-ként ezután is maradt.

Dacból! – mondhatom leegyszerűsítve, de józan számításból is maradt, mert reméli, hogy évek, vagy a pesszimistább: néhány évtized múltán itt is érdemes lesz élni. Mármint anyagiilag. Mert egyébként, például, közérzetileg itt már most érdemesebb, mint valahol másutt, idegenben. Ezt bizonyítja a sok ezer hazahazalátogató, külhonba szakadt atyánkfia és -lánya.

Kós Károlyt személyesen is ismerve feltételezem, hogy az ő kezdeményezése, értékesítés, küzdőképessége is a dac irányából indult, és nemes indulat munkált benne, mert nem egyszerűen szolt, vagy csendesesen próbálta meggyőzni erdélyi magyar polgártársait, hanem rájuk kiáltott és közreadta Kialtó Szó címen híres röpiratát, programját, kiáltványát.

A megváltozott, többségi-hatalmi helyzetből kisebbségbe került magyarságot ébresztette tetszhalottságából cselekvésre, vagyis megmaradásra.

Ahogy a lepusztított és hatalmas hadisarcot fizető anyaországot az erdélyi származású bethleni Bethlen István, a mindmáig kevésbé értékelt zseniális miniszterelnök hozta egyensúlyba, addig Erdélyben a másik Bethlen, az iktári Gábor szelleme segítette Kósékat.

Mégpedig a Bethlen Gábor-i paradoxon! Ő nem(csak) azt cselekedte, amit lehet, hanem amit KELL! Nem várta a lehetőségeket, hanem megteremtette azokat. Kósék programja az aktivizmust hirdette, a szellemi és gazdasági cselekvést, hiszen közhely, de nem ismételtető elgészter, hogy az élet, az munka és ez fordított sorrendben is igaz.

A bethleni életmű XX. századi tanúságai levonásában és alkalmazásában nagy szerepe volt Makkai Sándor püspöknek, aki egyházi vezetőként, íróként, filozófusként, mai fogalommal: politológusként is jelentőset alkotott. Egyedül Bethlen Gábor lelki arca és a Magunk revíziója alapvető művek az erdélyi gondolat ideológiai arsenáljában. Makkairól szólva, az is idetartozik, hogy a Magyar fa sorsa című tanulmányában a kálvínista püspök akkor áll ki Ady mellett Erdélyben, amikor Magyarországon még az úgymond vérbajos, korhely poétával, meg a „fekete zongorával”

riogatják egymást az irodalmi sznobok, arisztokraták, nagypolgárok, kispolgárok, középrétegek, ha egyáltalán szóba kerül irodalmunk hőroza. De leginkább agyonhallgatják. Pedig Makkai nem avantgárd, nem nyugatos, de transzszilván lélek, aki megérti Adyt, és a legtöbbet teszi általános el- és befogadásáért. Különben Ady Erdélyért aggódó erdélyi marad budapesti halála órájáig.

Kós, Makkai és a mellettük felsorakozók számára a következő a feladat: a Kárpát-medence magyarságának egészéből egy új államiasgba került és kétségbeesett, kétmilliónyi magyar számára be kell bizonyítani, hogy az anyaországtól leválasztva is van élet. A külön államiasgban élő, de azonos nemzet részének szabad kapcsolatait a féltékeny többségi hatalom a minimumra korlátozza. A felelős kisebbségi értelmiség arra teszi az életét, hogy meggyőzzön: elszakítva az anya- és a más országokban – utódállamokban – élő testvéreitől, az erdélyi, pontosabban és most már romániai magyarságnak (hiszen Domokos Pál Péter szerint Moldvában 200 ezer csángó, lulu Maniu szerint pedig Bukarestben ugyanennyi magyar él) tehát elszakítva is van esélye a megmaradásra.

A felelősségtudat a humán értelmiség körében szóval meg legelőbb. Írók, költők, teológusok, szerkesztők, publicisták, tanárok sorsuknak, a kor parancsának tekintik a felelősségvállalást népük megtartásában. Az író-építész-politikus Kós Károly magas egyházi tisztségek viselője, a már ugyancsak említett Makkai több minőségében is az erdélyi szellemiség-lelkiség propagátora és megfogalmazója, Tavasz Sándor teológiai professzor és László Dezső lelkesítő író a kisebbségi ethosz, erkölcsiség elméletét megalkotói. Kuncz Aladár, Áprily Lajos, Reményik Sándor, Tamási Áron, Tompa László, Molter Károly, Wass Albert, Nyíró József, Spectator-Krenner, Kacsó Sándor, Nagy Imre, Bardi András, Balogh Edgár, Jordáky Lajos, Gáll Ernő, Fábán Ernő, Nagy György, Szervátiusz Jenő, Incze Ferenc, Incze János, Miklóssy Gábor, a zenész Nagy István, Márkos Albert, Jagamas János alkotó értelmiségiek, gondolkodók, írók, képzőművészek a tételesen és teljes egészében mindmáig meg nem fogalmazott transzszilvanizmus építői és művelői. A XX. század nagy hatású erdélyi származású személyiségeit, Ravasz és Szabó Dezsőt nem számítom ide, mert munkásságuk színtere életük nagy részében nem Erdély volt.

Ennyi történelmi és szellemi előzmény felvonulása után tegyünk egy (semmiképpen sem végérvényes) kísérletet a transzszilvanizmus meghatározására.

Mindenek előtt tisztázzuk: az erdélyiség, erdélyi szellem, szellemiség, lelkiség és transzszilvanizmus egymás színönimáiként értelmezendők.

Véleményem szerint a transzszilvanizmus az irodalomban, a társadalmi-nemzeti közösségről alkotott gondolatokban – a politikában –, a művészetekben, a más népekhez való viszonyulásban, erkölcsiségben kifejezésre jutó sajátos érzés, tudat, és magatartás-cselekvés. Emé sajátosságok nem kizárólag az erdélyiségre jellemzőek, ám benne nagyobb hangsúllyal és összességükben teljesebb mértékben érvényesülnek.

Emé sajátosságok – a kimerítő felsorolás igénye nélkül – a következők:

I. A humánium, az emberiesség, méltányosság megadása és igénylése saját maga irányába, hiszen szinte mindvégig hatalmi többséggel szemben, illetve azzal együtt kellett magát megőriznie. Törökkel, némettel, románnal szemben a humániumot hangoztatta, mint általánosan elfogadott, de gyakorlatilag főleg az erősebb által be nem tartott erkölcsi-együttélési elvet. A megelőlegezett humánium némi reményt adott a kölcsönösség érvényesülésére, legalábbis együtt járt az önbecsülésre feljogosító morális büszkeséggel. Logikus összefüggés állapítható meg Gáll Ernő és Méliusz József által a '60-as, '70-es években bevetett, a „sajátosság méltósága” fogalompar és az említett humánium között. A sajátosság, másság értéként való tétélezése a kisebbségi alázatosság támogatását is szolgálta, a „kiegyenesedést”.

Kacsó Sándor már a '30-as években úgy fogalmaz a transzszilvanizmusról, mint aminek minden megnyilatkozásában a humánium szól meg. Az éleslátású közíró a romániai magyar kisebbség legerősebb szellemi-politikai fegyvereként értékeli ezt a magatartást.

II. Egy másik, az előbbivel összefüggő sajátosság a tolerancia, mások elfogadása, tulajdonképpen a

felette szükséges voltáról

Szerk. megj.: Csépi Sándor jelen cikkét vitaindítónak szánjuk

mások másságának tisztelete, a mások sajátossága jogának elismerése. Az sem véletlen, hogy a világon először itt Erdélyben, Tordán hirdetik ki a XVI. század közepén a vallási türelmet, voltaképpen a lelkiismereti szabadságot, hogy itt születik meg a legliberálisabb vallás, az unitárius.

Erdélyt már a középkorban úgy emlegetik, mint a négy náció és hét régió hazáját, még akkor is, ha nem mind a négy, illetve hét volt „recepta”, hanem egyik-másik csak „tolerata”, magyarul bevett és elfogadott, megtűrt. A szenvedéssel, mostoha sorssal szembeni türelem is erdélyi sajátosság. Gondoljunk a szabadabban és anyagilag négyszer jobban élő anyaországra: sokkal többet panaszkodik, mint mi, erdélyiek.

III. A nyitottság és a vele ötvöződő konzervativizmus, amit talán a leghelyesebb tradicionalizmusnak nevezni.

Már a középkortól sok száz alumnus, fejedelmi ösztöndíjas tanuló és van jelen állandó jelleggel a frankokérai, wittenbergi, münsteri, genfi, pádovai, párizsi, római egyetemeken, akik hazahozták az új szellemi irányzatokat, azokat honosították, és így Erdély előtte jár az anyaországnak az újdonságok megismerésében. Emé újdonságok behozatala pedig nem jelenti a régi értékek elvetését, sokkal inkább a kettő harmonizálását. Talán olyanféleképpen, ahogy ez a tradicionalista angoloknál történik.

IV. A demokrácia, ami ugyancsak ismérve a transzszilvanizmusnak, az a politikai-társadalmi életrendező elv, amely több reményt nyújt a gyengébb, a kisebb számára, mint a másfajta „kráciák”. Kálvin teokratikus genfi demokráciája nagy hatással van a többségében református Erdélyre. Az erős kapcsolatok az ugyancsak református Hollandiával, az első polgári forradalom hazájával, természetes, hogy jelentősen kihatnak Erdély életére. Nem egy prédikátor, még a fejedelem jelenlétében is feddő szavakat „merészel” mondani a szőszékről és az ugyancsak Kálvintól származó népfelhang elve sem idegen a közgondolkodásban az egyház fedezékéből azt is ki merik mondani a bátrabb papok, hogy a nép leválthatja a nem megfelelő uralkodót, sőt, még keményebb dolgot is tehet vele.

V. A más népeknél mélyebb vallásosság szintén erdélyi sajátosság. Reményik Sándor a '20-as évek elején így határozta meg a transzszilvanizmust: „egy mindenkitől magára hagyott nemzetközönség menekülése istenéhez.” Ez a megfogalmazás összecseng azzal a már említett ténnyel, hogy a papok elméleti és gyakorlati szinten is ott vannak az első sorban, a nagy önösszesedésben és hirdetik, hogy magunkra hagyatottan is élni fogunk és megmaradunk. Szállóigévé lesz Benedek Elek apó biztatása: „Voltunk, vagyunk, leszünk!” Ez a csakazértis attitűd fölébe kerekedik az apátiának. De hogy ez így legyen, kell a hit és a remény. Ez pedig a vallás, illetve intézménye, az egyház nyújtja. Kiveszi részét azóta is valamennyi történelmi egyház a hit és a megmaradás reményének erősítésében.

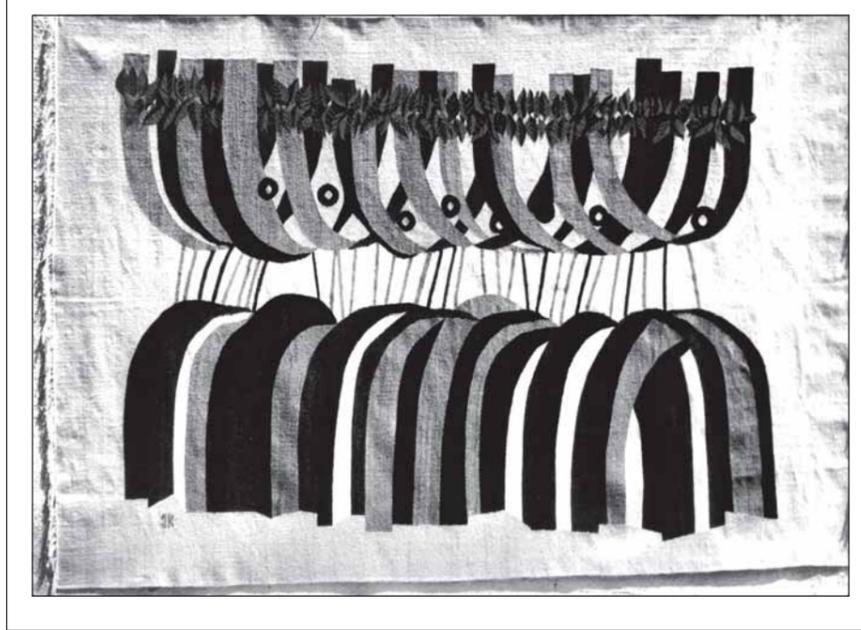
VI. A kollektívizmus erőteljesebb jelenléte az individualizmussal szemben. A szinte állandó mostoha történelmi körülmények és a kiszolgáltatottság rávezette ezt a népet annak felismerésére, hogy csak az összefogás, az egymásra figyelés, a kölcsönös reakciók biztosítanak továbbélést. Ennek egyik érdekesebb megnyilvánulása, hogy írónk tematikáját nemzeti sorskérdéseink uralkodják, hogy a legtöbb erdélyi értelmiségi közszolgálatnak tekinti életét, szinte általános az áldozatvállalásra való készség, és nem ritka jelenség a szinte mazochizmusig menő, egyéni érdekeket félretevő önfeláldozás. Mint újságíró és szervező alkalmam van/volt megismerni a kimondottan közszolgálati médiumok mellett az úgynevezett kereskedelmieket is. Ezeket a profitorientált cégeket senki nem kényszeríti, hogy vállalják a közszolgáltatottságot is. Vagyis a kulturalizációt, a közösségi gondok pártolását. Valamennyi lapra, kereskedelmi rádióra, tévére érvényes viszont ez az önkéntes vállalás, ami másfelé nemigen tapasztalható. A már sokszor idézett fejedelmi kor jut eszünkbe, amikor a cím mellett nem az „uralkodó” jelenik meg legtöbbször jelzőként, hanem a „szolgáló”. Szolgáló fejedelemnek tekinti magát Bocskai, Bethlen, Rákóczy – tehát a kiváló, önmagukat a népért áldozó, szolgáló fejedelmek. Transzylvánián kívül ritkán hallani ilyenekről. Merész és illetlen is összefüggésbe hozni fejedelmeket a mai kereskedelmi tévékkel, rádiókkal, de

hogy a közszellem hasonlóságokat mutat, mert hasonló tényezők determinálják, az kétségtelen.

VII. Így egy másik sajátosság, a közszolgálati alapállás is egyik jellemzője a transzszilvanizmusnak. A két világháború közti kiemelkedő sajtóorgánumok: Hittel, Korunk, Erdélyi Helikon, Pásztortűz, Brassói La-

vésbé ismert az 1944 őszi Malinovszki-Jordáky által szignált megállapodás tartalma, s annak gyakorlati megvalósulásai – ha egyáltalán voltak.

Kétségtelen azonban, hogy jelentős nyoma nem maradt ezeknek a kezdeményezéseknek. Annyi viszont biztos, hogy a II. világháborút követően a ma-

pok, ellenzék – tehát az egész erdélyi társadalmat el-látó-lefedő sajtó kiváló portálója az erdélyi gondolatnak és ezen belül a közszolgálati cselekvésnek. A legapróbb közösségekben is jelen levő papok és tanítók ebben a szellemben nevelik a reájuk bízottakat.

VIII. A tárgyilagossághoz ragaszkodva, nem kerülhetünk ki egy-két, a mindennapi életben jelentkező, az etika és etikett határán tetten érhető negatívumot. Az egyik éppen a negatívizmus: első „nem”, minde-nekelőtt nemleges reagálás, bármiről légyen szó. Talán a kartézianus „gondolodom, tehát vagyok” vezetett a „kétkelkedem, tehát vagyok”-on át a „nemet mondom először, tehát transzszilvan ember vagyok” magatartáshoz, rossz szokáshoz. Az is lehet viszont, hogy ez a jelenség a már említett termékeny és erőt adó dacnak az ikertestvére.

Hiányosságunk még – de talán túlélési stratégiánk hátsódvara is a gondolkodásunkban és viselkedésünkben olykor-olykor megnyilatkozó labilitás. Az őszinteség, az adott szóhoz végsőig való ragaszkodás nem tartozik fő erényeink közé. Az állandó kiszolgáltatottság, bokszy-nyelven a gyakori padlónlevés, a végtelen talpra állás kényszere, a fölöttünk uralkodó hatalmak szeszélye adhat felmentést eme gyaroltságunka. A számomra házi klasszikusként tisztelt Bethlen Gábor mondotta volt: az ingét is menten tűzbe vetné, ha kiderülne róla, hogy az ismeri gondolatait. Arról meg a török nagyvezérek, főemberek regélhettek, hogy hányszor „verte át” őket alságos, álarcás kegyeltjük, Gábris fejedelem.

Nem különösebben növeli transzszilvan büszkeségünket mindez, de az egész gondolat hitele érdekében, a magunk revíziójában ennek is benne kell lennie és az érintett magyarázat esetleg mentségünk is lehet. Legalább magunk előtt.

IX. Lelki sajátosságaink között a fokozott érzelmesség áthatja lényünk minden megnyilatkozását. Párás lesz a szemünk, ha fenyvest látunk, az őshazáról nosztalgizunk, ha fehér törzsű nyírellel találkozunk, elmélázunk az Olt partján, a Hargitán, a Nyikó, Maros, Küküllő partján és nagyra értékeljük az emberi jócselekedeteket. Ha ilyenekről hallunk, elhatározzuk, hogy magunk is jobbak leszünk.

Most, eme eszmefuttatás vége felé meg kell említenem a politikai transzszilvanizmust is, amely az utóbbi kétszáz évben alig-alig mutatkozott. A politikai cselekvésre is jellemzőek az eddig elmondott ismérvek, de kimondottan transzszilvan politikáról, politikázásról aligha beszélhetünk. A belső társadalmi és kulturális dolgok önálló, autonóm rendezésre való igény viszont állandóan érvényesülni kívánt. Tehát többnyire transzszilvan szociál- és kultúrpolitikáról beszélhetünk most.

Máig sincs alaposan felkutatva a Paál Árpád székeltyöldi, Kós Károly kalotaszegi, Hutira János máramarosi autonómia-elképzeléseinek története. Ke-

gyar transzszilvanisták együtt kívántak lépni a demokratikus román erőkkel. A vásárhelyi János püspök, Balogh Edgár, Veres Pál, Bethlen Béla gróf-féle néprontos összefogás olyan román szövetségekkel dolgozott együtt a közös jövő kimunkálásáért, mint Tudor Bugnariu, Teofil Vescan, Virgil Timofii, Tiron Albani, Iuliu Hatieganu.

Ekkor úgy tűnik, hogy a románság és százság által naiv és eredménytelen kezdeményezésnek tekintett transzszilvanizmusnak folytatása lesz az ő vonatkozásukban is. Nem lett. De számunkra a transzszilvanizmus nem árnyjáték volt, hanem közösség-megtartó erő. Igaz, néha búváropatakként élt a felszín alatt, de kellő időben, szükségben és szűkösségben mindig voltak, akik felszínre tudták hozni életadó vizét. A nem erdélyi, de Erdélyt nagyon szerető és sokunknál jobban ismerő Pomogáts Béla mondja, hogy a transzszilvanizmus európai küldetését vállalt. Egyre jobban igazolódik napjainkban az európai integrálódás útján az, amit 65 évvel ezelőtt, a futurologusnak is kiváló Kacsó Sándor mondott: „az erdélyi lombikban az emberiség jövőjének békéjének egyik nagy és szép kísérlete folyik.”

Áprily Lajos fogalmazza meg először az erdélyiség művészi motívumát: kintből kincset, szenvedésből értéket teremteni. Ahogy a kagyló a szervezetébe került és fájdalmat okozó homokszem köré igazgyöngyöt termel, varázsol, úgy a kisebbségi transzszilvan sors mindennapi drámái és keserűségei értéketermelő ihletként kreatív erővé válnak. Hogy néhány jelentős transzszilvan személyiség – Makkai, Áprily, Tamási – túrési küszöbe alatt volt az átlagnak, még nem kérdőjelezi meg a korábban általuk is hirdetett eszme létjogosultságát. Egy másfél-kétmillió közösség nem tud elmenni, nem is akar, nincs is hová. Bár Sztálin a negyvenes évek közepén még úgy ítélte, hogy az egész magyarság eltüntetése a Kárpát-medencéből csupán vagonok kérdése. Eltüntetni őket ma már lehetetlen, legtöbbjük számára maradt tehát a MARADÁS és az azt szolgáló eszme.

Petőfi Erdélyt választotta otthonául a hazában. Petőfi tehát meggondolta magát. És még sokan mások döntenek így azóta is, meg ezután is. Egy szó mint száz: Erdély a maradéké, a maradéké.

Erdély az erdélyieké. Azoké, akik megérdemlik. Akik még szenvedni is hajlandók érte! Mindjárt kétszázéves a Szózatunk, s már akkor fogytunk. „Fogyva, bár, de törve nem...” De aztán megszapordítottunk. Most megint fogyunk! De a történelemnek nincs vége!...

„És a mi erdélyi történetünknek sincs vége! En reményt szeretnék nyújtani, ezért idézem most a XXI. század elején a XVII. század elejét, amikor Basta rémuralma alatt hullahegyek borították Erdélyt... De alig egy évtized múltán, Bethlen Gábor országlása idején kizöldült és virágozni kezdett a Tündérkert.

Érzelmes, romantikus befejezés! Ugye? De érdemes másként élni? – kérdezem én.

SZÜCS LÁSZÓ

Lejtmenet

mi markóbélázunk
mi tőkészlászólunk
mi kaszajózsefezünk
mi ágostonandrásozunk
mi bugárbélázunk
mi duraymiklószunk
mi gajdosistvánozunk
mi kovácsmiklószunk

és már nem tudunk

sem orbánviktorul
sem medgyessypéterül
sem mádliferencül
sem szabóvilmosul
sem áderjánosul
sem kovácszlászólul
sem némethzsoltul
sem tabajdicsabául

MÁRKUS ANDRÁS

Lefekvés előtti

optimizmus

Ebben a pillanatban semmi sem közömbös. Kissé fázom, de amúgy minden OK. Nyugodtan fekszem le, noha nem imádkoztam ellenségeimért. Lételem álmok nem létező asszonyoknak, hogy majd én lehessen számukra az első. S még azt sem akarom, hogy mindez csattanóban végződjön.

Ancsúrosok

1
Ancsúr, mikor mentünk,
szóval mikor te meg én
átmentünk a városon,
még az a kis koszos folyó is tele volt
sirályal

2
Ma este csillagok voltak
az égen, és én
lehoznám neked a csillagokat ha
ez nem lenne egy
nagy mocsok közhely.

3
Ha lenne annyi erőm
feldobnának és te talán
elrepülnél, hiszen te egy
szárnyak nélküli repülni
tudó angyal vagy!
(– Ó Uram, csak össze ne törd magad...)

(ennek nincs címe)

Alattam két kerék.
Elrohannék, de nem tudok.
Gyertyával égetik ki szemem,
mondanak valami nagyot:

Tolászékembe várlak. Életem

SCHIAU ANDREA

Hinta-palinta

A haj, a száj,
a hár, a máj
s minden táj a testen
s minden rest a tájban
elfekszik egyen s zeng
és málik. Egymásba bókászlik.
A forgó tengellyel összecseng
a végtelen pillanat, mely
a mostanba bele-beleleng.

ESZTERŐ ISTVÁN

Szerelmi talizmán

– szonettkoszorú –

1. (Megint rá gondol minden füledt este)

Megint rá gondol minden füledt este: spanyolcsizmában erjedt tán katalán, ahogy csókodba fúltam, ó, Kata lány, mikor fölöttünk hold a tájat leste,

hogyan véz szájam útifűvel varrja csataképpessé újabb rohamokra, mert képzetlenül az efféle sokkra akadtam úgy, mint pelenka a gallyra.

Ma már, Katám, ezerszer is megadnám, mi kútba esett ott, Máriaradnán, búcsú előtt, után, a jó ég tudja,

harang se szól, csak tücsökhangú nyarak forrongásával újra végigszalad hullámzó keblen fények nyurga uija.

2. (Hullámzó keblen fények nyurga uija)

Hullámzó keblen fények nyurga uija sirálykőrökben lecsap újra, s újra, míg szédülten a pikkelyző gyönyörtől, a mélybe hullva, millió gyönyörtől,

de már a víz színén sugárzó napban tested után új buborékja pattan, habok között, mikor az égre tartom a tengerkébe alábukó parton.

Bevallom, szélruhát, akármit öltesz, a helyet, amit formáddal kitöltesz, mi legbensőbb világodnak tanúja,

irigyelem kárhóztatva a percet, a szál gyertyát is, ha ellenem serceg, s vadulva árny féltékeny szirmát dúlja.

3. (Vadulva árny féltékeny szirmát dúlja)

Vadulva árny féltékeny szirmát dúlja pilláidon a zuhogó napkelte, egy rebbenéssel tisztára seperve: rám tündököl a szerelem azúrja.

Kering a vérem földi, égi tájon, akárha ezer csipkebogyót szórna szent bűvöletbe gyulladó bokorra, hogy magán kívül mindeneket áldjon..

Káprázat, ó, mi pillanatig, évig, ha szárba szökve félig be is érik, mimikri-vággal rózsatetvek falják

a fénybe' fűrd leveleknek alját, hiába hágsz romokba dúlt egekre, mint várfalak repkényéről, repesve.

4. (Mint várfalak repkényéről repesve)

Mint várfalak repkényéről repesve, hol trubadúr ajkáról szállt a sóhaj már akkor is szókék kegyét keresve, – zúdulna rám szépséged fokozó haj,

akárha barna, nekem szint'oly valor, ős hagyományt se követnénk, ha szeretsz, s a vágyam visszhangja kebledben dalol, a legfontosabb a világon e pretz.

Hisz nem vagyok én fizetett trubadúr, kit dicsőítéssel bízott meg az úr, a fejemet sem hordom a kezemben,

mint király ellen ki uszítja fiát*, provance-i úton vár reánk egy Fiat,

a szív lódul meg úgy hajszálerekben.
*Bertran de Born (1140-1215)

5. (A szív lódul meg úgy hajszálerekben)

A szív lódul meg úgy hajszálerekben, valami hév kering gyökérzetében, s önkoronázó nagy önértetében színombra lobban a hajszás terekben;

az arcodon is rózsák nyílnak tőle, hogy belepirul alkonyati óra az útra néma nehezezként szórva feszt futkorászó kilométerkőbe.

Jön, megy, múlik, túléli a vámot, a szerelemben futó sosem ámok, figyel a sávra és a fényjelekre,

a TIR előtt hosszan kígyózó sávra, amely sziszegve készül támadásra tülekedő izzással kéjelegve.

6. (Tülekedő izzással kéjelegve)

Tülekedő izzással kéjelegve hátol a szem a ruhádon keresztül, nézlek folyvást, órákon keresztül, épp századszor enyém a képzeletbe':

gyümölcsaliként habzsoltalak nagyba', és nyúlt kezem a nadrágom zsebébe, mikor a törzi Szent Johannát kérte, hát szörnyű módon tütültem a tagra.

És mégse volt jobb előtte s azóta a fantimat a csajokba csapolva, az érettségim gügye tételekbe se hasaltam, mint muslinca a borban, s előzve egész testhosszal landoltam önkívületbe hívó éjjelekbe.

7. (Önkívületbe hívó éjjelekbe)

Önkívületbe hívó éjjelekbe, mindegyre más öl gyönyörének táncán zuhansz, akár a fergeteges kánkán dús fodrain, kavargó végzetekbe,

s mikorra kinyúl minden láb a spárgán, és tapsviharban érez a tökélyre, katarzisosod a szárítókötélre csippentve lóg örökös mutatványán.

Tragédia pedig azért se léssen, mert elbukott fölállva máris készen kanyarba szökve ropni, nyúni szebben,

hogyan levegőt elállító sikolyra a tobzó ingereket kioldja, amíg fölötte hajnal szárnya rebben.

8. (Amíg fölötte hajnal szárnya rebben)

Amíg fölötte hajnal szárnya rebben, mint tűzmadár piros lemezű tollal, még szundikál, akár a harmatcseppben a szívárvány felé forduló oldal.

Ilyen az első s többi reggel együtt, a házasságmesébe szóló vízum, hisz valóságban a végénél kezdjük, hol alig akad már mesemotívum.

De mégis annyi változatot élve, ezüst és arany erdőkért cserébe' trufák pollenjén zümmöghet a szóraj,

s a bűvös számok bukkfenceket hányva még visszaválnak királyfira, -lányra, míg zajt se ütve szedelőzködsz, ó, jaj!

9. (Míg zajt se ütve szedelőzködsz, ó, jaj)

Míg zajt se ütve szedelőzködsz, ó, jaj, úgy körbeleng sugárnyaládba fonva a tárgyak pórúsán szüremelő sóhaj, akárha tolvajt tettenérve fogna.

Pedig futó kaland a mámor gyöngye fehér virágú áprilisi fákön, csak akkor hull a gödörbe pörögve, ha szél zörren át barnuló szobákon.

Ma minden csókiz illó örömpálya keringésével érkezik a szájra, mint pezsgőn bizsert buborékoló raj,

és minden kandin kacarászó ízben a többi magát sokszorozza, mignem a frivol öl hozzád szegődő óhaj.

10. (A frivol öl hozzád szegődő óhaj)

A frivol öl hozzád szegődő óhaj, ha szép Helén rontó kegyéből szórva, vagy bomlana Nana csókján a rózsza, míg vállon érted zizzen az omló haj,

s utcán a hölgyek villanó szeméből oly híven hív egy Margit, egy Johanna, mert most és rögtön csak veled foganna kevély varázsodra gerjedt ledér öl.

Ekképp, ha lenne velünk mindörökké a pillanatra vetített örök kéj, viselnénk is, magunk kényére bizván,

s a csillagfényben kacérkodó ingen úgy incselkedne, végeken túl s innen, buja időbe bújtató talizmán

11. (Buja időbe bújtató talizmán)

Buja időbe bújtató talizmán az ifjúság, nem bolondság, se ómen, kudarc se hályogoz be szemet, ó, nem, tovább röpít a kedv idők karizmán,

hogyan sosem lankad ízek íze szádon, és nappalokba futó édes kéjjel

magad öleled illatok kezével, mint szellő bújócskázik a virágon,

s lány bibeujak között térdepelve ha visszapillant tűnő éjjelekbe, vigyázva moccan szeleburdi lába,

hogyan önmagával se kerüljön porbe mohón üdeség hímporát törölve, amit veszítve, visszaút hiába...

12. (Amit veszítve, visszaút hiába)

Amit veszítve, visszaút hiába... a régi szerelmek felé a morzsa madárgyomorban ér veszendő sorsra, s üres tarisznya bokrokat cibálva,

hol lopakodó villogásba szédül a holdfogyatkozás elől az álom reményt emésztő boszorkánylapáton, míg mézeskalács szív mesébe szépül.

Majd körbeleng, mint patakot a nyár is, a kavicsokból gyöngyöző kaláris, ha nap gyújtogat szikrázó fohászba

piros játékot galagonyaágon, mi eget víznek mímelő határon fonódik kerge galaxis híjába.

13. (Fonódik kerge galaxis híjába)

Fonódik kerge galaxis híjába a lélek, s lóduisz angyali személlyel, rít szenvedélyt túlszárnyaló erénnyel, nem rusnya földi líftben áldogálva.

A szűzi fényen szűrt egyenruhában a csaj, kit melléd delegált az égzet, úgy csókolóztok, akár két idézet szövegközösülési állományban.

Csak becsmérled a számítógép előtt a gerjedelmet, pornóval bibelőt, hisz szárnyatokon lúdbőrzik, mi hitvány;

ott lelki szemmel biz úgy olvasnátok, hogy aktusoknál kettőt lapoznátok, s ha arcvonást sem idézne fel tisztán.

14. (Ha arcvonást sem idézne fel tisztán)

Ha arcvonást sem idézne fel tisztán a vers, talán egy félmosoly is elég, kibontakozva, hogy derengjen eléd egész alakja, rímzenét uszítván,

hogyan összecsendít szívrobajba máris volt szenvedélybe sóvárgást zavarva, mint fecskét fészeknek vélt zivatarba, száz villámkörbe, mely nem digitális.

De mégis egész számjegyekben tárol egy képernyőn túl tömörülő tájon a levegőbe cseppenő cseresznye,

mely tűzpirosra vérez fakó ágat, s ahányszor lenge alkonyatba bágyad, megint rá gondol minden füledt este.

15. (Mesterszonett)

Megint rá gondol minden füledt este, hullámzó keblen fények nyurga uija vadulva árny féltékeny szirmát dúlja, s mint várfalak repkényéről repesve,

a szív lódul úgy a hajszálerekben: tülekedő izzással kéjelegve – önkívületbe hívó éjjelekbe, amíg fölötte hajnal szárnya rebben.

S míg zajt sem ütve szedelőzködsz, ó, jaj, a frivol öl hozzád szegődő óhaj, buja időbe bújtató a talizmán,

amit veszítve, visszaút hiába fonódik kerge galaxis híjába, ha arcvonást sem idézne fel tisztán.

Újabb IJK-könyv

ESZTERŐ ISTVÁN:

Gondolatok a hölgytárban

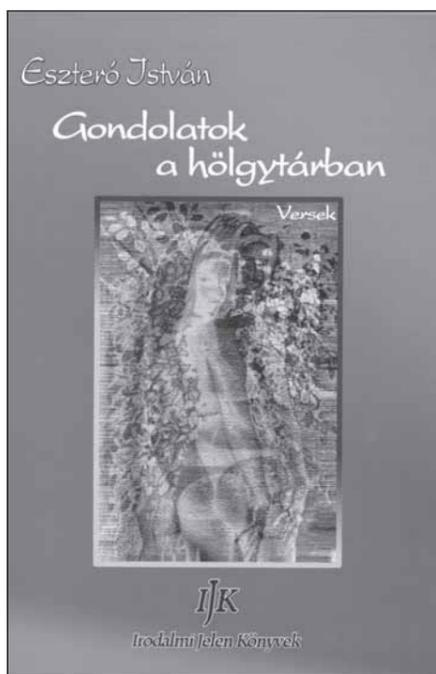
Ezzel a címmel jelent meg Eszterő István legújabb verseskötete az Irodalmi Jelen Könyvek sorozatban. A szerző 1941-ben született a Temes megyei Végváron. Magyar-tanárként „ingázott” Ujtusnád, Resicabánya, Temesrékás, Bodófalva és Végvár között, majd a temesvári Bartók Béla Líceumból vonult nyugdíjba. Verseivel a '70-es évektől jelen van a hazai lapokban, irodalmi folyóiratokban, antológiákban. Első verseskötete *Úveges* címmel 1983-ban jelent meg. A kötet megvásárolható a Jelen Ház könyvesboltjában, vagy megrendelhető az ijk@nyugatijelen.com címen.

Csupán...

A láz, a vágy, a csók, a szó csupán metrómegálló, villanó szünet, sötét huzatba szórt világ után a síneken robogó szédület

tovább röpít labirintus során..., legyőzni minden szörnyet balga hit felhőbe szótt legenda alkonyan, s Ariadné fonala oly avított. Kiszállsz bizonytalanságok összegén, kanyartalan a szívből száll a szál egyensúlyozva élek közegén,

s mint őszi kékké olvadó madár, leng végtelennek éktelen egén a láz, a vágy, a csók: a szó után.

FARKAS WELLMANN ENDRE

I. R. P. baronesse
idézése

fekete holló, némaság
és múlt idő, mely összefog
és arc a sápadt fény mögött
önnön léteire ráragyog

s ha úgy néz épp a füstbe
a szürke kontúrokból
fátylat szakít a tekintet:
szemének tört ezüstje.

de kilépni a vélt idő mögül
a fényre így se, úgy se,
akinek meg nem adatott
magában őrizi azt a föld
mint titkos adatot.

II. Pólika éneke

feléd száll ez az ének
és téged hív a szó
téged hív, szerelmem
szép nevű

Louis Seau

téged hív ez a dal
szerelmem rég tiéd
tő bőren holdvilág:
az arcod képe ég.

halod-e valahol,
Louis Seau, halod-e?
hideg az éjszaka...
szerelmem, alszol-e?

jöss-e már, szerelmem,
ne mondd, hogy ennyit ért
hogy hiába vártalak
és hogy ennyiert.

szívemben dobogás:
lovad a vár alatt
madarak hangjában
hallom a hangodat...

hol vagy én kedvesem
merre visz ez a szél...
tudom már Louis Seau,
tudom, hogy ennyit ér...

III. R. P. kisasszony
jelen időben

ha mítosszá kövül is csak pusztá emlék
a csók, melynek ízét nem ismerte senki
s az éjszakáét sem, baronesz, tevéled.
bár sejték ezt-azt, mit még a hadnagy úr se,
vagy te, ki magad – vélem – túlbecsülted
ha éjszakánként vért bőfögtél vissza
míg lekörözött véredben az arzén
néhány érzést mellyel nem él vissza
senki s megbújhat mögötte a fals én
mosolyognak s te fekszel csak kinyúlva
hogy ne kérhessen számon bátyád gyermeke
szerelmedért, a véren túlmutatva
hogy erősebb, ím, a húsnak földi istene.
mítosszá kövül, beérett a sejtés:
szöveggé lettél, már majdnem túlbeszélve
éjszakánként, ha átfúj még a házon
megfürdik az emlék, felragyog a szélbe'

R. P. baronesse kései triptichonja

Báró Radák Pólika tragikus sorsú baronesse-ről emlékezünk meg e triptichonban, akinek története az erdélyi főúri udvarokéval együtt homályba merült, és akinek akkor az egész erdélyi főnemességet megrázó esetét családja gondosan megpróbálta elrejtetni az utókor elől. De lám, fennmaradt egy halotti verse, amely most, kétszáz év múltán mégis biztos alapkővet jelenthet Knapp Éva¹ kutatásának, akinek sikerült rekonstruálnia az 1803-ban végzetessé váló románcot, szinte pontosan feltárva minden részletét.

Pólika végül is magányosan halt meg, alig maradt fenn róla néhány emlék, nem csaholtak a fülébe rímeket költők, a sors számára egy katonát rendelt, akiről ráadásul kiderült, hogy féltestvére. Lehet, gyereket is szült neki, akivel együtt halt meg: de életének ez a néhány napja a leghomályosabb. Annyit tudunk azonban, hogy arzénos mérgeghóhár végzett vele, s ez is balul sült el, hiszen nem adatott meg neki, hogy apjával együtt – aki feltehetően ugyanennek a tragédiának az áldozata –, egy szertartás keretében temessék el. A halál az általa betervezett időpont után majd¹ kilenc nap múlva jött el érte.

Pólika alig volt 18, amikor meghalt. Kortársa Csokonai Lillájának, rokona Weöres Sándor Psychéjének, csupa híres, nagy szerelem képezi történetének

kontextusát, ám az ő drámája minden részletében valódi, költői túlzásokat mellőző sorstragédia, amelyhez nem illenek bájos rímek, és amely az időbeli távlat ellenére ugyanolyan erős, mintha tegnap történt volna és ugyanakkora kérdőjel, mint bármely öngyilkosság.

Számomra – és itt sok férfitársam egyet fog érteni velem – a benne rejlő perverzítással együtt megindító ez a történet, nyilván nem azért, mert egy incesztus áldozatairól szól, hanem sokkal inkább azért, mert ha kamaszkori szerelmeinkre emlékezünk vissza, talán mindannyiunkban feldereng néhány analóg situáció. És itt fekete humorral megjegyezhetnénk, hogy amúgy is csak Appolinaire óta tudjuk, hogy az incesztus csodákat művel... De, ha azonos korban élünk, talán a szeretóm lett volna ez a lány, talán másképp alakult volna minden... És így, utólag, a magam részéről Radák Polixéna baronesse-t minden kortársa közt királynővé koronázom.

¹ Knapp Éva Budapesten élő irodalomtörténész, kutató, aki Borda Lajos antikvárius felkérésére végezte el a tragikus sorsú Radák Polixéna történetének rekonstruálását s e munkának az eredményeit *Az elfátyolozott arckép* című könyvben adta közre, 2003-ban.

Összetett szellemiségű textilalkotások

Alkotóművészként Jecza Bíró Klára kereken négy évtizede jeleskedik a pályán. 1964-ben állított ki először, s egy évvel később fejezte be tanulmányait a kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskolán, a hatvanas évek pezsgő légkörű, dinamikus időszakában, amikor világszerte a textilművészet gyökeresen megújult, átalakult, erőteljes kibontakozásnak lendült, amikor a művészeti ág önmaga adottságaiból, az anyag sokfajta lehetőségeiből kiindulva alapvetően új, szuverén kifejezési formát teremtett és öltött.

Történetesen épp Jecza Bíró Klára pályakezdésének mozgalmas periódusában rangosult a képző- és iparművészet egyik legizgalmasabb ágazatává a szőnyeg-kép, a kárpit, a batik valamint a tértextil. Penelopé kései örökösére úttörő szerep és feladat várt Temesváron, ahova a diploma megszerzése után a Désen született fiatal textilest sorsa vezette, mivel a Bega-parti városban meg kellett gyökereznie s el kellett fogadtatnia a korszerű textilművészetet. A Bán-ság fővárosában ugyanis korábban nem élt és nem dolgozott egyetlen textilművész sem. Szerencsére, néhány esztendő múltán Jecza Bíró Klára mellé alkotótársul, néhány tehetséges, szorgos kezű textilest csatlakozott, zárkózott fel. Eredményes tevékenységüknek, az egészséges versenyszellemnek, folytonos megújulásuknak, sikeres szerepléseiknek köszönhetően viszonylag rövid idő leforgása alatt a temesvári textilművészek az országos élvonalba emelkedtek. Tömör, stilizált formanyelvű, hangsúlyozottan gra-

fikai fogantatású kárpitjait és batikjait Jecza Bíró Klára többször is kiállította a rangosabb hazai és nemzetközi tárlatokon, seregszemléken. Részt vett a megyei csoportkiállításokon, fesztiválokon is. Megkülönböztetett előszeretettel használta fel textilalkotásai felületének, formavilágának megkomponálásakor a geometriai alakzatokat, képződményeket, szelvényeket és struktúrákat. Kárpitjai többségén a kiegyensúlyozottságot s harmóniát sugalló vizuális látványok mögött különös ellentétek feszülnek: fények és árnyak, a világos és sötét, a föld és ég, a tűz és víz antinómiái.

Jecza Bíró Klára a fogalmi megjelenítés és ábrázolás elkötelezettje. Puritán, lényegükre redukált formákból építkezik. Szabályos körívekből, párhuzamosokból, vonalkötegekből szerkesztette meg hatásos és magvas kompozícióit. Pályafutása során mindenkor a visszafogott, természetes tompa színeket és árnyalatokat részesítette előnyben, amelyek a hideg és a meleg tónusok fölötté széles és gazdag spektrumát nyújtották, teremteték meg. A szövésbeli és a fakturális hatásokra alapozva alkotta meg Jecza Bíró Klára haute lisse technikával szövött, perzsa csomózással kivitelezett vagy kézi festésű textilműveit. Művészetének főerénye nyelvezetének egyszerűsége, keresetlen őszintesége és közvetlensége.

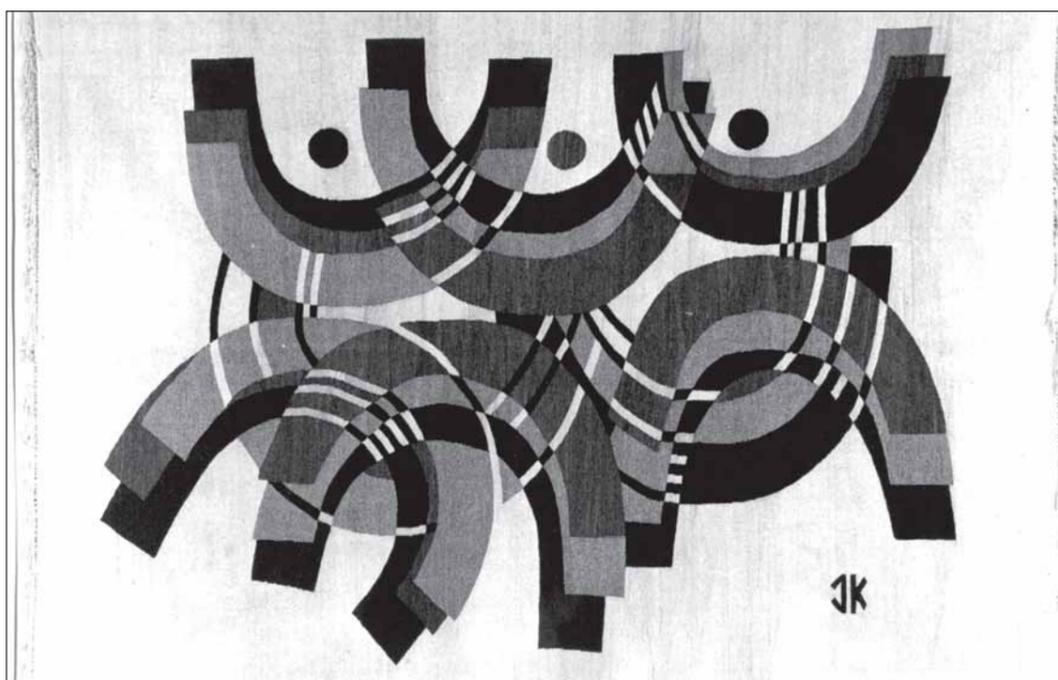
A textil Jecza Bíró Klára kiérlett, hatásos alkotásai is meggyőzően igazolják ezt! – öntörvényű ága napjaink képző- és iparművészetének. A szövés alapos szakudást, szolid kultúrát, különleges érzékenységet, példás türelmet és teljesítő képességet, rengeteg sza-

porátlan munkát követel. A textilművész nemcsak eleven fantáziájú alkotószellem, hanem kézműves, mestermester is, akinek a kapcsolata az anyaggal közvetlen és elsődleges, majdnem érzéki. Az anyag a textilművész társszerzőjévé szegődik: többszörösen visszahat a műre. A szövés és a batikolás mesterségének beható elsajátítása, igényes gyakorlása alakította s kristályosította ki végős soron Jecza Bíró Klára összetéveszhetetlenül egyéni formanyelvét.

Az utóbbi években inkább csak vázlatokat, rajzokat és grafikai lapokat készített Jecza Bíró Klára, s csak ritka alkalmakkor szánja rá magát arra, hogy a szövés mellett telepedjen. Falikárpitokra, textilképekre nincs újabb társadalmi igény. Teljes mértékben hiányzik az ösztönző pozitív motiváció. Pusztán csak passzióból meg igazán nem érdemes megszőni egy roppant anyag-, idő- és helyigényes szőnyeget. Köz- vagy magángyűjteményekbe nem került korábbi munkáit is csak nehezen tudja tárolni, a napfénytől, a lerakódó portól valamint a molyok mohóságától megóvni. A textilművekre számos veszély leselkedik. A középületek dísztermeiben, szellős és világos előcsarnokaiban, illetve a múzeumi gyűjteményekben illene alkalmas helyet találni és biztosítani a legsikerültebb falikárpitoknak.

Az egyedi utat bejárt Jecza Bíró Klára, valamint művésztársainak érdeműs magvetése beérett Temesvárott: a Nyugati Egyetem képzőművészeti karán immár több esztendeje textileseket is képeznek.

SEKERNYÉS JÁNOS

Isten veled, nosztalgia!

– Beszélgetés ILSE HEHN íróval –

A díszlet tökéletes. A temesvári Dóm téren, Közép-Európa egyik legszebb barokk terén ülünk egy színes, vidám teraszon. Párolog az asztalunkon a feketekávé. ILSE HEHN a németországi Ulm városából érkezett. Legújabb könyvét, a *Lidlos* című verseskötetét, két alkalommal is bemutatták. Előbb a temesvári Német Kulturális Központ meghívottja, majd az írószövetség vendége volt. Több, mint harminc esztendeje, 1973-ban jelent meg első kötete, s akkoriban a fiatal német irodalom úttörő nemzedékéhez tartozott. Azóta számos könyvet adott ki, több nemzetközi irodalmi díjat nyert, tagja a Német Írószövetségnek és a németországi PEN-klubnak.

Beszélgetésünk kezdetén sietek felhasználni a tér adta „díszletet”.

– Itt, ezen a téren hangversenyezett a barokk palota termében Liszt Ferenc. Itt avatták a zenekedvelők a zongora királyává. Ahányszor belépek e térre mindig zongoramuzsikát hallok.

– Mesélj még a tér történetéről, a szobrokról, az épületekről, a gyógyító erejű kútról, de aztán térjünk vissza a mába! Mint író az a meggyőződés, hogy a nosztalgia ideje elmúlt. Az izzó, bőröd alá feszkelő, lelkebe, agyadba hasító aktualitásra van szükség, hogy létjogosultságot szerezzünk az irodalomnak. Egyébként, amint azt egyik versemben is írom, ránk telepedik a rozsdá.

– Sok író meglehetősen pesszimistán látja az irodalom jövőjét. A könyvek a múzeumokba kerülnek, egyre nagyobb teret hódít az elektronikus irodalom.

A rohanó időben valahova, az emlékek közé sodródnak a könyvek is.

– Nem hiszem, sőt, tagadom ezt a folyamatot, amely csupán azt jelenti, hogy párhuzamos síkokon – a könyv, mint tárgy, és a képernyő által – közelednek az olvasóhoz az irodalmi művek. Nem valami ósdi, konzervatív magatartás mondatja velem azt, hogy a jó könyv, amelyet a kezdedben tartasz, fellapozhatsz bármikor, olyan élményt nyújt, amelyet nem lehet pótolni semmivel.

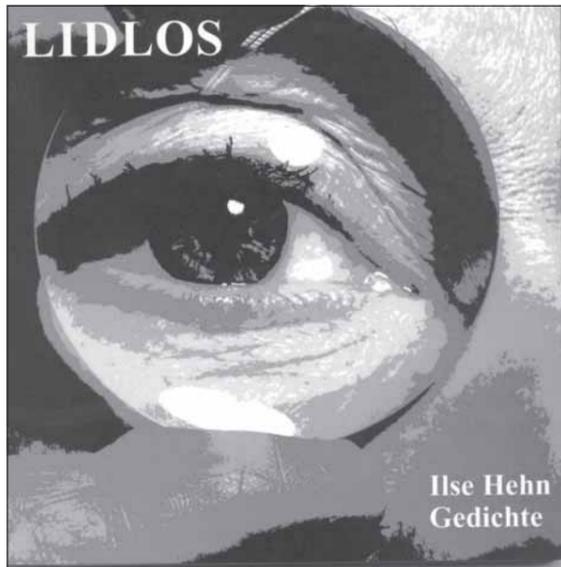
– Melyik volt a legfrissebb ilyen élményed?

– Esterházy Péter Harmonia caelestis című regénye, amelyet német fordításban olvastam, tartósan felkavarta bennem ezeket az érzéseket. Lám, ilyen regényeket is lehet írni. Nálunk könyvsiker,

s most olvastam, hogy nemrégiben svédül is megjelent. Egyszerűen egyenes úton halad. Bekerült a világirodalom körforgásába, egyetemes kincsésztárunkba. Tudod mi ennek a sikernek a titka? Az átélés mélysége. Ezért írom én is egyik versemben „leben mir zu”, azaz szabad fordításban élet-közelben. Ez lett írói programom. Ebben hiszek.

– A *Lidlos* fedőlapján egy szem van, kitágult pupillával. A fedőlapot és a könyv grafikáját te, a költő, tervezted. Jelképes üzenet lenne?

– Se szemhéj, se szempilla nem takarja el ezt a mélybe-látást. Igen, ez jelképezi valamásaim, költői gondolataim áramlását. Ugyanakkor a könyvnek szépnek, esztétikusnak is kell lennie. Előbb a külső csábítja az olvasót arra, hogy megvásárolja, majd újból és újból fellapozza és

A könyv fedőlapja

ILSE HEHN

Tenger!

*Bennem felejtetted a horgonyodat,
te öblöket hasítóttál szikláimba,
a te napjaid elégették engem,
a te hajóid elbírhatatlanok,
sirályok strandolnak a hajamban
hullámaid széttörik a számat
Tenger,
engedjél engem szabadon
a szélnek*

ANAVI ÁDÁM fordítása

Ilse Hehn

immár a kiolvasott üzenet révén is megszeresse azt, amit elolvas. A jó könyveket többször is fellapozzuk, a szép könyveket megőrzüzzük, nehezen mondunk le róluk. Képzőművészeti főiskolát végeztem, így sokat adok a külső formára, a grafikai kivitelezésre, ugyanakkor megpróbálom sajátossá, egyedivé tenni a külalakot.

– Térjünk prózaibb dolgokra. Miként él a németországi író?

– Ha anyagi vonatkozásokra gondolsz, akkor azt mondhatom, hogy sokkal jobban, mint ti. Ami az erkölcsöket illeti, az elismerést is meg lehet szerezni, alkotói díjak, különböző versenyek nyitnak kaput az érvényesülésre és a szembesülésre. Az alkotói közösségekben viszont nagyobb a csend és a távolság a sorstársak között. Nálatok még tudtok örülni a másik író sikerének, s ha alkalom adódik arra ünnepeltek, úgy engeditek útjára az új könyveket. Ennek a melegét éreztem én is rövid temesvári tartózkodásom alatt. Együtt vagytok, egy közösségben éltek. Azt mondják, hogy az alkotó sorsa a magány. Valóban, íróasztalodnál csak te vagy és az a fehér papírlap, amikor írsz. És én szeretem ezt a várakozó, még érintetlen lapot, szeretem, ha serceg a tollam. Csak miután elkészültem a kéziratral, azután másolom le számítógépen a szöveget. Így vagy úgy dolgozom, mindig egyedül vagyok. Alkotói vitákra, lényegbevágó szembesítésekre csak ritkán kerül sor. Egy-egy „lesung”, azaz felolvasás, közelebb hoz az olvasóhoz, jobban eljut a könyv ahhoz, akinek végül is írjuk, de ez nem minden. Most megérted miért érzem jól magam köztetek? Európában vagyunk, s remélem, hogy ez a közös Európa megőrizi egyes nemzetek sajátos emberi értékeit, beleértve az irodalmi kapcsolatokat ápoló hagyományokat is.

PONGRÁCZ P. MÁRIA

Múzsák kertjében

Egy nagy szerelem kezdete

A költő – ha igazán lírai alkat – mindenekelőtt a szerelem dalnoka, akkor is, ha boldog, be-teljesült álmokról énekel, de akkor is, ha vi-szonzatlan az érzelme, vagy éppenséggel plátói, eszményített múzsák iránt érez olthatatlan, örök szerelmet, mint Vajda János vagy Juhász Gyula. Petőfinek, a világviszonylatban a legnagyobbak, legismertebbek (és talán egyetlenek?) tartott köl-tőnknek rövid életében ebből is, abból is kijutott. Egészen fiatalon még minden szép leány iránt is lángra lobbant, magába a szerelembe szerelmes, majd első „múzsája” egy halott leány, hiszen Csapó Etelkához annak halála után írja szélsőséges ro-mantikus hangú „cipruslombjait”. Néhány hónap múlva át kell élnie a boldogtalan szerelmet is, hiszen Mednyánszky Bertától a „szerelem gyöngyeire” ko-sár volt a válasz.

Szerencsére a romantikus lelkű és még nagyon fiatal költő gyorsan gyógyul, és – amint azt az élet annyiszor bizonyította – a véletlennek köszönhetően találja meg igazi szerelmét. Hiszen 1846 őszén nem azzal a konkrét céllal utazik Erdélybe, hogy meny-asszonyt találjon magának, hanem azért mert ez volt az egyetlen országész, amelyet még nem ba-rangolt be. Talán az is véletlen, hogy útjának első állomása Szatmár, Nagykároly és környéke.

1846. szeptember 8-án délután 5 és 6 óra között ismerkedik meg Téreyék nagykárolyi kertjében Szendrey Júliával, Térey Mari barátnőjével, majd este a megyebálon folytatódott az idill. A világiro-dalom egyik legnagyobb szerelme úgy kezdődött, ahogy a „nagykönyvben meg van írva”, és ahogy a romantika századához illik. A költő jól ismeri saját természetét: tudja, hogy könnyen lázba jön egy

szép leánycar láttán, mégis azonnal érzi, hogy ezút-tal valami másról, valahogy többről van szó. „Költői ábránd volt, mit eddig érzék, /Költői ábránd és nem szerelem” – vallja néhány nappal megismerkedésük után, majd ontani kezdi a légiessen könnyű, dalszerű rövid verseket, melyekből a hirtelen támadt érzelm keltezte csodálkozással vegyes hódolat árad. Mintha bűvöletbe ejtették, megbabonázták volna, de ő, aki már megégette magát, és tudja, hogy „a szerelem sötét verem”, ezúttal boldogan megadja magát ér-zelmeinek:

„Szerelmes vagyok én
Vagy tán tűzbe estem
Nem tudom, de igaz
Hogy ég lelkem, testem.”
/Szerelmes vagyok én.../

„Hófehér a lelke
Ennek a kislánynak,
Liliomszála ő
Az ártatlanságnak.

Fehér, mint a galamb,
Amelynek képibe
Isten a szent lelket
Az égből küldte le.”

Így látja Júliát a másik, Szerelmes vagyok én ... kezdetű versében.

Valóban ilyen volt?

A későbbi fényképek alapján Illyés Gyula így idé-zi fel vonásait: „A sötétbarna haj koronája üde, tiszta homlok, enyhén kiugró pofacsontú, enyhén szeg-letes, mongolszabású arc, a mandulaalakú barna szemek nem bandzsán össze, hanem egy hajszál-nyíra kancsalul szétállnak; ez a tekintet révedezővé, átszellemültté teszi akkor is, amikor a lélek a leg-köznapibb gondokba merül.”

Ez a lélek azonban akkor nagy megrázkódtatá-son ment keresztül, mert szülei válófélben voltak. Szendrey Ignác nem szerette feleségét, viszont min-den szeretetét lányára pazarolta. Egy pesti tanin-tézetben neveltette, hogy „úrikisasszonnyá” váljék. Júlia itt megtanul kézimunkázni, zongorázni, hoz-zászoklik az olvasáshoz, de főleg az ábrándozás-hoz. Így aztán elégedetlen volt sorsával. Olyan fér-firől ábrándozott, aki bátor, szenvedélyes, s aki a legnagyobb vágát teljesíti: kiviszi a „nagyvilágba”, egyszerűen olyanról, amilyenről az akkori divatos re-gényekben olvasott.

Petőfi Sándor megközelítette ezt az eszmény-képet. Teleki Sándor, a „vad gróf”, jóbarát így írja le a költő akkori külsejét: „Középtermetnél valamivel magasabb alak, sugár növéssel, arányos testtagok-kal, fesztelen mozdulattal, szűz, tömört, felálló, kurta

fekete hajjal.../, közép homlok, a két szemöldök kö-zött néhány ránc, a mély gondolkodás jele, szép, rendes barna szemöldök között, csillámló bogár szemek, melyek beszéd közben csillognak /.../ egy kevésbé a homlokán meggyőzött orr, szép kicsi száj, rendes fehér fogakkal.../”.

S e külsőhöz hozzájárult országosan híres neve/ bár Júlia még nemigen ismerte verseit/, de főleg az a hír, ami Nagykárolyban és vidékén pillanatok alatt elterjedt: a költő a Szarvas nevű vendéglőben bāt-ran, sőt vakmerően szembeszállt a konzervatív, arisztokratábarát és már erősen beborozott urakkal, akik agyonveréssel fenyegetik, ennek ellenére más-nap este újból ott ül az étterembe, kihívóan villogó tekintettel.

Petőfi hirtelen támadt szerelmének áradatára Jú-lia nem reagál ugyan azonnal /alig sok jobb módú udvarlója volt /, de ő is „játszik a lánggal”, és nem-sokára elveszti a fejét. Hamarosan azt is tapasztalja, hogy a „vadóc” költő a nő irányába gyöngéd lo-vagnak bizonyul. A költő műveltsége is elkápráz-tatja, hiszen Petőfi franciául, németül, angolul olvas, sőt még olaszul is ért.

Szendrey Júlia alig 17 éves, mikor a költővel megismerkedik, és 20 évesen már özvegyesre jut.

Szinte időtlen idők óta csak „az özvegyi fátyol gyors eldobásáról” szokás vele kapcsolatban em-lékezni, a gyászéből hiányzó végzetes 10 napot szokás a később szerencsétlen sorsú Júlia szemére hányni. Pedig volt ennek a szerelemnek kezdete is, amely három évig tartó boldogságot hozott a nagy költő és múzsája számára. És ez talán nem is olyan kevés.

BRAUCH MAGDA

Színház

Egy római polgár naplója

– Határon Túli Magyar Színházak XVI. Fesztiválja, Kisvárdra –

Már indulás előtt eldöntöttem: idén nem veszek részt a mindennapos szakmai programokon, az előadások kielemezésén. Nem mintha nem érdekelne, vagy fölöslegesnek tartanám ezeket a délelőtti tevékenységeket.

Egyszerűen ez alkalommal a mindennapi néző szemszögéből szeretném követni a fesztivál eseményeit, aki nem a hivatásos augurok, madár- és bélijósok faarcával szemléli és veszi az előadásokat, hanem szívből tapsol, ha tetszik a produkció, illetve ásitgat, ha unalmas az előadás. Igen, az idén egyszerű római polgár leszek ezen a Szaturnálián: délelőtti tevékenységem a felújított strand termálvizeseleményfürdőjében töltöm, testemet halászlével, görög gyümölcslevesel, panírozott pulykamellel és egyéb kisvárdai ingyencségekkal táplálom, míg a szellemi csemegét a délutáni és esti előadások jelentik majd.

Az első napon korán érkeztem. Szeretem figyelni a társulatok érkezését, amely egy kicsit olyan, mint a hajók felsorolása az Iliászban. Rég nem látott arckok bukkannak elő az érkező autóbuszokból, lassan benépesül a Művészetek Háza előtti kocsmá és vésszen fog a sör, meg a várdakeres.

Az első előadás a *Szarvassá változott fiú, avagy kiállítás a titkok kapujából*, amely a Gyulai Várszínház és a Beregszászi Ilyés Gyula Magyar Nemzeti Színház közös produkciója. Nem sok jót reméltem ettől az előadástól, mert egy epikus versből nagyon nehéz élő, dinamikus és színpadképes előadást létrehozni. De Vidnyánszky Attilának sikerült egy olyan előadást rendeznie, amelyben a balladaszerű mondanivaló, a zene, a tánc, a hatásos színpadkép és a színészi megnyilvánulások a lehető leg-szerencsésebben ötvöződnék.

Trill Zsolt és Töröcsik Mari mellett, a karként egységet alkotó színészek hol mélyen misztikus hangulatot tudtak kelteni mozgásukkal, táncukkal és skandált szövegmondásukkal, hol pedig realiztikus kis életképeket, életszeleteket jelenítettek meg. Kártyásnyelven: nagyon erős nyitás volt.

A Várszínházban kerül sor a Székelyudvarhelyi Tomcsa Sándor Színház *Sirály* című előadására, Sorin Militaru rendezésében. Kíváncsi vagyok Nyinára, vagyis Szalma Hajnalára, aki nemrég Uniter-díjat kapott ezért a szerepéért. Nagyon érdeklődök, hogy az előadás nem erre a térre lett kitalálva. Hiába zárják le a nézőtér egy részét és próbálják szűkíteni a játéktérrel is, a hatás nem az igazi. A színészek és az egész játék elvész a nagy színpadon. Nyina szerepe tényleg hatalmas rá- és átérzéssel megformált, kár, hogy közvetlen partnerei nem emelkednek fel ugyanarra a szintre. Viszont említésre méltó a második vonalbeli páros, Mása (László Kata) és Medvegyenko (Szabó Jenő).

A második nap délutánján a Kassai Thália Színház előadása kerül terítékre. Arthur Miller *Pillantás a hídról* című színművét szinte lehetetlen elrontani, igaz, hogy nagy durranás is ritkán lesz belőle. A Beke Sándor rendezte produkció is jelentős közönségsikerre számíthat, de ennél többre nem. Jó karakterszínészek vonulnak föl, a játék kellőképpen „éltszagú”. Kár, hogy a díszlet kopott és jellegtelen. Ennek a következménye, hogy a színpadi járások rendszere kidolgozatlan és következtelen. Este viszont az Újvidéki Színház megmutatta, hogyan kell a „könnnyű” műfajt profi módon csinálni. A Nagy Viktor rendezte *Chicago* című musicalben szinte minden szereplőről el lehet hinni, hogy az profi színész, táncos és énekes egyszemélyben. A koreográfia, a zene és a látványelemek segítségével erőteljesen felpörgetett és elejétől végéig élvezhető produkció jött létre.

A harmadik napot Masteroff-Känder-Ebb *Cabaret*-je nyitotta. A Szabadkai Népszínház Magyar Társulatának előadását Kovács Frigyes rendezte és ugyancsak ő a produkció látványtervezője is. A jól ismert és közkedvelt zenei betétek ez alkalommal is sikert arattak, de nem csak ezért jó az előadás: érdekes a néző- és a játéktér kialakítása, a multifunkcionális díszletelemek, valamint az a dramaturgiai fogás, hogy az egész első felvonás alatt szó sem esik náciizmusról, vagy zsidógyűlöletről, viszont a második felvonásban robbanásszerűen törnek elő ezek a problémák, súlyt és jelentőséget adva minden szónak és gesztusnak.

A Gyergyószentmiklósi Figura Stúdió Színház *A malom* (mozgásszínházi előadás balladai motívumok alapján) című előadására egy új, az idén épült helyszínen, a Korona Teátrumban kerül sor, amely egy sokszögű gerendaépület, zsebkendőnyi játéktérrel és kb. 120 néző befogadására alkalmas kétszintes nézőtérrel.

Roppant barátságos, viszonylag jól felszerelt építmény: cirkusra, erzsébetkori színházra emlékeztet. A friss fa illata beleng az egész teret, hátrány viszont, hogy nem hangszigetelt, ezért minden külső zaj (közel a forgalmas utca) beszűrődik. Sajnos a szellőztetés sincs meg megoldva, ezért a belépéskor az ügyelő azzal a tréfás tanáccsal fordul a nézőkhöz, hogy: „most tessék egy nagyot lélegezni, és aztán anyyi, mert mi lesz itt, ha mindenki itt benn szuszog egy órán keresztül?” Mondhatni szó szerint veszszük a figyelemztetést, lélegzet-visszafojtva nézzük, mire képesek a Figúrák. Véleményem szerint ez volt az idei fesztivál egyik legérdekesebb és legjobban kidolgozott produkciója. A balladisztikus történet is izgalmas, ám a dramaturgia és a mondanivaló ez alkalommal szinte lényegtelené válik, mivel a tánc és a színpadi mozgás metanyelve mindent elmagyaráz és megmutat. A szövegre, a beszédre sincs már semmi szükség.

A Molnár (Kolozsi Kilián) egy tömbből faragott alakját mintegy körülfolylja a Feleség (Tamás Boglár) alakja. A Fiú (Bajkó László) helykeségének tökéletes ellenpontozása a Menyasszony (Blénessy Enikő) szendesége, a cigányos éjszakai látogatók pedig ragadozószzerű könnyedséggel mozognak, ugranak és táncolnak. Szinte tépik egymást, akrobatikus mozdulatokkal dobálják magukat és egymást ide-oda. Harcuk annyira valóságos, arcuk, tekintetük néha annyira brutálisá válik, hogy az első sorokban többen összehúzódnak. Hihetetlen energia és lendület van ebben az előadásban.

Fagyöngyszüret – Marosvásárhelyi Ariel Színház

Esti csemegeként a Hobo Blues Band és a beregszászi társulat közös produkciója a *Vadászat* szolgálat, amelyet Vidnyánszky Attila rendezett.

A negyedik nap délutánján játszotta az Újvidéki Színház *A pojáca* (Platonov) című előadását. Csehovnak ezt a kevésbé ismert darabját Szeredás András dolgozta át és Fodor Tamás rendezte. Léteznek ugyan tragikus felhangok, ám alapjában vérből, színvonalas komédiázás folyik a színpadon.

A Várszínházban mutatták be a Marosvásárhelyi Ariel Színház és a Gyergyószentmiklósi Figura Stúdió Színház közös produkcióját, a *Fagyöngyszüret* című zenés történetet, Barabás Olga rendezésében. Az angol és a skót balladákat, amelyek egytől egyig a szerelemről és a halálról szólnak, Fodor Edina és Szabó Tibor adja elő, nem is akármilyen hangon és nem is akármilyen módon. Nagyon hasonlítanak ezek a dalok a heavy metal együttesek rockballadáihoz, csupán a zene szerelésük más: nem a kőkemény rock, hanem a lírai sanzon dominál. Az előtérben lévő színészek mögött az előadás elejétől a végéig – vetített háttérként természeti tájakat, fákat, a fagyöngy termőhelyét és fagyöngyöt láthatunk minden szögből és minden mennyiségben. E két sík közötti térben mozgásszínházi elemek is kísérték az eseményeket, ám *A Malomban* látott mozdulatsorok élménye még túl friss, nehezen lehetne most újat, mást, vagy jobbat mutatni nekünk ebben a műfajban.

Éjfél körül kezdődött a Szabadkai Kosztolányi Dezső Színház *Gyerekek és katonák* című előadása Urbán Gyula rendezésében. Az előadás alapkonceptióját illetve szövegkönyvét Pilinszky János azonos című darabja, illetve Shakespeare és Heiner Müller szövegei, népdalok, rigmusok és az Ótestamentumból kiragadott részletek képezik. Fehérruhás őrlékek és ápolók, szanitécek és felcserek világában játszódnak a cselekmény, ha egyáltalán van itt cselekmény. A rendező sokkáló hatású képekkel próbálja közvetíteni mondanivalóját: az öngyilkosságtól a pszichikai terrorig sokféle szörnyűségben van részünk a közel két óras előadás alatt. Mit mondjak, tényleg szenvedtünk: főleg az álmoságtól.

Az ötödik napon érkezett meg a társulatom. Aznap délután velük, meg az adminisztratív ügyekkel voltam elfoglalva és így kimaradt néhány előadás.

A hatodik napot ismét az Újvidéki Színház nyitotta, a Domokos István szövegeiből Mezei Kinga által összeállított *Via Italia* című előadással. Kamasz-csinyek, kamasz-szerelem, féltékenység. Kedves, tarka világ ez. Ám jön a tragédia: a szeretett kislány tragikus halála, amelyet sajnos elég banálisán oldottak meg. A cselekmény innen már vontatott, már-már ellaposodik az előadás, ám a sikeresen és hatásosan megoldott zárókép végül is kiegyensúlyozza a dolgok állását.

A Csiki Játékszín, *A gát* című előadásának (szerző: Conon McPherson, rendező: Andreea Vulpe) díszlete kisvárosi kocsmát idéz. Poharazgató férfiak kísértethistóriákkal próbálják szórakoztatni az egyetlen hölgyvendéget. Nem igazán tudott lekötni a történet és a vontatott cselekmény.

Nagyon vártam a Sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház *Antigoné* című előadását, de szinte kintrekedtem, annyit volt az érdeklődő. A helyszín a zsinagóga volt, ahol jelenleg a városka helytörténeti múzeuma működik. Szophoklész

talán legtöbbet játszott és legnépszerűbb tragédiája Bocsárdi László víziójában új dimenziókkal bővült. A temetetlen halottként szereplő Polüneikész (Liviu Matei) egy többnapos hullához képest nagyon is aktívan vesz részt az előadásban, sőt beszél is, igaz, hogy egy kicsit „túlvilági” magyarsággal. Bíró József Kreón alakítása és a minden mozdulatával és gesztusával a humort szolgáló Szabó Tibor komédiázása külön tanulmányt érdemelne. A thébai ifjak karát négy fiatal és tehetséges színész képezi. Velük kapcsolatban gondolkodtam el: vajon ki találta ki elsőnek azt a marhaságot, ami lassan évek óta bevett szokás, hogy az erdélyi fiatal színész (vonatkozik a román iskolára is!) lendületét és frissességét bizonyítandó, csak rohángalva közlekedhet a színpadon.

Este egy autó fékez hirtelen a kocsmá mellett és egy fiatal lányt löknek ki a kocsiból, mielőtt rendőrt hívnának elkezdődik Tankó Erika, marosvásárhelyi színésznő *Curva periculosa* című előadása. Sajnos a hatásos belépőn kívül semmi nevezetes nem történt, pedig olyan jól indult az egész...

A hetedik napon a Szatmárnémeti Északi Színház Harag György Társulata Shakespeare *IV. Henrikjét* játssza. A díszlet szegényes és semmitmondó, a cselekmény vontatott és túlbonyolított. Talán csak Czintos József rutinjának köszönhető, hogy úgy-ahogy végignézhető az előadás.

A Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulatának *Rejtélyes viszonyok* című előadásán a meglepetésekre épülő dráma csúcspontjára ébren tartják az érdeklődést (ami éjféli után nem könnyű feladat!).

Nyolcadik nap. A Kolozsvári Állami Magyar Színház *Jaques vagy a behódolás* című előadását már láttam, az ugyancsak Tompa Gábor által rendezett Beckett darab, a *Játék* azonban betegség miatt elmarad.

A Csiki Játékszín *Anconai szerelmek* című zenés komédiája osztatlan közönségsiker. Az ötletes díszletek és koreográfia, a jó énekhangok és nem utolsósorban Fülöp Zoltán és Orbán Attila figurája szünni nem akaró tapsot aratott.

A kilencedik napon a Kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem végzős színész-hallgatóinak „etikai okokból” (?) mindkét előadása elmaradt. Az Újvidéki Művészeti Akadémia színésznővédekének előadására nem sikerült bejutnom, a Marosvásárhelyi Színművészeti Egyetem színészeinek várkerti *Vémász* előadását elfújta a vihar. A Vajdasági Tanyaszínház éjszakára tervezett *A windsori víg nőknek* előadásáról, amely szintén a Várkertben lett volna, persze már szó sem esett.

Megemlíteném, hogy a fesztivál első felében – reggel és délelőtt – bábelőadások szórakoztatták a legfiatalabb korosztályt, a következő sorrendben: Ecsi Gyöngyi és Kovács Marcell *Az élet és a halál vize* című előadással léptek fel. A Nagyvárad Matyi Műhely Magánbábszínház a *Piroska és a farkassal*, a Marosvásárhelyi Ariel Gyermekszínház a *Ludas Matyival* volt jelen. A Kolozsvári Puck Bábszínház Sz.J.Marsak a *Tomjocska* című interaktív előadását hozta el. A Nagyvárad Arkádia Ifjúsági Gyermekszínház Lázár Ervin *Négyszögletű kerek erdőjét*, a Szatmárnémeti Északi Színház Brighella Bábtagozata a *Hóféhérekét* adta elő.

K. KOVÁCS ISTVÁN

A pojáca – Újvidéki Színház

Bíró József (Kreón) az Antigonében

Pillantás a hídról – Kassai Thália Színház

Antigoné – Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy

Falstaff – Szatmárnémeti Északi Színház Harag György Társulata

A városi irodalom utcái

Izgalmas kalandba vágott Nagyvárad, amikor most, július elején, *Város az irodalomban* témakörrel megszervezte az I. Partiumi Íróklubot. Az Illyés Közalapítvány, a Johanna Lovagrend Magyar Tagozata, a Királyhágómelléki Református Egyházkerület, a Nagyvárad Magyar Művelődési Céh, a Partiumi Keresztény Egyetem és a Pro Universitate Partium Alapítvány által támogatott íróklub házigazdája és fő szervezője, Barabás Zoltán egyik legkínosabb feladata a szétforgácsoló magyar íróársadalom egy téma köré csalogatása volt. Mert sajnos, aki ma ilyesmire „vetemedik” annak pontosan tudnia kell, ki, kiért vagy miért nem fog előjönni. Az alábbiakban a teljesség legkisebb igénye nélkül turkálunk két előadó által felvetett gondolatok között.

Pomogáts Béla tényszerű és lényegre törő előadásának legelején kijelentette, hogy az irodalom úgy az európai, mint az egész tágra értelmezett nagyvilág kultúrájában eléggé jellegzetesen a városokhoz kötődik. Hova is kapcsolódhatna máshova, amikor a város az irodalom tüzhelye volt már az ókori Athénban vagy Rómában, később pedig Bizáncban, vagy aztán olyan városokban, mint Párizs, München, Bécs, Leningrád, Szentpétervár, Budapest, Kolozsvár vagy Nagyvárad.

Érdekes módon azonban, habár mi magyarok, joggal tartjuk magunkat az európai kultúra aktív résztvevőinek és megalapozóinak, az európai „trenddel” ellentétben, a magyar irodalom mégsem városokban született. Ennek egyik fő oka, hogy a XIX. században a harmincas évekig a legnagyobb íróink nem városokban, hanem várakban, falusi udvarházakban írták műveiket, s valójában Kisfaludy Károlyhoz és a reformkorhoz fűzhető az a történelmi-művelődéstörténeti helyzet, hogy aztán majd Pest-Budára költöztek a magyar irodalom.

Pomogáts azonban figyelmeztet, hogy ez a helyzet kedvezőtlen következményekkel járt számunkra – aminek tulajdonképpen a mai napig isszuk a levét –, mert korábban a magyar irodalom több központú volt, tájak, régiók, kisebb települések falai között jött létre. S az a tény, hogy a reformtörvények eredményeként Budapestből az irodalom fővárosa lett, azzal a következménnyel is járt, hogy a korábbi nagy kulturális központok szerepe háttérbe szorult, meggyengült.

S ha az olvasó most visszapergeti irodalmi emlékeit, akkor maga is rájön, hogy a XIX. század elejéig olyan hagyományosan magyar városok, mint Sopron, Pozsony, Kassa, Lőcse vagy Debrecen, Kolozsvár, Pécs központjai voltak a magyar kultúrának, az itt élt írók, költők aktívan szervezték az irodalmi élet műhelyeit.

Később aztán némiképp változott és „visszarendeződött” a helyzet, mert a XIX. század végén, a XX. század elején elkezdődött egy olyan kulturális decentralizáció, amelyet egyébként éppen a feljövőben lévő új magyar irodalom, elsősorban a Nyugatnak az irodalma támogatott.

Folyóiratok, irodalmi intézmények születtek a vidéki városokban, olyan helyeken is, amelyek nem voltak korábban központok, mint például, Temesvár, Brassó, felvidéki városok. És ennek az áramlatnak a hatására létrejött egy decentralizáció, amelyet a történelem fejezett be, illetve alakított át, véli Pomogáts Béla.

Tény, hogy a magyar városi decentralizáció nagy sikereket ért el az I. Világháború előtt. „*Ma Magyarországon a városok, a készek és a leandók, ők a kultúra és ők a magyarság. Sőt, a nemzetiségi kérdést is csak ők jogosultak megoldani*” – írta Ady, aki úgy látta, hogy Magyarország sorsát a városok fejlődése fogja megoldani, mert ezek adták helyet a gazdasági fejlődésnek, polgárosodásnak, és ezekben megindult egy nemzeti homogenizáció.

Az irodalmi irányzatokra, fejlődési vonulatokra érzéketlen történelem azonban sajnos közbeszólt, s pont az Ady által is támogatott városiasodást tette tönkre Trianon. A trianoni szerződés a történelmi magyar városok egész sorát szakította el, s ezekben megindult a magyar kultúra szétforgácsolása, egy olyan folyamat, amely pontosan ellenkezője volt a kiegyezés és az I. Világháború között lezajlott városiasodási, és magyar etnikai értelemben is kedvező folyamatnak. Ennek ellenére a két világháború közötti korszakban a magyar városok valamennyire tartani tudták magukat, pedig az aktuális hatalom arra törekedett, hogy ezek magyar jellegét betelepítéssel, adminisztrációval törje meg. „De nem sikerült ezt felszámolni” – összegezte az írás eredményét Pomogáts.

Tehát megindult egy olyan folyamat, amelyben az erdélyi magyarság sokat veszített etnikai erejéből, de a városok nagy része még 1949–1952-ig megőrizték magyar jellegüket. A kommunizmus színre lépésével felerősödött hanyatló tendenciának vagyunk szemtanúi a mai napig, ami fokozott felelősséget ró az irodalomra. Arra az irodalomra, amely szerepünket, népünket kellene fenntartsa.

Persze, nem volt olyan könnyű az irodalomnak éltetni egy népet, amikor a hatalom minden erejével a kisebbségi kultúra elliprásán szorgoskodott. De még ezekben a rendkívül nehéz esztendőkből is az irodalom sokat tett, vonta le a következtetést az előadó. „A magyar irodalomban ugyanis mindig ott a magyar város képe. Budapest élete és világa megtalálható Jókainál, Mikszáthnál, Krúdyánál, Kassáknál, Déry Tibornál és még sorolhatnám. Kassa megtalálható Má-

ránál, Szekszárd Babitsnál, Debrecen Móricznál, Nagyvárad Dutka Ákosnál, és mondhatnám a többi várost is, amelyek szellemisége ott érződik az erdélyi irodalomban is. Kolozsvárról Reményik és Dsida költészete, Nagynyedről Áprily Lajos, Nagyváradról Horváth Imre, Brassóról Szemlér Ferenc, Temesvárról Endre Károly versei adnak ma is képet” – emlékeztette hallgatóságát Pomogáts Béla arra, hogy nagy íróink mindegyike köthető valamelyik magyar városhoz. Tehát város és irodalom – elválaszthatatlan fogalmak.

S a sorból természetesen az erdélyi magyar város képe sem felejtendő ki, amely ott van úgy az erdélyi, mint az egyetemes magyar irodalomban. „Talán itt lenne az ideje a folyamat megfordításának, a hanyatlásnak, tévesztésnek megállítására, visszajárta fordítására. Jó stratégiával vissza lehet fordítani valamit a városok lelkéből” – sugallt egy megoldási lehetőséget Pomogáts, majd hozzátette, hogy meg kell vizsgálni azokat a folyamatokat, amelyek a magyar városok elvesztéséhez vezettek. És mindenféle politikai retorika mellőzésével kellene tisztázni, mi történt városainkkal nyolc évtized alatt. Ki kell építeni az intézményeket, amelyek Erdélyben a magyarság helyét, szerepét, jelenlétét lehetőség szerint megőrzik a jövőben is. Erre most az Európai Unió kínál reményeket és lehetőségeket, mert megszűnik az elszigeteltség, amelyben az erdélyi magyarság Trianon óta élt. Megszűnik a hatalmi arrogancia, amely az erdélyi magyarság életét szűk korlátok közé szorította. „Az erdélyi magyar irodalomnak számot kellene adni a városok sorsáról, miként tette azt a két háború közötti magyar irodalom. Vállalkozni kellene erre a számvetésre, vállalni kellene a toll, a szellem felelősségét, megtartani azt, ami a miénk” – zárta vitaindító előadását Pomogáts Béla.

Kalász Márton, a Magyar Írószövetség elnöke, ha pár mondatban is, de bevezető gyanánt kénytelen volt sajnálkozását kifejezni a szövetségben történő kilépések, széthúzások miatt.

A Partiumi Íróklub alapítójával kapcsolatban a szövetség elnöke is leszögezte, hogy a magyaroktól városok válságában élünk. S hogy szemléletesebbé tegye állítását, egy német író, Uwe Johnson macskapédálzatát idézte fel a hallgatóságának. Az író szerint a macska egy független, megvesztegethetetlen, engedetlen természetű, játékosan ábrándos, de mindig ugrásra kész állat, s a kisebbségeknek, a kis népeknek az önnön hagyományával szemben, az efféle macska-természet eltanulása és alkalmazása hihetetlenül előnyös lenne. Játékosan lehetnének jelen, de abban a pillanatban, amikor természetünk úgy kívánja, megkockáztathatnánk az ugrást is, befolyásolha-

tatlanul és céltudatosan, mintha soha mást nem akartunk volna. A német író szép metaforájának, sumója: még sokat kell tanulnunk.

Kalász Márton szerint is napjainkban a közösségi lét, annak szerveződése, mechanizmusa valóban a városban figyelhető meg, s az irodalom ezt ismertette fel. Ha más és másféleképpen is.

Aztán aggodalmát fejezte ki az irodalom globalizációjáért, valamint a különböző sémák megjelenéséért. Egy prágai nemzetközi tanácskozáson hallott ifjú író szavait idézte, aki mindent visszautasított, ami a nemzeti irodalom fogalmát vagy az irodalmak különbözőségét, hasonlóságát érintette volna. A nevének elhallgatásával idézett ifjú író szerint az irodalom színhelyei sivatárak, a városi létre zsugorodnak, a cselekmény csupán egy-egy háromszög-viszony. Így lesz a világtársadalom egészséges következményeképpen a szükségletünknek megfelelő, minden főlőlegesen kiküszöbölő, aktuális világirodalom. A Kalász Márton által idézett kép rémisztő, ám ha alaposan belegondolunk a mai irányvonalakba, akkor már nem állunk messze tőle.

„Észlelhetjük, hogy a magas, s a triviális kultúra viselkedés-mintái azért mind gyakrabban egybeműsődnek” – állapította meg Kalász. „Műveltebbek is örvendenek bizonyos giccseknek. Az irodalom, jól láthatóan a miénk is, érzékeli, ábrázolja és beemeli egy-egy műbe a különböző miliók, magatartás-formák, jellegek, s jellemek jelenvalóságát” – figyelmeztetett az irodalmi igény sorvadására. Amely ráadásul pont annál a rétegnél jelentkezik, amely eddig képes volt áldozni a kultúrára.

„A humán műveltség pillanatok alatt másodrendűvé válik, a műveltség nem látszik rangnak, a vagyon annál inkább, s a társadalom kész ezt befogadni, sőt, néha meg is követeli. A hajdani kritériumokból az elmúlt század vajmi keveset hagyott ránk. Régen a latin, a görög nyelv adhatott meghatározó hangulatot, a mi időnkben a globalizáció mos el minden egyéni vonást, jellegzetességet.”

Úgy tűnik, az irodalomnak kellene nagyobb helyet biztosítani a kultúrában, nevelésben, hisz mindig is ez volt az európai kultúra alapja. „Mára a műveltség nem rétegek közösen vállalt jellemzője, hanem magánszerelem kérdése. Volt olyan világ, vissza kellene térnie, amikor kis és közepes városok lehettek a művelődés, kultúra, egyetemi oktatás központjai” – sommázta az irodalom és a város sajátos kapcsolatát Kalász Márton.

Az irodalmi alkotások értékének semmi köze annak a városnak, községnek, falunak a lélekszámához, ahol megszülettek. Mert mindannyian valahol otthon vagyunk. Függetlenül attól, hogy a mi otthonunk itt egyre távol, s most már Európának hívják.

IRHÁZI JÁNOS

FERENCZ ZSUZSANNA

Kik és Mik

21.

A svájci vízesés abban hasonlított Kikhez, hogy ő sem talált medret magának, és hogy kistermetű volt. No meg persze olykor Kik is szörnyű zajt csapott (mondhatni robajlott), néha pedig vízes is lett.

Annyi biztos, hogy egymásra találtak: a vízesés nem fröcskölt Kikre, Kik pedig szépeket gondolt a vízesésről.

Bukarestbe visszatérve folytatta a szép gondolatokat. Hanem egyszer csak eszébe jutott, hogy elfelejtette (vagy tán sose tudta) a vízesés nevét. Megdermedt, mintha villámcsapás érte volna. Úgy érezte, elvesztette a biztonságérzetét. (Pedig azt már régebben elvesztette, amikor szétnézett, és látta, mi folyik a nagyvilágban, valamint saját szülőházában, és elképedt az időjárás bakugrásaitól, a fatekergetős viharoktól, a kopogós aszályoktól, az áradásoktól. A nyugalmát és az álmát azon veszítette el, hogy rájött: baj érheti mindazt, akit-amit a világra szült).

Tollat, telefonkagylót és kompi-egeret ragadott, hogy kinyomozza: hogyan is hívják ám azt a kedves, szeretett Vízesést. A sors a segítségére sietett: Kik rövidesen megtudta, Roffla a neve.

Persze, Roffla. Gondolhattam volna. Nem is hívhatnák másként.

A biztonságérzetét sajnos nem nyerte vissza, viszont háziassította Rofflát: a szalonban talált neki jó helyet. Roffla mostanság biztosan, nyugodtan és álomhozóan csörgedezik, s előre köszön neki.

22.

Kik nemigen akart magának mobiltelefont, viszont a gyermekei meggyőzték róla, milyen jó az, ha az

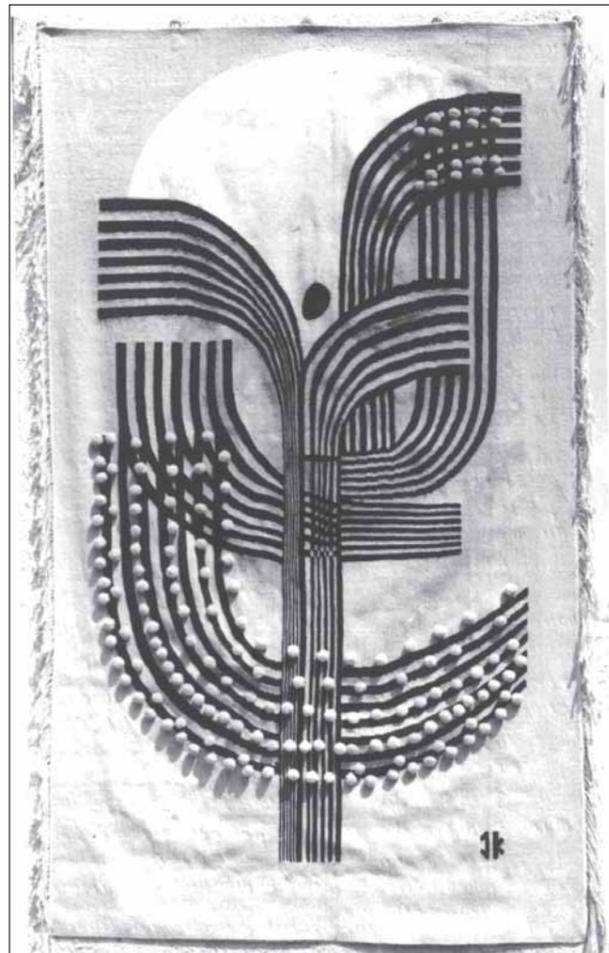
ember tud a másiktól. Vásárolt hát egy készüléket magának, megtanulta a saját számát, megadta annak, aki kérte, majd beírta barátai, gyermekei, rokonai mobilszámait. Amikor idáig ért, jóézés töltötte el, mint mindig, amikor rendes munkát végzett. Hanem az autóbusszon valaki ellopta a mobilt, s vele (benne) a számokat. Születésnapjára kapott egy új mobilt, s kezdhette előlről: megtanulta a saját számát, felhívta a rokonait, barátait, hogy közölje velük az új „elérhetőséget”. Stb. Hanem pár nap múlva felhívta Karcsi, hogy ellopták a mobilját, s megváltozott a száma. Majd felhívta Juli, hogy megváltoztatta a kiszolgáltót, mivel minden más barátja connexes, s miért fizessen ő Orange-ot, inkább a barátaihoz igazodik. Tamás épp fordítva: Connexről változtatott Orange-ra, ugyanazon megfontolásból. Kik szorgalmasan bejegyezte az új számokat. Ő maga zappos volt, de szintén connexes majd orange-es lett.

Egy szép napon arra ébredt, hogy a két bejegyzett Misit már nem különbözteti meg egymástól, mert az egyik Connexesből lett Orange-es, a másik meg fordítva, és hát akkor mi a különbség közöttük?

Egyszóval Kik rájött, hogy a barátok is használati cikkeké váltak, a mobillal együtt, és a mobil révén.

Elhatározta, szemétre veti a mobilját.

De ezt mégsem tette meg: kitörölte a listát, és eldöntötte, ezentúl csak olyan számokat jegyez be, amelyek nem változnak. Például a József Attiláét, a Krúdyét, a J.W. Goetheét, no meg persze a Kleistét.

Meghívó Zetelakára

Az Erdélyi Magyar Írók Ligájának (E-MIL) harmadik nyári tábora Zetelakán kerül sor 2004. augusztus 18–22. között.

A négynapos rendezvény az erdélyi, valamint felvidéki és magyarországi kulturális – irodalmi folyóiratok/lapok bemutatkozása/helyzete köré szerveződik. A következő lapok és szerzőik lesznek je-

len: **Székelyföld, Kalligram, Szőrös Kő, Irodalmi Jelen, Erdélyi Terasz, A Hét, Bárka, Helikon, Korunk, Látó**, napilapok kulturális mellékletei (**Múza, Színkép, Szempont**), valamint bemutatkozik a bukaresti **Magyar Kulturális Intézet**. (A szerzők a lapok szervezésében lépnek fel, a listán jelenleg csak azok neveit tartal-

mazza, akik biztosan ott lesznek.)

A tábor az E-MIL tagok és a fellépők számára ingyenes (családtagjaik számára 50%-os mérséklés, 14 év alatti gyerekeik számára ingyenes), nem E-MIL tagok (akik közé az Ön esetleges meghívottjai is tartozhatnak) számára napi 9 eurónak megfelelő lej,

melyben benne foglaltatik a családi panziókban való elszállásolás és teljes ellátás. Amennyiben igény mutatkozik, a gyerekeknek játszótérrel szervezünk. Utiköltséget csak akkor tudunk téríteni, ha újabb támogatók jelentkeznek.

SANTHA ATTILA
elnök

Hannibál tanár úr valódi története

Minden bizonnyal a sors iróniájának köszönhető, hogy Móra Ferenc születésének 125. évfordulójára sikerült megtalálni a *Hannibál feltámasztása* című regényének eredeti kéziratát, amelyből a Hannibál tanár úr című film készült. Csakhogy a film, a kommunista rendszer szája íze szerint a megcsonkított Móra-kézirat alapján került a nézők elé.

A pártatlan értékű dokumentumra Móra Ferenc dédunokája, Vészits Andrea, az íróról szóló *Anziksza a búzamezőkről* című dokumentumfilm anyaggyűjtése során bukkant rá.

Móra Ferenc 1924-ben írta a *Hannibál feltámasztása* című regényt, Supka Géza felkérésére a Világ című lapnak. Miután elkészült vele, elküldte a kéziratot a Világ főszerkesztőjének, Feleky Gézának, ám ő elveszítette azt. Vészits Andrea, az író dédunokája szerint Feleky nem véletlenül „veszítette el” a Horthy-rendszert ki-pellengéző, vitriolos satírt, nem csak saját lapját, hanem Mórát is meg akarta védeni a következményektől.

A szegedi író jegyzeteket, piszkokat sem készített, fejben szötte a történetet, s mikor összeállt a mű, néhány nap alatt leírta. Móra fájalta a Hannibál feltámasztásának eltűntét, egy ízben azt írta Supkának, hogy a „legszívfájdítóbb és legnevetetőbb magyar satírt vasalta ki belőle.”

Az író halála után néhány hónappal Feleky, költőzködés közben „meglelte” a kisregény kéziratát, ám hiába, mert 1934-ben sem sikerült kiadót találni rá, a tekintélyes Révai Kiadó is elzárkózott a megjelenítés elől. A háború

miatt egyre borúsabbá váló légkörben már nem volt remény a kiadásra, és 1944-ben, a nyilasok elől menekülő Roóz Rezső – Móra barátja – az életveszély hónapjaiban sem hagyta sorsára a rábizott, egyetlen példányt.

Aztán nem tudni milyen úton módon, végül 1949-ben a Magyar Nemzet szerkesztőségéhez került a kézirat, mely húsz folytatásban meg is jelentette azt. Csakhogy a változó politikai széljárás következtében a regény más részei lettek kényelmetlenek a kibontakozó diktatúra számára. Több, mint kétszázötven helyen hamisították, változtatták meg a szerkesztők Móra eredeti szövegét. A húszas évek szovjet viszonyaira tett csípős megjegyzéseket az ügyeletes cenzor kihúzta, viszont „karpóltá” olvasóit a Tanácsköztársaságot méltató passzusokkal – természetesen saját tollából. Miután a kézirat ismét eltűnt, a következő 6-7 kiadás is ezt a szövegváltozatot követte.

Vészits Andrea számos kiadónak felajánlotta a regény kiadását, de a legtöbben elzárkóztak tőle, de most, Móra születésének 125. évfordulójára, az Argumentum Kiadó jóvoltából végre sikerült kiadni és megismertetni a közvéleménynek.

I. J.

III. ZETELAKAI ÍRÓTÁBOR (2004. AUG. 18–22.) – AZ IRODALMI LAPOK JEGYÉBEN –

aug. 18. (szerda)	program	előadók, fellépők			
17.00 óra	Megnyitó, estebéd				
18.30 óra	Székelyföld	Ferenczes István Fekete Vince György Attila Lövetei Lázár László Molnár Vilmos Balázs F. Attila		<i>Múza (Népújság)</i> <i>Színkép (RMSZ)</i> <i>Szempont (Krónika)</i> Helikon	Nagy Miklós Kund Böloni Domokos Szonda Szabolcs Papp Attila Zsolt Karácsonyi Zsolt Király László Mózes Attila Sigmond István Szilágyi István
20.30 óra	Szőrös Kő - Kalligram				
aug. 19. (csüt.)					
9.00 óra	reggeli		aug. 21. (szombat)		
10.00 óra	Várad	Szűcs László	9.00 óra	reggeli	
11.30 óra	Irodalmi Jelen	Böszörményi Zoltán Karácsonyi Zsolt	10.00 óra	Korunk	Kántor Lajos Balázs Imre József Horváth Andor Kovács Kiss Gyöngy Cseke Péter
13.00 óra	ebéd		13.00 óra	ebéd	
17.00 óra	Erdélyi Terasz	Szabó Géza	16.00 óra	<i>a Bukaresti Magyar Kulturális Intézet bemutatása</i>	Beke Mihály András Gálfalvi Zsolt Vida Gábor
18.00 óra	A Hét	Parászka Boróka	17.00 óra	Látó	
19.30 óra	vacsora		19.00 óra	Csórék - Izomingesek visszavágó focimeccs „lemosni a tavalyi gyalázatot”	
20.30 óra	Bárka	Elek Tibor Greccsó Krisztián Kiss Ottó Kiss László	20.30 óra	búcsúvacsora a lánypályán	
aug. 20. (péntek)	KIRÁNDULÁS BÖZSEFALVÁRA		aug. 22. (vasárnap)		reggeli, elutazás
9.00 óra	reggeli				
délelőtt	Szent István ünnepe				
17.00 óra	<i>napilapok kulturális mellékletei</i>				

Az Irodalmi Jelen és az E-MIL novellapályázata

Novellapályázatot hirdet a havonta megjelenő Irodalmi Jelen folyóirat és az Erdélyi Magyar Írók Ligája (E-MIL).

A beküldött pályamunka még meg nem jelent írás lehet, terjedelme maximum 24 ezer leütés (13 írói flekk). A pályázaton bárki részt vehet, kortól, foglalkozástól stb. függetlenül. Pályamunkát kizárólag számítógép-lemezen (floppyn vagy CD-n) fogadjunk el, amelyhez kötelezően mellékelni kell a kinyomtatott változatot. **A munkák beküldési határideje 2004. szeptember 15., eredményhirdetés és a díjak átadása Aradon, a Jelen Házban, 2004. november 6-án.**

A pályadíjak értéke: I. díj: 500 USD, II. díj: 400 USD, III. díj: 300 USD és három, egyenként 100 USD értékű különdíj.

A pályázat jellegű, valamennyi beküldött íráson csak a jellege szerepelhet. Külön borítékban kell mellékelni a szerző személyi adatait (név, cím, életkor, telefonszám, egyéb elérhetőség). A személyi adatokat tartalmazó borítékot csak a zsűrizés után, közjegyző előtt nyitják fel.

A feltételek bármelyikének be nem tartása a pályázatból való kizárást vonja maga után. Kéri a pályázók, hogy a pályamunkát tartalmazó lemezt elküldés előtt ellenőrizzék, hogy nem hibás, kinyitható-e.

Az öttagú zsűri összetételét (bármiféle külső befolyásolhatóság gyanújának elkerülése érdekében) a pályázat szervezői csak utólag hozzák nyilvánosságra.

A pályamunkákat az alábbi címre kell beküldeni: Irodalmi Jelen, novellapályázat, 310085 Arad, str. Eminescu nr. 55–57.

Megrendelőszelvény

Anavi Ádám:
Válogatott versek.....150 000 lej/ 1200 Ft.

Böszörményi Zoltán:
Aranyvillamos – harmadik szakasz...100 000 lej/ 680 Ft.

Eszteró István:
Gondolatok a hőlgytárban.....100 000 lej/ 680 Ft.

Életteremtők.....100 000 lej/ 680 Ft.

Ferenc Zsuzsanna:
Kik és Mik.....90 000 lej/ 650 Ft.

Karácsonyi Zsolt:
Sárgapart.....90 000 lej/ 650 Ft.

Karmazsin Ferenc:
Kovács János és a többiek.....90 000 lej/ 650 Ft.

Orbán János Dénes:
Teakönyv.....200 000 lej/ 1360 Ft.

Szerkesztőség és kiadó: 310085 Arad, Eminescu utca 55–57. szám, tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax)
http://ij.nyugatijelen.com, ij@nyugatijelen.com.

Az Irodalmi Jelen Könyvek Magyarországon kaphatók Budapesten az Írók Boltjában és a Ráday Könyvesházban. Romániában keresse az Irodalmi Jelen Könyveket az alábbi könyvesboltokban: Csíkszeredában – CORVINA, PALLAS; Gyergyószentmiklóson – LITERA; Kolozsvárott – YOLY CONTOR; Marosvásárhelyen – DIFPRESCAR, PROCARDIA

Megrendelő neve		Irányítószám	
Település	Utca	Házszám	Telefonszám
Faxszám	E-mail	A rendelés összértéke (+ postaköltség)	

IRODALMI JELEN

Főszerkesztő:

Böszörményi Zoltán

Kiadja az Occident Média Kft.

ISSN: 1584-6288

Előfizetés hat hónapra: 100 000 lej/ 680 Ft./ 2,50 € + kézbesítési díj
egy évre: 180 000 lej/ 1250 Ft./ 5 € + kézbesítési díj

Hirdetéseket a kiadó címén vesszük fel.

Munkatársak: Irházi János, Karácsonyi Zsolt, Nagyálmos Ildikó, Mészáros Sándor, Orbán János Dénes, Pongrácz P. Mária, Sántha Attila.

Lapszerkesztő: Bege Magdolna

Szerkesztőség és kiadó: 310085 Arad, Eminescu utca 55–57. szám, tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax)

http://ij.nyugatijelen.com, ij@nyugatijelen.com.

Anyagaink utánköltsége csak a forrás megjelölésével

Ez a lapszám 10 260 példányban jelent meg, ebből az előfizetők száma 4980.

12. Sziget Fesztivál

Idén augusztus 4–11. között több mint 60 helyszínen 1000-nyi programot ígér a hagyományos Sziget Fesztivál, amelyre a szervezők összesen több mint 3 millió látogatót várnak.

1993-ban az 1 hét alatt 43 ezren voltak kíváncsiak a debütáló rendezvényre, tavaly azonban már egy szombati napon gyűltek össze 62 ezren. A minden évben megjelenő kutató-biztosok kérdéseire kapott feleletekből kiderült, hogy a válaszadók közel 80 százaléka 16-28 év közötti, a magyar látogatók 31 százaléka budapesti, 63 százaléka vidéki és több mint 3 százaléka a határon túli magyar. A külföldi látogatókat – akik számára kevésbé fontos az ár, viszont a magyaroknál nagyobb arányban emelik ki a hangulatot, a zenei kínálatot és a higiéniát – megkérdezve kiderül, hogy minden második volt már a Szigeten és 10-ből 8-9 tervezi, hogy rendszeresen vissza is jön a Fesztiválra.

Gerendai Károly főszervező egy interjúban elmondta, ha valamiben igazán erősödött a Sziget, azok a pop-rock melletti műfajok. A színházi-, a tánc-, a dzsesszprogramok a legtöbb fesztivál esetében nyugót jelentenek, és csak azért szervezik, hogy elmondhassák, náluk ilyen műsor is van. „Mi viszont a programokra fordítható 650 millió forintból 300 milliót költünk a pop-rock-színpadokra, és 350-et a többire. Ebből látszik, a Sziget több mint egy átlagos zenei fesztivál” – magyarázta.

A Sziget Fesztiválon idén is felállítják a parlament sátrát, amely négyparti programok színhelye lesz. A lényege az, hogy megmutassa, az országban is emberek ülnek. A programokon mind a négy párt szakértői ott lesznek, és lehet majd játszani a parlament focicsapatával.

Design-kiállítások Európában

Augusztusban uborkaszezon, de szeptembertől ismét a designé a főszerep Európa nagyvárosaiban:

Szeptember 3–6.: – A Macef design vásáron, amelyet Milánóban rendeznek meg, 20. alkalommal adják majd át az ADI Compasso d'Oro díjat és a 13/2° pavilonban Ron Arad design tárgyait mutatják be.

Szeptember 3–7.: – A Maison&Object vásáron bemutatják az Intranomus magazin utazó designkiállítását Párizsban.

Szeptember 9–12.: – A FORMA rendez meg a Designerek hétvégéjét Brüsszelben, a rendezvényen a TRADIX 2004-es újdonságait mutatják be.

Szeptember 16–20.: – Ron Arad *Made in Italy* című kiállításán, amelyet Velencében rendeznek bemutatják a három különböző huzattal készült székeket, a Nagy E karosszéket, a Victoria és Albert heverőket és a tavaszi kollekción egyszét.

Szeptember 16–20.: – Az Abitare il Tempo névre keresztelt designvásárt a Casa Carlo Colombóban rendezik meg, kiállítják a Leaf és Lux székeket, a Globe heverőt és karosszékeket és az Oliver fantáziánéval ellátott asztalt.

Szeptember 23–26.: – A londoni 100% designon a kiskereskedők is helyet kapnak, és megtekinthető lesz az Örökké című designkiállítás is, amelyen Tord Boontje első kollekción mutatják be.

Lapszámunk szerzői

Brauch Magda – 1937-ben született Temesváron, nyelvész, verselemző, sajtómunkatárs, jelenleg Aradon él. Kötetei: *Tanulmányok a magyar impresszionista stílusról* (társszerk., 1976), *A nominális szerkesztésmód a magyar impresszionista szépirodalomban* (1979), *Magyarról magyarra* (2001), *Közös anyanyelvünkért* (2003).

Bréda Ferenc – 1956-ban született Déván, költő, író, műfordító, kritikus. Kötetei: *A létezésről a lehetőségig* (1980), *Tűzpróba* (1983), *Antarct* (2003).

Csép Sándor – 1938-ban született Aradon, író, drámaíró, újságíró, filmes, 1998-ban megkapta a Magyar Köztársaság Érdemrend Kiskeresztjét. Kötete: *Két dráma* (2004).

Eszteró István – 1941-ben született Végváron, ny. tanár, költő, Temesváron él. Kötete: *Üveges* (versek, 1983), *Gondolatok a hölgytárban* (2004).

Farkas Wellmann Endre – 1975-ben született Marosvásárhelyen, író, költő, kötetei: *A lelkiismeret aluljárói* (1997), *A vágy visszakézből* (1999), *Kulpendium* (1999), *Könnyűrulett* (2000).

Ferenc Zsuzsanna – 1947-ben született Kolozsváron, író, újságíró, filmjeit külföldön is bemutatták. Első kötete *Sok fal* címmel 1969-ben jelent meg, 1998-ban összeállította a jelenkori romániai magyar költők negyvenfelvő antológiáját, legutóbbi kötetének címe *Kék és Mik* (2003).

Gergely Tamás – 1952-ben született Brassóban, író, újságíró, Kolozsváron végezte egyetemi tanulmányait, nyolc évig az Ifjúmunkás bukaresti szerkesztőségében dolgozott, 1987 óta él Svédországban, társszerkesztője a Brassó-Stockholm valamint a Café Stockholm-Torontó internetes oldalnak.

K. Kovács István – 1969-ben született Kolozsváron, dramaturg, rendező, a színháztudományok magisztere, doktorandusz, jelenleg a kolozsvári Puck Bábszínház magyar tagozatának vezetője, két színházmonográfia szerzője.

László Csaba – 1939-ben született Tordán, költő, író, műfordító, számos vers, próza és drámakötete jelent meg, jelenleg Kolozsváron él.

Márkus András – 1988-ban született Kolozsváron, a Báthory István Líceum diákja.

Mészáros Sándor – 1959-ben született Bonyhádán, irodalomkritikus, szerkesztő. Kötetei: *A két hegyen túl* (1987), *Szövegkijáratok* (tanulmányok, 1992, Keresztúri Tiborral közösen)

Oberten János – 1944-ben született Aranyágon (Temes megye), író, újságíró, színikritikus, a Román Írószövetség tagja. Kötetei: *Férfitangok* (regény), *Rókaszelidítés* (regény), *Bádogszeműveg* (novellák).

Schiua Andrea – 1982-ben született Brassóban, a BBTE másodéves, informatika szakos hallgatója.

Szekernyés János – 1941-ben született Kajántón, újságíró, szerkesztő, műkritikus, dramaturg, jelenleg Temesváron él. Irodalomtörténeti, helytörténeti, művészeti tanulmányokat közöl.

Szöcs Géza – 1953-ban született Marosvásárhelyen, költő, újságíró, politikus. Művei: *Te mentél át a vízen?* (1976), *Kilátótorony és környéke* (1977), *Párbaj, avagy a huszonharmadik hóhullás* (1979), *A szélnek eresztett bábu* (1986), *Az uniformis látogatása* (1987), *Kitömött utcák, hegedűk* (1988), *A sirálybőr cipő* (1989), *Históriák a szőnyeg alól* (1990), *A vendégszerető, avagy Szindbád Marienbadban* (1990), *A kisberek böszörmények* (1995), *Ki cserélte el a népet?* (1996).

Szűcs László – 1965-ben született Nagyváradon, újságíró, költő, szerkesztő, a Várad folyóirat főszerkesztője. Kötetei: *Hátam mögött Észak* (1996), *Péntek esti szabadságunk* (1997), szerepel versantológiákban is.

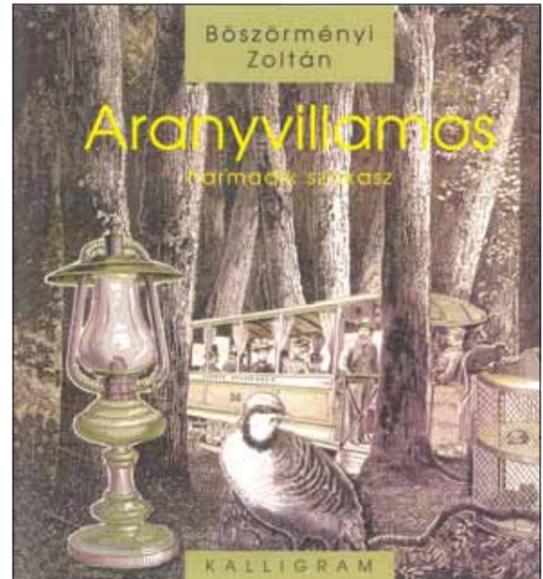
Zöldi László – 1945-ben született Dunapatajban, családja Erdőhegyről származik. Újságíró, kritikus, szerkesztő, médiatörténetet tanít több felsőoktatási intézményben. Eddig nyolc kötetet jelent meg.

Aranyvillamos harmadik szakasz

„Az őszinteség egy különös fogalom a poétikában. Sokan az őszinteséget keresik és tisztelik a versben. Holott a költőnek nem őszintének kell lennie, hanem hitelesnek. Őszinteségről vagy pedig hitelességről kell beszélni esetünkben? Mert nyoma sincs semmi művinek, ez a verseskönyv az első sorától az utolsóig természetes és úgy, hogy közben meg is van írva, minden a helyén van, nem kell sem kihúzni, sem hozzátoldani és bővelkedik szép megoldásokban, költői képekben.”

Kalligram Kiadó,
Pozsony, 2004.
128 old.

A kötet Magyarország területén is kapható a könyvesboltokban.

Kulturális hírek

Spanyol „láz” Budapesten

Az EU-bővítés évében Spanyolország kulturális bástyáinak megerősítésére törekszik Magyarországon. Ennek a törekvésnek az egyik legszembeszökője az a két tematikus tárlat, amely Picasso könyvillusztrációit és a spanyol 50-es évek képzőművészetét és designját mutatja be a Múcsarnokban, valamint a Miró-kiállítás a Szépművészeti Múzeumban.

Negyedik Erdélyi Gitártábor

Idén augusztus 7–14. között tartják az Erdélyi Gitártáborát a Maros megyei Nyáradszeredán. Az elmúlt évekhez hasonlóan ezúttal is neves, profi zenészek lesznek az oktatók. Választani lehet rock, blues és dzsessz stílus közül, továbbá lesz basszusgitár-, hangtechnika- és zeneelmélet-oktatás is. Esténként közös zenéléseket, bulikat, koncerteket szerveznek.

Jelentkezhetnek egészen kezdők és haladók egyaránt. Erdekldni, feliratkozni a gitartabor@yahoo.com címen lehet.

Szenvedélyes körök

„Alapformák és színek” a térben címmel nyílt Kassán a Löffler Múzeumban a müncheni Ingo Glass kiállítása. A Bauhaus által inspirált modern szobrászat, ezen belül a köztéri fémpasztika új dimenzióit kereső művész Temesváron született, és 1979-ben, harmincnégy éves korában emigrált Németországba. A kiállítás szeptember 5-ig tekinthető meg.

Murder On The Danube

William S. Shepard a budapesti amerikai nagykövetség volt konzulja és politikai tanácsosa legújabb könyve *Murder On The Danube*, címmel jelent meg. A regény Budapesten játszódik az 1956-os forradalom idején.

Túriózum

Augusztusban egy hétig – három színpadon és több szintéren – mindent szabad a művészetnek Mező-

túron: a kul-TÚRa Fesztivál augusztus 16-án kezdődik az alföldi városban. A korábbi tapasztalatok szerint a művészeti napok egyik legnépszerűbb programja a több száz éves múltra visszatekintő Turi Vásár, ahová minden évben több tízezer ember látogat el. A kul-TÚRa fesztivál keretében kerül sor a Visegrádi Négyek Kulturális Találkozójára is. Augusztus 16-án 20 órakor a Visegrádi Színpadon ad koncertet Krzysztof Scieranski lengyel jazzgitáros, 18-án a Ghyms együttes szórakoztatja a közönséget, 20-án este pedig a Visegrádi Négyek szájharmonika együttes várja az érdeklődőket. A kulturális programok mellett augusztus 21-én a már hagyománnyá vált lovas-íjász verseny várja a látogatókat, de látványos szórakozást ígér alkonyatkor a sas és sólyomröptetés is.

Civilizálják Woodstockot

Nem lesz több sárban csúszkálás Woodstockban. A legendás, 1969-es hippifesztivál helyszínén kulturális központ építésébe kezdett a farmot az eredeti tulajdonostól megvásárló Alan Gerry. Az üzletember 63 millió dolláros beruházásának eredményeképpen megvalósuló Bethel Woods Center for the Artsban helyet kap egy 4500 férőhelyes amfiteátrum és további 12 ezer ember foglalhat majd helyet kulturált körülmények közt a gyepen. A tervek közt szerepel, hogy 2012-ben hotelt, konferenciaközpontot és egy zeneiskolát is létrehoznak a New York közelében található területen.

Modernizmusok

Egy hónap alatt már több mint 20 ezren nézték meg a Modernizmusok-Európai grafika 1900–1930 című kiállítást a Magyar Nemzeti Galériában.

A több mint kétszáz alkotás között Toulouse-Lautrec, Gauguin, Picasso, Modigliani, Munch, Klimt, Schiele, az orosz Kandinszkij, Rodcsenko és a korszak magyar mesterei: Rippl-Rónai, Kassák, Moholy-Nagy és Vaszary művei láthatók. A Modernizmusok kiállítást szeptember 12-ig lehet megtekinteni.

Kulturális jogok és fejlődés

2004. augusztus 23. és 27. között Barcelona (Spanyolország) ad otthont az Interarts, a UNESCO és a spanyol AECI szervezte, Cultural Rights and Human Development című kongresszusnak. A fő témák: kulturális jogok, emberi jogok, kulturális sokszínűség és fejlődés.

Festőtábor Kisiratoson

Augusztus 1-jén kezdődik és 15-ig tart az Arad megyei Kisiratoson az immár hagyományos festőtábor, amelyen neves művészek vesznek részt Aradról, Temesvárról, Resicabányáról, Magyarországról, Svájból, Hollandiából, Szerbiából. A Máltai Ház által rendezett táborban készült munkákból a zárónapon kiállítás nyílik a helyi kultúrotthonban.

9. Minimum Party

2004. július 31. és augusztus 13. között kerül megrendezésre a Hargita megyei (Erdély) Tiszásfőn (Kászonszfőn) a 9. Minimum Party Összművészeti alkotótábor. Erdei környezetben, sátrórtáborban várják a szervezők a résztvevőket. A következő műhelyek állnak rendelkezésre: SZÍN-EGYENSÚLY (vizuális művészetek műhely), EGYENHANGSÚLY (zeneműhely), IDŐ-EGYENSÚLY (fotóműhely), EGYEN-RUHA (divattervező-műhely), FEHÉREGYENSÚLY (film műhely), EGYEN-SÚLYTALANSÁG (kortárs tánc műhely), ÉRV-EGYENSÚLY (filozófia műhely), ÉRTÉKEGYENSÚLY (kritika műhely).

A Jövő Háza

2005. szeptember 30-ig kell elkészülnie a budai Millenárison annak az új kiállításnak, amely a létrehozók szándéka szerint minden lesz, csak klasszikus múzeumi bemutató nem. A Jövő Háza programot egy áprilisi kormányhatározat indította útjára, de ahhoz, hogy a projekt gazdája, az Informatikai és Hírközlési Minisztérium minden tervét megvalósíthassa, több további kormánydöntésre lesz szükség.

Összeállította
IRHÁZI JÁNOS